

ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1927

ΤΕΥΧΟΣ 4

ΑΠΟ ΤΟΝ «ΠΡΟΜΗΘΕΑ ΔΕΣΜΩΤΗΝ» (*)

ΕΡΜΗΣ

Τόλμησε, μάταιε, τόλμησε, μιά φορά τέλος
νά βάλῃς γνώση μέσ' σ' αὐτὲς τὲς συμφορὲς σου.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Χάνεις τὰ λόγια σου ἄδικα κ' ὡς κουφό κῆμα
τὲς γαλιφιές σου τὲς γριζῶν' βγάλ' το ἄπ' τὸ νοῦ σου
ποῦ ἐγὼ τὸ Δία θά φοβηθῶ καὶ θά ζαρῶσω
μπρός του σὰ θηλυκὸ καὶ μὲ γυναίκειους τρόπους
δεητικά τὰ χέρια μου θὲ νά τὰ υἱώσω
στὸν πολυμοισμημένο μου γιὰ νά με λύση
ἄπ' τὰ δεσμὰ μου αὐτὰ· κάθε ἄλλο παρὰ τοῦτο!

ΕΡΜΗΣ

Ὅσα κ' ἂν πῶ μοῦ φαίνεται πῶς θὰν τοῦ κάκου
κ' εἶναι ἡ καρδιά σου ἀμάλαχτη καὶ δὲ λιγίζει
μὲ παρακάλια· μὰ τὸ χαλινὸ δαγκόντας
σὰ νιώστρωτο ἄτι πᾶς καὶ δὲ γριζᾶς τὰ γκέμια·

(*) Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ «Προμηθεὺς Δεσμώτου», ἀπὸ τὴν Ἑξοδον, — τὴν γ' ὡς θὰ ἔλεγαν προᾶξιν, — εἶναι ἐκ τῆς ἀνεκδότου μεταφράσεως τοῦ κ. Ι. Ν. Γρυπάρη, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπαίχθη τόσοσιν θριαμβευτικὰ εἰς τοὺς Δελφοὺς ἢ ἀθάνατη τραγωδία. Ὁ κ. Γρυπάρης ἔχει μεταφράσει δλόκληρον τὸν Αἰσχύλον καὶ περιμένει, ὡς μᾶς εἶπεν ὁ ἴδιος, τὸν Μαικήναν του διὰ νὰ τὸν ἐκδώσῃ. Εὐχόμεθα δλοψύχως νὰ εὔρεθῇ ὁ Μαικήνας αὐτὸς, διότι πρόκειται τῶσιν περι ἔργου ἐξαιρετικοῦ. Κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰποδώσῃ τὸν ἀρχαῖον τραγικὸν τελειότερα ἀπὸ τὸν κ. Γρυπάρην, ὁ ὁποῖος καὶ ποιητὴς ἀπαράμιλλος εἶναι καὶ φιλόλογος δεινός, ἀφιέρωσε δὲ ζῶην δλόκληρον εἰς αὐτὴν τὴν μετάφρασιν ἢ μᾶλλον τὴν μετουσίωσιν.—Σ. τ. Ν. Ε.

Ὅμως θρασὺς σὲ σάπιω παίρῃσαι ἀντιστύλι,
 γιατί τοῦ νοῦ ἢ ἀποκοτιά, σὺ λείπη ἢ γνώση,
 μονάχη κι' ἀπ' τὸ τίποτα πὺδ λίγο ἀξίζει.
 Μάθε λοιπόν, τὰ λόγια μου ἂν δὲ θῆς ν' ἀκούσης,
 ποιὲς συμφορὰς φουροτουνιασμένες καὶ ποιὲς μπόρες
 ἀφειγτα σὲ προσμένουνε· πρῶτα τὴν ἄγρια
 φάραγγα ἐτούτη μὲ βροντὲς κι' ἀστροπελέκια
 θὰ σπαράξῃ ὁ πατέρας μου καὶ τὸ κορμί σου
 βαθεῖα μέσα στὰ ρέπια θὰ καταχωνιάσῃ
 κι' ἀφοῦ καιρὸ πολὺ τελειώσης, θὰ ξανάβγῃς
 πίσω στὸ φῶς· μὰ ὁ φτερωτὸς τοῦ Δία ὁ σκύλος
 μὲ στόμα λαίμαργο, ὁ ἀητός, στὸ αἷμα βαμμένο
 τρανὰ ξεσκλίδια τὸ κορμί θὰ σοῦ λιανίσῃ,
 ἀκάλεστος ὀλημερὶς στὸ γιόμα ἐρχόντας
 καὶ θὲ νὰ τρώῃ σου τὸ σαπιόμανρο σηκῶτι.
 Καὶ μὴν προσμένῃς στὸ μαρτύριο αὐτὸ σου τέλος,
 πρὶ νὰ βρεθῇ κανεὶς θεός, ποῦ νὰ θελήσῃ
 νὰ πάρῃ ἐπάνω του τὰ πάθη σου καὶ πάη
 στοῦ ἀφεγγου τ' Ἄδη τᾶραχλα βαθεῖα σκοτιάδια.
 Παῖρνε λοιπόν ἀπόφαση, γιατί δὲν εἶναι
 πλασμένα παχιά λόγια αὐτά, μὰ ἢ πᾶς ἀλήθεια,
 μὰ ποῦ δὲ ξέρει ἀπὸ ψευτιὲς τοῦ Δία τὸ στόμα
 καὶ δίνει τέλος σ' ὅ,τι πεῖ· μὰ ἐσὺ ἕνα γύρο
 κοιτάξου καὶ μελέτησε, μηδὲ πῶς εἶναι
 ποτέ σου πῆς τὸ πείσμα πὺδ καλὸ ἀπ' τὴ γνώση.

ΧΟΡΟΣ

Σὲ μᾶς δὲ φαίνεται ἄδικο σ' αὐτὰ ποῦ λέει
 νᾶχη ὁ Ἑρμῆς, ποῦ σοῦ ζητάει νὰ παρατήσης
 τὸ πείσμα καὶ σὲ φρόνιμη νὰ στρέψῃς γνώμη
 πείσου, κ' εἶναι ντροπὴ ὁ σοφὸς ἔξω νὰ πέφτῃ.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Τὰ περίμενα τοῦτα ποῦ μοῦ ἔσκουξε αὐτὸς
 τὰ μηνύματα· κ' εἶναι πολὺ φυσικὸ
 ἀπὸ ἐχθρὸ του κακὸ νὰ παθαίνῃ ὁ ἐχθρὸς.
 Καὶ λοιπόν καταπάνω μου ἄς πάη νὰ σκᾶ
 τῆς φωτιᾶς ὁ στριφτὸς πλοκαμὸς·
 μὲ βροντὲς καὶ μ' ἀγρίων ἀνέμων σπασμοὺς
 ἄς μανιάξῃ ὁ αἰθέρας· τῆς μπόρας ἢ ὀργῆ
 τὰ θεμέλια ἄς τραντάξῃ ὡς τὶς ρίζες τῆς γῆς
 καὶ τὸ κῆμα τοῦ πόντου μ' ἀπὸ βρονχησμὸ
 τοὺς οὐράνιους τῶν ἀστρῶν τοὺς δρόμους ψηλά

ἐν' ἄς κάρῃ κι' ἄς πνίξῃ· κι' αὐτὸ τὸ κορμί
 μὲς στὰ μαῦρα τὰ Γάρταρ' ἄς ρίξῃ βαθεῖα
 στῆς ἀνάγκης τᾶρεύγατο ρέμμα σιγτό.
 Μὰ ὅ,τι κάρῃ, ἐμένα ποτὲ τοῦ ποτὲ
 δὲν θὰ μὲ θανατώσῃ!

ΕΡΜΗΣ

Τέτοια ξόφρῃνα λόγια δὲν εἶναι νάκοῦς
 μόνο ἑνὸς ποῦ τοῦ σάλεψε σίγουρα ὁ νοῦς;
 Γιατ' ἀλήθεια τί λείπει νὰ μὴν εἶν' αὐτὴ
 τοῦ νοῦ βλάβη ἢ εὐχὴ του καὶ τρέλλα σωστή;
 Μὰ ἐσεῖς τώρα ποῦ κάθεστε κ' ἔτσι αὐτουνοῦ
 συμπονᾶτε τὰ πάθη, βιαστήτε ἀπ' ἐδῶ
 νὰ τραβήξετε γρήγορ' ἄλλοῦ πουθενά,
 γιὰ νὰ μὴ, τῆς βροντῆς τὸ φοιχτὸ μουγγητό,
 σᾶς ζαλώσῃ τὰ φρένα.

ΧΟΡΟΣ

Ἄλλο τίποτ' ἂν ἔχῃς νὰ λὲς ποῦ μπορεῖ
 νὰ μὲ πείσης· γιατί, ὅσο βέβαια γιὰ αὐτὰ
 ποῦ ξεστόμισες τώρα, δὲ στέκουν γιὰ μέ·
 πῶς μὲ βάζεις νὰ κάρῃ μὰ πράξῃ κακὴ;
 κάλλιο ὅ,τι ἔναι μαζί του νὰ πάθῃ κ' ἐγὼ
 ποῦ ἔχω μάθη ἀπὸ πάντα σὰν τί νὰ μισῶ
 τὸν προδότη καὶ ποῦ ἄλλη καμιά σὰν αὐτὴ
 δὲ φοβοῦμαι χειρότερη ἀρρώστεια.

ΕΡΜΗΣ

Λοιπόν ὅ,τι προλέγω θυμᾶστε καλά
 κι' ὅταν ἢ ἀδικη ὄρα θ' ἀδράξῃ καὶ σᾶς,
 μὲ τὴν τύχη μὴν ἔχετε τότε ἀφορμὴ,
 μηδὲ πῆτε σ' ἀπρόβλεπτα ὁ Δίας κακὰ
 πῶς σᾶς ἔριξε μέσα· μὰ μόνου σὲ σᾶς
 θᾶν' τὸ φταίξιμο, μὰ ποῦ τὸ ξέρατε πρὶν
 κι' ὄχι ἀνύποπτα κι' ἄξαφνα μὲς στοῦ χαμοῦ
 θὰ μπλεχθῆτε τᾶπέραντα βρόχια.

ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Ὅχι πὰ μὲ τὰ λόγια, μὰ ἰδοὺ ἀληθινὰ
 ποῦ τραντάζεται ἡ γῆς
 καὶ μαζί μουκаниέται βαρὺ τῆς βροντῆς
 τᾶντιλάλημ' ἀπόγεια καὶ γλώσσες στριφτὲς

αἱ ἀπταιστές αὐτεύουσι φρονιᾶς,
 ἄγριος σβρούνας στρήβει ψηλὰ κορνιαχτό,
 ὄλοι οἱ ἀνέμοι σαυροῦν καὶ μ' ἀντίπνοη ὄργη
 στήνοιν πόλεμο ὁ ἕνας στὸν ἄλλο ἀντικρὺ
 καὶ τραντάχτηκε ὁ αἰθέρας μὲ τὸν πόντο μαζί.
 Βέβαια τέτοια ἀπ' τὸν Δία χυμᾶει φανερὰ
 κατὰ πάντα μου ἀντάρα ποῦ τρόμο γεννᾷ.
 Μὰ ὦ μητέρα μου Γῆ καὶ ὦ πατέρα Οὐρανὸ
 ποῦ στὸ φῶς σου τὰ πάντα τυλίγεις τὸ ἄγνῶ,
 πόσον ἄδικα δῆτε με πάσχω!

I. N. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΘΕΑΜΑ

«Ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότητα, παρατηρεῖ ἀνώνυμος ἀρθρογράφος ἀθηναϊκῆς ἑφημερίδος, μᾶς παρουσιάζεται κάθε ἀνοιξιν ὑπὸ τύπον θεάματος». Εἶναι ἡ ἑτησία ἑορτὴ τοῦ Λυκαίου τῶν Ἑλληνίδων ποῦ συγκεντρώνει εἰς τὸ Στάδιον ὅλη τὴν Ἀθήνα—tout Paris. Παρθένοι καὶ ἑφηβοὶ ἔθνικαὶ ἐνδυμασίαι ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν αἰώνων· σκηναὶ μυθολογικαί, θρυλικαί, ἱστορικαί· καὶ χοροὶ ἔθνικοι, ὁ πεντοζάλης, ὁ τσάμικος, ὁ συρτός, ἡ τράτα... Ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότητα, —ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ, ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς,—θέαμα. Comedia, ὅπως θὰ τὸ ἔλεγαν τὸν καιρὸ τοῦ Δάντη... Καὶ ποῦ αὐτό, κύριοι μου; Ὅχι εἰς τὸ Παρίσι, οὔτε εἰς τὸ Λονδίνον, οὔτε εἰς τὸ Σικάγον. Εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ!

Πολὺ φυσικά. Ὁ δρόμος ποῦ ἐπήραμεν, ποῦ ἄλλοῦ μπορούσε νὰ μᾶς βγάλῃ: Ἀφοῦ καὶ τὰποκριάτικα μᾶς ἔπαυσαν πλέον νὰ εἶναι ἑλληνικά, — ἄλλην φορὰν τουλάχιστον ἐβλέπαμεν τίς Ἀποκριᾶς καὶ καμμιά φουστανέλλα, ἐχορεύετο στὰ σαλόνια μετὰ τὴν καθρέλλαν καὶ κανένας συρτός, — δὲν ἔμενε παρὰ τὸ Στάδιον, τὸ Θέατρον. Καὶ τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων ἀνέλαβε νὰ μᾶς προσφέρῃ κάθε χρόνον τὸ ἔθνικόν θέαμα, νὰ μᾶς δείχνῃ γιὰ διασκέδασι τὴν Ἑλλάδα...

Ὡ, τί χειροκροτήματα καὶ τί ἐνθουσιασμός! Ἡ δὲ εἰσπραξις φθάνει τὸ ἑκατομύριον. Μεγάλοι, μὰ τὴν ἀλήθεια, πατριῶται καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀθηναῖοι! Comedia, ἀλλὰ divina...

Κάποτε μία ἀμερικανικὴ ἑφημερίς ἐδημοσίευσεν τὴν εἰκόνα τοῦ Γεωργίου Α' μὲ φουστανέλλες. Ὅταν τὴν εἶδε, ὁ καλοθύμητος ἐκεῖνος βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἔσκασε στὰ γέλια. «Νὰ καὶ ἄλλο ἓνα ἀμερικάνικο ψέμα!» εἶπε. Κ' ἐσοβαρεύθη κατόπιν γιὰ νὰ προσθέσῃ: «Δὲν ἐφόρεσα ἐγὼ ποτέ μου τέτοια μασκαράτικα!» Ἐὖτε εἶχε, βλέπετε, καύχημα ὁ Γεώργιος Α' ὅτι δὲν παρεσύρθη ποτέ νὰ μασκαρευθῇ «Ἑλληνας» σὰν τὸν Ὅθωνα. Ἀλλὰ τί ἔπταιε καὶ αὐτὸς γιὰ τὸ παράδειγμα καὶ τὸ μάθημα ποῦ ἔδιδε στοὺς ὑπηκόους του; Πρῶτοι αὐτοὶ τοῦ τὸ εἶχαν δώσει. Εἶχαν ἓνα βασιλέα ποῦ φοροῦσε φουστανέλλες καὶ τὸν ἐδιώξαν. Ἐὰ ἴδια θὰ ἔκαμνε καὶ ὁ διάδοχός του, διὰ νὰ τὸν διώξουν καὶ αὐτόν; Ἡ «ἐποχὴ», ἡ ἑλληνικὴ ἐποχὴ, εἶχε ἀρχίσῃ νὰλλάξῃ. Ἄλλος ἀέρας, πολὺ πιὸ δυτικὸς, φυσοῦσε εἰς τὸ «πρότυπον βασιλείαν τῆς Ἀνατολῆς». Καὶ ὁ Γεώργιος Α' ἦτο πάντα καλὰ πληροφορημένος ἀπὸ ποῦ φυσᾷ.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ βασίλισσα Ὀλγα παρουσιάζετο κάπου-κάπου καὶ μὲ βλάχικα, ποῦ τῆς ἐπήγαγιναν θαυμάσια. Καὶ ἀπὸ τὰς κυρίας τῆς Αὐλῆς ὁπεχρεώοντο

τότε νὰ τὰ φοροῦν καὶ μερικά ποῦ δὲν τὰς πήγαζιναν καθόλου. Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία ὅμως δὲν ἔδραζε σχεδὸν ποτέ τὰ γιαννιώτικα μὲ τὴν μεσοῦλα καὶ μὲ τὸ φέσι. Ἦτο ἡ συνηθισμένη τῆς ἐνδυμασία, καὶ ἐπίσημη καὶ καθημερινή. Ἐξ ἄλλου αἱ κυρίαί τῆς Αὐλῆς τῆς ἦσαν ἐλεύθεραι νὰ φοροῦν καθεμιὰ τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ τόπου τῆς. Ἐὖτε αὐτοὶ καὶ οἱ αὐλικοὶ, οἱ ὑπασπισταί, οἱ ὑπουργοὶ ἀκόμη, ποῦ οἱ περισσότεροὶ δὲ ἦσαν ἡρωϊκοὶ πολεμισταί τοῦ 21. Ἔτσι εἰς κάθε βασιλικὴν πομπήν, εἰς κάθε παρουσίαν, εἰς κάθε τελετὴν, ἐκεῖνα τὰ χρόνια, ἔβλεπε κανεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἄλλ' ἡ βασίλισσα Σοφία δὲν εἶδε ποτέ τὴν ἀνάγκην νὰ φορέσῃ οὔτε τὰ βλάχικα τῆς Ὀλγας. Ἡ «ἐποχὴ» εἶχε ἀλλάξῃ τόσο πολὺ ἐπὶ Κωνσταντίνου! Ὀλίγο ἔλειπε — μὲ τὸ νοῦ μᾶς, — νὰ πάρωμε τότε τὴν Πόλιν καὶ τὴν Ἀγιά-Σοφιά, ἀλλὰ τὸν ἔθνικόν μας χαρακτήρα τὸν εἶχαμε χάσει πρὸ πολλοῦ. Καὶ ἂν δὲν ἦτο καὶ τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων, νὰ παρευσιάζῃ καθε ἀνοιξιν τὸ «θέαμα», οἱ Ἀθηναῖοι θὰ εἶχαν τώρα λησμονήσῃ τελείως ὅτι εἶναι ἀπόγονοι κάποιων ἀνθρώπων λεγομένων Ἑλλήνων ἢ Ρωμιῶν, οἱ ὅποιοι, μιὰ φορὰ καὶ ἓνα καιρὸ, εἶχαν ἰδικόν των πολιτισμόν, ἰδικόν των ἐνδυμα, ἰδικούς των χορούς, ἰδικὴν των ψυχὴν. Καὶ θὰ ἐνόμιζαν ὅτι ἐγεννήθησαν... Εὐρωπαῖοι.

Ἐπιθέτω ὅτι κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἰδιοτύπους ἐπίσης λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς δὲν κατώρθωσε νὰ λησμονήσῃ καὶ νὰ παρνηθῇ εἰς τὸσον βαθμὸν τὸν ἑαυτὸν του ὅσον οἱ Ἕλληνες πρωτεύουσιανοί. Ὁ Τούρκος εἶναι ἀκόμη Τούρκος· ὁ Σέρβος εἶναι ἀκόμη Σέρβος· ὁ Ρουμάνος εἶναι ἀκόμη Ρουμάνος. Εἰς τὸ Βουκουρέστι π. χ., παραλλήλως πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, ὁ ξένος βλέπει παντοῦ καὶ τὸν ἐντόπιον. Αἱ κυρίαί τῆς ἀριστοκρατίας ἐκεῖ — πέρα φοροῦν τὸσον συχνὰ τὰς ἔθνικὰς των ἐνδυμασίας ὅσον καὶ τὰ παριζιάνικα. Ἐδῶ δὲν τὰς φοροῦν πλέον παρὰ μερικά ὠραία κό-

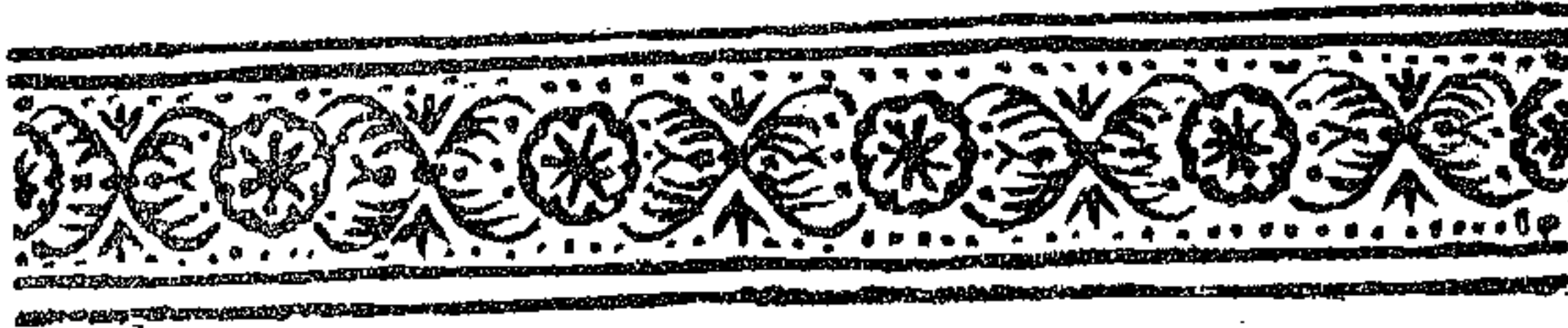
ρίτσι, ὅταν πρόκειται νὰ «παραστήσουν» εἰς τὸ Στάδιον τὰς «Ἑλληνίδας». Αὐτὴ εἶναι ὅλη ἡ διαφορά.

Ἐὰν τὸ Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων κατορθώσῃ μὲ τὸν καιρὸν νὰ εἰσαγάγῃ καὶ εἰς τὴν ζωὴν μας, — νὰ πῶ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας; — ὀλίγον ἀπὸ τὸν «Ἑλληνισμόν» ποῦ μᾶς προσφέρει τώρα ὡς θέαμα, τὸ κέρδος θὰ εἶναι ἀνυπολόγιστον. Καὶ μόνον μὲ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἔθνικὴν του ἐργασίαν. Εἶναι ἀνάγκη νάντιταχθῶν τὰ γνήσια, τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ τόπου ἐναντίον «τοῦ ρεύματος τῆς ἐποχῆς», ποῦ θέλει καὶ καλὰ νὰ μᾶς ἀφομοιώσῃ μὲ τοὺς Εὐρωπαίους ἢ νὰ μᾶς κάμῃ κοσμοπολίτας. Οἱ νεωτερισταί μας, βλέπετε, οἱ βλαπτισθέντες καὶ «συγχρονιζόμενοι», — εὐτυχῶς μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας, — ἀφοῦ ἠρνήθησαν τὸν νεοελληνικὸν πολιτισμόν, ἀφοῦ περιεφρόνησαν ὅτι τὸν ἀποτελεῖ, ὅτι τὸν ἐκδηλώνει καὶ ὅτι τὸν διακρίνει, — ἐνδυμα, τραγούδι, χορόν, σπῆτι, ἐπιπλόν, σκευὸς, κέντημα, ἔθιμον, παράδοσιν, ἱστορίαν, — μὲ τὴν βεβαίωσιν ὅτι τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν ἀξίζει καὶ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις μιᾶς ἐξελίξεως καὶ μιᾶς προόδου, ἐφθασαν νὰ κηρύξουν ὅτι καὶ ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἀκόμη, ἡ ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἔθνικὴν ζωὴν, ἐχρεωκόπησε καὶ ὅτι οἱ λογοτέχναι μᾶς πρέπει τώρα νὰ δημιουργοῦν, ἔστω καὶ εἰς νεοελληνικὴν γλῶσσαν, εὐρωπαϊκά!

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ κοσμογάπητη ἑορτὴ τοῦ Λυκαίου, ἡ τὸσον ἐπιτυχημένη παράστασις τῶν Δελφῶν, καὶ προπάντων ἡ τὸσον θαυμασθεῖσα, — ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας ἐννοῶ, ὄχι μόνον ἀπὸ τοῦς ξένους, — ἐκθεσίς τῆς Λαϊκῆς Χειροτεχνίας, θὰ μεταστρέψουν κάπως τὸ ρεῦμα καὶ θὰ συντείνουσι πρὸς μιαν ἔθνικωτέραν ζωὴν. Καὶ ἂν γίνῃ τοῦτο, θὰ χρεωστῆται εἰς δύο μεγάλας Ἑλληνίδας, τὴν κυρίαν Καλλιρρόην Παρρὲν καὶ τὴν κυρίαν Ἀγγελικὴν Χατζημιχάλη, καθὼς καὶ εἰς μιαν Ἀμερικανίδα, ἀλλὰ μ' ἐπίσης μεγάλην ἑλληνικὴν ψυχὴν, τὴν κυρίαν Εὐάν Σικελιανοῦ.

ΓΟΡΓΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΕΠΕΤΕΙΟΙ

Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

(21 Μαΐου 1864)

Όταν μέσα στους καπνούς των κανονιών του Ναυρίνου εξαφανιζόταν ο Μαύρος Όλεθρος τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀντίλαλός των πρῶτα-πρῶτα ἔφθασε χαρομόσυνος στ' ἀπέναντι ἀκρογιάλια τῶν ἀγγλοκρατουμένων Ἐφτὰ Νησιῶν. Γι' αὐτὸ στὰ ἑκατόχρονα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας ποὺ ἐορτάζονται τώρα, δὲν μπορούμε νὰ λησμονήσουμε τὴν ἡμέρα τῆς 21 Μαΐου 1864 ποὺ κ' ἡ τελευταία ξενικὴ κατοχὴ, ἡ Ἀγγλικὴ Προστασία, ἔφρευε ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου καὶ οἱ μεγάλοι πατριωτικοὶ ἀγῶνες τοῦ ριζοσπαστισμοῦ ἐστεφανώνονταν μετὴν «καθαρὴ καὶ ἀπόλυτη ἔνωση» ποὺ ὑποστήριζαν οἱ ριζοσπάστες.

Τὸ ποτε ἐφάνηκε ὁ ριζοσπαστισμός, ἡ ἰδέα δηλαδὴ τῆς ἐνώσεως, ὁ ἑπτανήσιος ἱστορικὸς μᾶς λέει ὅτι ἐπίσημα δὲν εἶναι γνωστό. Πολλοὶ ἔτρεφαν κ' ἐκαλλιεργοῦσαν τὴν ἰδέα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ πρὶν ἀκόμα ἡ Συνθήκη τῆς Βιέννης κανονίστην τὴν τύχην τῶν νησιῶν. Ὁ Φώσκολος ἔγραφε ἀπὸ τὸ Μιλᾶνο τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1815: «... Ἐγὼ μισῶ κάθε ξένη Κυβέρνηση. Οἱ Ἕλληνες ἀκόμη κοιμοῦνται; Πρέπει νὰ τοὺς ξυπνίσουμε». Καὶ ὁ ἱστορικὸς μᾶς βεβαιώνει, ὅτι ἔτσι ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως φανερώναται ἕξ ἡρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

Τότε δηλαδὴ εἶνε τὸ φανερὸν ἔσπασμα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν ἑπτανησιωτῶν, ποὺ τὴν βλέπομε καθαρὰ ἑλληνικὴ μέσα στοὺς αἰῶνες. Εἰς τὰ ὀμηρικὰ ἔπη, ἑπτανήσιοι βασιλεῖς πολεμοῦν γιὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑλλήνων· εἰς τὴν Κασταλιαν καὶ τὴν Ἄλτιν ἀγωνίζονται σὰν πολῖται τῆς Ἑλλάδος καὶ, στὸν Πελοποννησιακὸν

πόλεμον, μοιράζονται τὶς πολεμικὰς τύχας μετὰ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Κορινθίους, τοὺς Λακεδαιμονίους. Ρωμαϊκὴ κατάκτηση καὶ βαρβαρικὰ ἐπιδρομαὶ σπάζουν τὴν ἐνότητα, μὰ τὸ Βυζάντιον τοὺς ἐκτὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον θέμα τῆς Πελοποννήσου. Ἀκολουθοῦν οἱ Φράγκοι, οἱ Βενετοὶ, οἱ Γάλλοι, οἱ Ρωσσοτοῦρκοι, καὶ τέλος φθάνει τὸ 1814 μετὰ τὸν σεισμὸν ποὺ θάρπτει τὸν Κορσικανόν. Στὴ Βιέννη, ἡ μεγάλη ψυχὴ τοῦ Καποδίστρια, ποὺ διαισθάνεται τὸν κίνδυνον, γλυτώνει τὴν Ἑπτάνησον ἀπὸ τὰ νύχια τῶν Αὐστριακῶν, καὶ στὴν Ἀγγλικὴ Προστασία ποὺ καταφέρει νὰ τῆς δώσει, βλέπει κάποιον καλύτερον μέλλον καὶ κάποιαν ὑπόσχεσιν. Μιὰ καλὴ μοῖρα ἐφύλαξε τὰ Ἑπτάνησα μακρὰ ἀπὸ τὸ τούρκικον ποδάρι καὶ τοὺς ἔδωκε προστάτην τὸν πῶν φιλελεύθερον καὶ πολιτισμένον κράτος.

Ἔτσι μπόρεσαν νὰ θρέψουν τὴν ἐλπίδα τους, νὰ φυλάξουν καὶ ν' ἀποδείξουν τὸν πολιτισμὸν τους καὶ, στὰ χρόνια τὰ σκληρὰ ποὺ δουλώθηκαν οἱ ἀδελφοί, νὰ μπόρουν νὰ τοὺς σκουπίσουν τὰ δάκρυα, νὰ φιλοξενήσουν τοὺς κνηνημένους, νὰ τοὺς βοηθήσουν στὸν ἀγῶνα τους. Καὶ σὰν ἀρχισε ἡ Ἐπανάστασις, οἱ ἑπτὰ ἀδελφές, χειροπιασμένες, δίνουν στὴ μητέρα ὅ,τι μποροῦν. Στὴν πρώτη θυσία τοῦ Δραγατσανιοῦ, μέσα σ' ἐκεῖνους ποὺ ἔπεσαν, βρίσκονται δυὸ Ἑπτανήσιοι. Ἡ Ζάκυνθος γίνεται ἡ κολυμπήθρα τῶν Φιλικῶν καὶ τροφοδοτεῖ τὸ Μεσολόγγι. Οἱ Κεφαλλῆνες μετὰ τὸν Μεταξᾶν καὶ οἱ Ζακυνθῖνοι μετὰ τὸν Λαμπρινόν μάχονται στοῦ Λάλα. Οἱ Ἰθακήσιοι μετὰ τὰ καράβια τους, ποὺ τὰ κάνουν μεταγωγικά, βοηθοῦν διακόσιοι ἀπὸ τὰ ἑπτὰ

νησιά πολεμοῦν στὴν Ἀττικὴν στὸ πλευρὸν τοῦ Καραϊσκάκη. Καὶ ὅταν ἡ Ἑλλάς ἐλευθερώνεται, οἱ Ἑπτανήσιοι ξαποσταίνουν λίγα χρόνια γιὰ ν' ἀρχίσουν τὸν δικόν τους ἀγῶνα.

Ἀπὸ τὸ 1830 ὅς τὸ 1840, εἶναι μία περίοδος ποὺ κάποια ζύμωσις γίνεται στὶς ψυχὰς ἐκεῖ. Οἱ νέοι ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον, ποὺ σπουδάζουν στὰ ἰταλικὰ Πανεπιστήμια, φέρνουν τὶς νέες φιλελεύθερες ἰδέες ποὺ ἀναπτύχθηκαν στὴ Γαλλίαν μετὰ τὴν ἐξουσία τῶν Βουρβόνων καὶ ὅπου τότε ἐκταραχοῦσε ἡ σχολὴ τῶν δογματιστῶν, ὁ ρωμαντισμὸς τοῦ Σατωμπριάν, ἡ διδασκαλία τοῦ Κουζέν καὶ τοῦ Βιλλαμάν, καὶ οἱ συνταγματικὰς θεωρίαι τοῦ Γκιζὸ καὶ τοῦ Θιέρσου. Ἡ πρώτη φωνὴ κατὰ τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας ἀκούεται στὰ 1839, τότε ποὺ ὁ σοφὸς ἱστορικὸς Μουστοξύδης, βουλευτὴς τῆς Δ' Βουλῆς, πηγαίνει στὸ Λονδίνον νὰ ζητήσῃ μεταρρύθμισιν τοῦ Συντάγματος, καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ὁ εὐγενικὸς καὶ εἰρηνικὸς ἀγῶν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Τὸ 1848 εἶδε τὴν καταπληκτικὴν ἐκρηξὴν τῶν δουλωμένων λαῶν ποὺ σηκώνουν ἐπαναστάσεις μετὰ δημοκρατικὸν χαρακτῆρα. Ἡ Γαλλία δίνει τὸ παράδειγμα καὶ ἀκολουθοῦν οἱ Οὐγγροὶ, οἱ Πολωνοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Βοημοὶ, καὶ ἡ φλόγα ἔρχεται στὴν Ἑπτάνησον. Ὁ τύπος, ἐλεύθερος τότε, ζητεῖ νὰ λυθῇ τὸ ἐθνικὸν ζήτημα τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου. Ὁ «Φιλελεύθερος» τοῦ Ἰλίου Ζερβοῦ καὶ ἡ «Ἀναγέννησις» τοῦ Ἰωσήφ Μομφρεάτου, στὴν Κεφαλληνίαν, ἡ «Φωνὴ τοῦ Ἰονίου» τοῦ Λομβάρδου καὶ ὁ «Ρήγας» τοῦ Γ. Βερούμου στὴ Ζάκυνθο, ὑπερασπίζονται σὲ πύρινα ἄρθρα τὶς νέες ἀπόψεις. Καὶ ἀρχίζει ὁ ἀγῶνας στήθεος μετὰ στήθεος. Τοὺς πατριώτες ριζοσπάστες δέχονται τὰ ξερὰ βράχια τῶν Ὀθωνῶν, τῆς Ἐοικουσίας, τῶν Ἀντικυθέρων. Ἡ Θ' Βουλὴ κάνει τὴν ἀπόπειραν νὰ ψηφίσῃ τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ διαλύεται· ἡ Ι' ἀπορρίπτει τὶς μεταρρυθμίσεις. Ὁ ἀπαίσιος ἀρμοστής Οὐάρδος

φρενιάζει, ἡ θέσιν τῆς Προστασίας γίνεται προβληματικὴ καὶ οἱ ἀγγλοὶ πολιτικοὶ ἀρχίζουν νὰ σκέπτονται.

Όταν δὲ στὰ 1854 ἡ Γαλλία ἀπελευθερῶνει τοὺς τυχεροὺς Ἰταλοὺς καὶ τὸ δόγμα τῶν ἐθνικοτήτων ἀποτελεῖ τὴν βάση τότε τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικαίου, οἱ ριζοσπάστες, ἀτρόμητοι, κεραυνοὶ, φρονιάζουν: «Ἐφαρμοστε καὶ σὲ μᾶς τὸ δόγμα αὐτό, ρωτήστε μετὰ δημοψήφισμα τὸν Ἰόνιον λαὸν τί θέλει». Τότε ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις καταλαβαίνει τὸ ἀπροχώρητον καὶ στέλνει τὸν ὀμηριστὴ καὶ ἀνθρωπιστὴν Γλάδστονα εἰδικὸν Ἐπίτροπον γιὰ νὰ ἐξετάσῃ καὶ ν' ἀναφέρῃ. Ἡ ἀμερόληπτη ἐκθεσίς του, ποὺ φανερώναται ὅλη τὴν ἀλήθειαν, φέρνει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καὶ καλεῖται ἡ II' Βουλὴ νὰ ἐκφράσῃ τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας. Τὴν 21 Μαΐου 1864 οἱ Ἀγγλοὶ ἔμπαιναν σ' τὰ καράβια τῶν κ' ἔφρευαν ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον, σεβόμενοι τὴν θέλησιν ἐνὸς λαοῦ ποὺ εἶχε τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὸ θάρρος νὰ ζητήσῃ τὴν ἐθνικὴν του ἀποκατάστασιν.

Εἶναι ἀλήθεια πὸς πάντα ἦταν μικρὸν τὸ ψωμὶ κάτω ἀπὸ τὸν ξένον· ἀλλὰ στὰ χρόνια τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας τὰ Ἑπτὰ Νησιά εἶδαν τὸν πολιτισμένον λαὸν μετὰ τὴν εὐγενικὴν ψυχὴν, ποὺ στὴν πρώτη εὐκαιρίαν τοῦ ἀναγνώρισεν τὸ μεγάλο δικαίωμα ποὺ ἔχουν οἱ λαοὶ νὰ διαθέτουν τὸν ἑαυτὸν τους ὅπως θέλουν. Καὶ γι' αὐτὸ τὴν ἡμέραν ποὺ κ' ὁ τελευταῖος ἀγγλὸς στρατιώτης ἔμπαινε στὰ καράβια, τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς τῶν Ἑπτανησιῶν κατὰ ἔκρηξαν καὶ γιὰ κείνον ποὺ ἔφρευε καὶ ποὺ κατὰ εἶχε ἀφήσει ἐκεῖ, στὸ γρήγορον πέρασμα πενήντα χρόνων.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰ Ἑπτὰ Νησιά ἐκτὸν ὄντων μετὰ τὴν αἰωνίαν Μητέρα τους, ποὺ προτύτερα τῆς εἶχαν δώσει: τὸν Ὑμνον τῆς Ἐλευθερίας τῆς, τὸν πρῶτον τῆς Κυβερνήτην καὶ τὸν πρῶτον τῆς Πανεπιστήμιον, τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν.

ΔΗΜ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΩΔΗ ΣΤΑ ΕΦΤΑ ΝΗΣΙΑ

Ἀγερώνεται στή μεύρη τοῦ Σαλαμοῦ καί τοῦ Καυδιόστρου.

Ἐπιάνησα, βράχοι χροσοῖ
τοῦ Ἴονικοῦ πελάγους,
ποῦ φύση θεία σᾶς τέφριασε
μέ τέχνη σοφοῦ Μάγου,
σεισμὸς τὸ κῦμα ἐμέφιασε
κι' ἀνοίξε ἡ Γῆ τὰ στήθη
κι' ἀπ' τοῦ νεροῦ τὰ βύθη
βγήκατε στή ζωή.

Καὶ φύσηξαν κρυφές πνοές
καὶ πνεύματα ἁρμονίας
κ' ἡ ἀνατριχίλα τοῦ Ἔρωτα
κ' ἡ φλόγα τῆς Ἀνδρείας,
κι' ὅσα ζοῦν ἀφανέρωτα
μέσ στήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου
γενῆκαν ἑνὸς τόπου,
μαῖς πλάσης ὁμορφιάς.

Οἱ βράχοι λάμπουν οἱ ξεροὶ
θεῖο νόημα σὰν νὰ πέρνουν,
οἱ κῆποι μοσχομύριστοι
χρησμὸν οὐράνιο φέρνουν,
χρησμὸ ποῦ λέει : «ἀγύριστοι
στὸν κόσμον δὲν περνοῦνε
ὅσοι ρυθμοὶ ξυπνοῦνε
τῆ Δόξα τὴν ἱερή».

Στὴν ὁμορφιὰ τῆς πλάσης ζεῖ
ἀφθαστου ὄνειρον εἰκόνα,
ποῦ ἀφοῦ χαθεῖ ἀνασταίνεται
πάλι σὲ κάποιον αἰῶνα,
σβένει καὶ ξαναφαίνεται
τοῦ Ἰδανικοῦ τὸ ἀστέρι,
πάντα ἡ νυχτιὰ θὰ φέρει
καινούρια χαρραυγή.

Βενετοί, Γάλλοι, Βρετανοί,
σὰν γῦπες πεινισμένοι
τὰ σπλάχνα σοῦ ξεσκίσανε,
ἀλλὰ καὶ σκλαβωμένη
ποτὲ δὲν σὲ κερδίσανε,
γιατί, Ὅμορφιὰ Νικήτρα,
ἐσὺ ἦσουν κυβερνήτρα
τοῦ κάθε νικητῆ.

Ζακυθῖνοὶ τραγουδιστές,
ἄξιοι Κεφαλλονίτες
καὶ Παξινοί, λεοντόκαρδοι
λεβέντες Λευκαδίτες,
Κορφιάτες ἐρωτόκαρδοι,
νάφτες Θιακοί, παρθένες
Κυθῆριες, — μαγεμένες
κι' ἀνήσυχες ψυχές.—

Ἡρώες, ἄγιοι καὶ σοφοί,
τοῦ Ἰδανικοῦ ζητιάνοι,
γιὰ σᾶς τῆς Δόξας πλέκεται
τὸ ἀμέραντο στεράνι,
καὶ πλάϊ σας πάντα στέκεται
ξεχωριστὴ μιὰ Μαῖρα,
σκῆπτρο γιὰ σᾶς ἡ λύρα,
τὸ ἄνθος καὶ τὸ σπαθί.

Κ' εἶστε ὅλοι ἐσεῖς οἱ Δουλευτές
κι' ἀνόργωτοι εἶναι οἱ κάμποι,
κι' ὁ σπόρος ὁποῦ σπείρατε
φῶς ἔγινε καὶ λάμπει.
Κι' ὅσοι τὸ δρόμο πήρατε
ποῦ φέρνει σὲ ἄλλα μέρη,
πρωτόϊδατε τὸ ἀστέρι
στὲς ἀφθαστες κορφές.

Σφυροκοποῦσε τὸ χροσὸ
τῆστρο καιροῦς καὶ χρόνιαι
ὁ Γύφτος ὁ αἱματόχρατος...
Ψυχὴ τοῦ Ἔθνους αἰώνια,
ποιὸς πόθος μεγαλόχρατος
ἀπ' τῆς Σκλαβιάς τὸ ἀμμόνι
σὲ πέρνει καὶ σὲ ὑψώνει
πάλι στὸν οὐρανό!

Σκοποὶ ἀντηχοῦν μελωδικοὶ
σὰν μήνυμα ἀπὸ πέτρα,
ψυχὴ νέα θαμποχάραξε,
μέσ στὸ θολὸν αἰθέρα, —
ξένο καράβι ποῦ ἄραξε
στὸ ἐρωτικὸ ἀκρογιάλι,
θαρρεῖς κ' ἡ Δόξα ἀγάλι
τὸν Ἄρη σέρνει ἐκεῖ.

Στὸ Ἴόνιο πέλαγο περνοῦν,
τὰ μαγεμένα βράδια,
καράβια ποῦ ἁρμενίζουνε
σὰν ἄστρα στὰ σκοτάδια,
φεύγουν κι' ὀρθοπλωρίζουνε
στῆς Φαντασίας τὸ δρόμο,
μιὰν ὁμορφιὰ ἔχουν νόμο
κ' ἑνὰ ρυθμὸ ἀκλουθοῦν.

Ἀθήνα, Μάης 1914

Ἡ θάλασσα κι' ὁ οὐρανὸς
ξέφραγο περιβόλι —
καὶ τοῦ Καιροῦ τὸ γύρισμα
δὲν ἔχει ἀραξοβόλι.

—Στοῦ Χρόνου τὸ πλημμύρισμα,
καράβια ποῦ τραβᾶτε;—
στῆς Γῆς τὴν ἄκρη πᾶτε
κι' ὁ κόσμος μακρινός.

Τῆς Ἱστορίας τὸ ναὸ
ἀντὶ με ἀνθοῦς καὶ βέργια
ἡ Τέχνη τὸν ἐστόλισε
μέ τοῦ Ρυθμοῦ τὰ μίγνια,
κ' ἡ Χάρις ἐφεγγοβόλησε,
μέσ στῆς ζωῆς τὴν πλάνη,
μέ ἐφιτάστερο στεφάνι
στὸ μέτωπο τὸ ἄγνό.

Τῆ Δόξα σας, Ἐφτά Νησιά,
ποιὸς θὰ τὴν τραγουδήσει;
ποιὸς μυστικὸς ἀντίλαλος
γιὰ σᾶς θὰ ξαναζήσει;
γλυκὸς σκοπὸς βαθύλαλος
σὲ ὄνειρον Πολιτεία,
στὴν αἰώνιαν ἁρμονία
σὰν Ὀρφικὴ λαλιά;

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΤΟ ΣΤΑΜΑΤΗΜΑ

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΟΥ ΙΩΝΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ(*)

Β'.

Τὸ «Παράρτημα» πού με τὸν τίτλο «Ἡ Γνώση μου» ἐπρόσθεσε ὁ Δραγούμης στὸ τελευταῖο του ἔργο, δὲν παρουσιάζει ἄλλο ἐνδιαφέρον παρ' ὅτι μᾶς δείχνει μιὰ σύνοψη τῶν ιδεῶν του στὰ σαράντα του χρόνια. Ἀποτελεῖται ἀπὸ σκέψεις ἀρκετὰ ἀναλυτικές πρὸς ἕλη τῆ συντομία των πάνω σὲ διάφορα θέματα «ἠθικά» (μὲ τὴν ἔννοια πού δίδουν οἱ Ῥάλλοι στὴ λέξη) ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἔιναι μιὰ γενικὴ ἀναθεώρηση, καθὼς γράφει ὁ κ. Φ. Δραγούμης, τῶν ἰδεῶν, τῶν σκοπῶν, τῶν σχεδίων τοῦ συγγραφέως, μιὰ «ριζικὴ ἀνασύνταξις τῶν ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν του δυνάμεων». Γραμμένες μὲ ξηρότητα σχεδὸν σπιννοζιακὴ καὶ μὲ ἀτημελησία σελίδων σημειωματάρου, οἱ σκέψεις αὐτῆς τοῦ Δραγούμης, ἐκτὸς τοῦ ὅτι μᾶς δίνουν ἕναν καθρέφτη τῆς διανοητικῆς καὶ ψυχικῆς του ὁλοκληρώσεως ἀρκετὰ σημαντικό για τὴν μελέτη τῶν ιδεῶν του, εἶναι καὶ χαρακτηριστικὲς· γιατί σὲ κανένα των σημείων δὲν συναντοῦμε τὴν πικραμικρότερη νύξη για τὸν πατριωτισμὸ καὶ τὸν ἐθνικισμὸ, δύο ἀπ' τὶς προσφιλέστερες του ιδέες, πρᾶγμα πού δείχνει, καθὼς ἐτόνισα ἤδη, ἔστω καὶ αἰωπηλὰ τὴν μεταστροφή του πρὸς ἄλλες ιδεολογίες. «Ὅ,τι σημείωσα, λέγει ὁ ἴδιος στίς λιγοστὲς αὐτῆς σελίδες, εἶναι τὸ πόρισμα τὸ τωρινό, (ἐγὼ ὑπογραμμιστίζω) βγαλμένο ἀπ' ὅ,τι ξέρω κι' ὅ,τι βλέπω. Ἀργότερα μπορεῖ νὰ βγάλω ἄλλα συμπεράσματα».

Σὲ μιὰ κρίσιμη καμπὴ τῆς ζωῆς του σταμάτησε μιὰ στιγμή, (γιατὶ ἔννοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ σταματήσει, ἀνάγκη στήναι, γράφει,) ἔρριξε μιὰ βαθειὰ κυκλικὴ ματιὰ στὸν ἑαυτὸ του καὶ κατόπι μὲ εἰλικρίνεια, διαύγεια καὶ τάξη ἔρριξε για τὸν ἑαυτὸ του ἴσως μόνο τὰ πορίσματά του στὸ χαρτί. Ἐτὴν αὐτεπισκόπηση αὐτὴ τὴν ἔκαμνε πάντα καὶ ἀπὸ πολὺ νέος ὁ Δραγούμης, (ἦταν ὁ τύπος τοῦ θεωρητικοῦ ἀνθρώπου, γι' αὐτὸ

ἴσως καὶ ὄχι ἀρκετὰ καλλιτέχνης) ἐδῶ ὅμως εἶναι καμωμένη συστηματικώτερα καὶ, ὅσο καὶ ἂν ἔχη κέντρο τὸ ἄτομό του, προεκτείνεται καὶ ὡς ἑμᾶς.

Ἔιναι σκέψεις ζωντανοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἂν δὲν ἔχουν οὔτε βῆθος οὔτε πρωτοτυπία, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ξεκάρφωτες· ἀλλ' ἀρμονίζονται σ' ἕνα ὅλον. «Κύριος ἢ μόνος» συνειδητὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς του εἶναι ἡ γνώση, μιὰ γνώση ἀπέρα ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὴ χαρά», γιατί πιστεύει ὅτι «καμιὰ φιλοσοφία δὲν εἶναι φιλοσοφία, ὅσο βάζει σκοπὸ εὐδαιμονιστικό, «ἔσο καὶ ἂν αὐτὴ ἢ ἴδια, ἢ κάθε φιλοσοφία, ἢ πῶς συνθετικὴ ἀνθρώπινη ἔκφραση, εἶναι ἀποτέλεσμα ἀντίδρασης στὸ βῆθος τῆς ζωῆς, μιὰ νίκη ἐχθρῶν, καὶ ἐπομένως μιὰ ἀπολύτρωση, μιὰ γαλήνη καὶ μιὰ χαρά». Ἡ γνώση, κατὰ τὴν γνώμη του, στέκεται ψηλότερα καὶ πέρα ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, «καταντᾷ ἀσχετὴ ἀπ' ὅλ' αὐτά». Ἐτὴν ἴδια «πέραν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» ιδέα ἐκφράζει για τὴν τέχνη, (για «τὸ ὠραίο») ὅπως καὶ για τὴν ἠθική. «Καμιὰ φιλοσοφία ἀληθινή, λέγει, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη γιὰ βάση ἢ γιὰ σκοπὸ τὴν ἠθική, ὅπως καὶ καμιὰ τέχνη ἀληθινή. Καὶ για τὴν ἠθική: «μ' ἀφήνει ἀδιάφορο ἢ ἠθική· μόνο σὰ φαινόμενο για μελέτη μπορεῖ καὶ μ' ἐνδιαφέρει. Δὲ μ' ἀρέσει ἢ ἀρετὴ, οὔτε μὲ συγχύζει ἢ κακία». Λόγια τρομεροῦ ἀναλυτικοῦ ἀνθρώπου πού δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσουν, ἀφοῦ μᾶς λέγει ὅτι σκοπὸς τῆς ζωῆς του εἶναι νὰ κἀνη ὅσο πῶς συχνὰ καὶ ἐντονώτερα συνειδητὸ ὅ,τι κοίταται ὑποσύνειτα μέσα του (σ. 140).

Δὲν φαίνεται νὰ πολυσκοτίζεται ὁ Δραγούμης για τὸ πού ἐν τέλει ὁδηγεῖ ἢ ἀκέραια αὐτὴ γνωστικὴ περιέργεια, ἀλλ' οὔτε καὶ μᾶς λέει τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχη για τὴ ζωὴ ἢ ψυχρὴ ἐνατένιση τῶν φαινομένων τῆς με μάτια φυσιοδίφου.

Δὲν τὸν ἐτρόμαξε τάχα ἢ ιδέα, ὅτι για νὰ θεωρήσωμε ἔτσι τὴ ζωὴ, πρέπει, κατὰ κάποιον τρόπο, νὰ βγοῦμε ἔξω ἀπ' αὐτήν, νὰ καταντήσωμε ἀπλὰ νοητικὰ ὄντα; ἢ μήπως καὶ αὐτὸ ἀκόμη ἦταν ἔτοιμος νὰ

τὸ δεχθῆ, τόσο ἦταν ἀνεπτυγμένο μέσα του τὸ γνωστικὸν ἐνστικτό; «Ἡ ψυχρὴ ἐκ τῶν ἔξω νόησις μᾶς παει λιγώτερα μακριὰ παρ' ὅ,τι πέντε λεπτὰ ἀγάπης», λέγει ὁ Μπαρρές. Καὶ πόσο δίκαιο ἔχει! Καὶ πόσο δίκαιο εἶχε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δραγούμης ὅταν, νεώτερος, ἀντιπαῖθεσε τὴν ἀδολὴ γνώση (ἔσο καὶ ἂν ἔλεγε ὅτι τὸ ἐγὼ μᾶς δὲν εἶναι παρὰ ὄργανο γνώσεως) καὶ τὴν ὑπέτασε στὴν πράξη!

Ὁργανο γνώσεως εἶναι, κατὰ τὸν Δραγούμης, ὁλόκληρο τὸ ἐγὼ μᾶς· γι' αὐτὸ καὶ τίς φιλοσοφίες τίς θεωρεῖ ὄχι καθαρὰ διανοητικὰ κατασκευάσματα, ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου προβολές πού μεταβάλλονται ὁλοένα, γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἀνθρώπος ὁλοένα ἀλλάζει (σ. 132). Ἀρχὴ τῆς γνώσεως εἶναι ἡ συνείδηση, ὄχι ἡ ἠθικὴ ἀλλὰ ἡ λογικὴ, ἢ συνείδηση πού ὅπως καὶ κάθε τι ἄλλο στὸν κόσμον, ἔχει τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά της. Ρίχνει φῶς στὰ αἰσθήματα καὶ στίς πράξεις μᾶς, ἀλλὰ καὶ μᾶς κἀνει συγχρόνως ἀδύναμους καὶ χαλαροῦς, πῶς πολυσύνθετους, (κακὸ καὶ αὐτὸ,) ἀναλυμένους καὶ πολλαπλοῦς. Ἡ πολλὴ συνείδηση παραλύει τὴ σκέψη καὶ τὴν ἐνέργεια.

Σὲ γνώση ἀπόλυτη, στίς λεγόμενες ἀντικειμενικὲς ἀλήθειες, δὲν πιστεύει ὁ Δραγούμης, γιατί δὲν παραδέχεται καὶ τὴν ὑπαρξὴ «πραγμάτων» ἀλλὰ μόνον φαινομένων, πού καὶ γι' αὐτὰ ἀκόμη ἀμφιβάλλει ἂν ὑφίστανται «καθ' ἑαυτὰ» ἢ μόνον ὅσο ὑποπίπτουν στὴν αἰσθησὴ μᾶς (σ. 148). Ὑποκειμενικὰ θεωρεῖ καὶ τὰ πορίσματα τοῦ ἐπιστημονικοῦ πειραματισμοῦ, γιατί ἔσο ἀπρόσωπα μέτρα καὶ ἂν μεταχειρίζονται οἱ ἐπιστήμονες, πάντα εἶναι ἀνθρώπινα καὶ ἐπομένως ὑποκειμενικά. Ἡ ἀθεΐα του πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη του αὐτὴ στὴ σχετικότητα τῆς γνώσεως κι' ἀπὸ τὴν ἀθεΐα του πάλιν ἢ πεπειθιστὴ του ὅτι δὲν ἔχει ὁ κόσμος σκοπὸ τελικό. «Οἱ ἐπιστήμες, λέγει, δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ παραδεχθῶ τὴν ὑπαρξὴ θεοῦ ἄλλου παρὰ τὸν ἑαυτὸ μου, πού εἶμαι ὁ μόνος δημιουργὸς ἐνὸς κόσμου, οὔτε ἀθανασία ψυχῆς ἄλλη παρὰ τὴ γενεαλογικὴ κληρονομικότητα ἢ τὴν κατασύνεχη καὶ πολύτροπη ἐπίδραση ἐνὸς δυνατοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω στοὺς κατοπινοῦς του, ἀνάλογα μὲ τίς ἱκανότητες τοῦ καθενός».

Ἡ ὀλιστικὴ αὐτὴ ἀντίληψη συνέπιπτε

μέσα του καὶ ταυτιζόταν ἴσως μὲ τὴν ἠρωϊκὴ του, τὴν νικσεικὴ, κατὰ τὴν ὁποῖαν καὶ ἡ πίστις στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, σὲ μιὰν ἐπ' ἀπειρον δηλαδὴ προέκταση ζωῆς εὐτυχισμένης (χαρᾶς μόνιμης, σ. 150), δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀκόμη ἐκδήλωσις τοῦ εὐδαιμονικοῦ μᾶς ἐνστικτοῦ, ἐνστικτοῦ ταπεινοῦ, δουλικοῦ κατὰ τὸν Νίτσε, τοῦ βυθιτοῦ μᾶς κατὰ τὸν Σπινόζα.

Ἄλλ' ἔτσι λοιπὸν ἀπογυμνωμένος ἀπὸ κάθε πίστη, («ψυχὴ δὲν ὑπάρχει, κόσμος δὲν ὑπάρχει, θεὸς δὲν ὑπάρχει»), σὲ τί ἀκουμποῦσε για νὰ ζήσει; Στὸ ἐγὼ του. «Μοῦ φαίνεται, λέγει, πῶς ὑπάρχει ἐγὼ, δηλαδὴ ζωὴ ὑπάρχει, καλῶς μοῦ φαίνεται. Καὶ ὅταν λέω ψυχὴ μου, ἐγὼ ἐννοῶ ὅ,τι ἀυλότερο ἀπὸ τίς ζωϊκὲς ὁρμές φέγγει σὰ φῶς μέσα μου καὶ μὲ φωτίζει συνειδητὰ ἢ ἀσύνειδα. Ὅταν λέω θεὸς μου, ἐγὼ ἐννοῶ τὴ συνείδηση τοῦ φωτός τῆς ψυχῆς μου, πού με τὴν παρουσία τῆς μ' ἐνθουσιάζει σὰν ἐμφάνιση θείας χάρις, σὰν ἐπιφοίτηση ἀγίου καὶ ἀγαπητοῦ πνεύματος». Ἐδῶ ὁ ματεριαλιστὴς Δραγούμης ὑψώνεται στὸν ἀνώτερο ἰδεαλισμὸ, σ' ἕναν ἰδεαλισμὸ πού ἂν εἶχε ἠθικὸ περιεχόμενο, πολὺ λίγος ἢ ἀδιέφερε ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο ἠθικὸ νόμον τοῦ Κάντ. Ἄλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ὁ ἰδεαλισμὸς αὐτὸς καὶ νὰ διατηρηθῆ (στίς ὄχι πολὺ ἐξαιρετικὲς φύσεις τοῦλάχιστον) ὅταν δὲν ἔχει οὔτε ἠθικὸ οὔτε μεταφυσικὸ ἔρεισμα; Μπορεῖ ὁ μηδενισμὸς (ἢ ἐνσυνείδητη ἀπαισιοδοξία τῶν ὑπερπολιτισμένων) νὰ εἶναι «φωτεινὴ ἀπαισιοδοξία, χαρὰ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες, χαρὰ νίκης» για ἕναν φιλόσοφο· για τοὺς κοινούς ὅμως ἀνθρώπους; Ποιὸς ποτὲ θὰ προσδεχθῆ μ' ἕνα χαρούμενο «ναί!» τὴ φρίκη τῆς ζωῆς, ὅπως θέλει ὁ Νίτσε, κι' ὅπως δὲν τὸ κατώρθωσε οὔτε κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ἴσως; Εἶναι φανερό ὅτι λέγοντας φωτεινὴ ἀπαισιοδοξία, ἐννοοῦσε τὴν νικσεικὴ τραγικὴ γαλήνη ὁ Δραγούμης. Ἡ ἀπαισιοδοξία του, ὅπως καὶ τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ, δὲν εἶχε τίποτε τὸ ἄτονο καὶ τὸ νοσηρὸ, δὲν ἦταν κἂν ἢ γκαιτικὴ γαλήνια ἐγκαρτέρηση, ἀλλὰ κἂτι παραπάνω, σὰν μιὰ δύναμη ἐκρηκτικὴ πού «ἔχει κάποτε μιὰ χαρὰ μεγάλη, τὴ χαρὰ τοῦ ἀγῶνα καὶ τῆς νίκης, τὴ χαρὰ τῆς ὀγείας». Ἀπαισιοδοξία τῶν δυνατῶν ἀνθρώπων πού εἶναι πότε πόνος καὶ πότε γαλή-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος, βλ. σελ. 136.

νη, καὶ ποῦ συμβιδάζεται μετὰ τὴν ἀντίληψή τους γιὰ τὴ ζωὴ. «Ἡ ζωὴ, λέγει ὁ Δραγοῦμης, εἶναι ἀγῶνας κατασύνεχος ἐναντία σὲ διάφορους ἐχθρούς καὶ νίκη μου ἀπάνω τους, ἀγῶνας ποῦ μοῦ δίνει φτερὰ καὶ χαρὰ τὴ νίκη, τὴ χαρὰ τῆς ὕψους».

Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη ἀπαισιοδοξία, ἡ «θανατερή», καὶ αὐτὴ κατεῖχε τὸν Δραγοῦμη ὅταν ἦταν ἀηδιασμένος ἢ βλασημένος, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔταν βρισκόταν σὲ ὄργασμὸ ἢ σ' ἐκρηγῆ. Ποῖόν ἐννοῶθε συγχρότερη καὶ ποῖα ἀπ' τὴς δύο τὸν ἐκζητεῖ νὰ λέη «πάντα μου σχεδὸν ἀσυμπίδικοτος μετὰ τὴ ζωὴ», ὁμολογία ὀδυνηροτάτη, παρ' ὅλο τὸν ψυχρὸ αὐτικὸ τῆς τόνο, καὶ ὅλου ἴσως διάφορη στὸ βῆθος, ἀπ' τὴν τραγικὴ κραυγὴ τοῦ Jacques Rivière «je veux être admis à l' existence»;

Πολὸ φοβοῦμαι ἔτι ὁ νικητισμὸς τοῦ Δραγοῦμη (ὅπως καὶ τοῦ Νίτσε ἄλλωστε) δὲν ἦταν τόσο ἥρωϊκὸς ὅσο θέλει νὰ τὸν περυσιάσει· γιατί' ὅταν πιστεύει κανεὶς ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν ἔχει σκοπὸ (σ. 157), ὅτι εἶναι σκλάβος τῆς ἀνάγκης, ὅτι τὸν προσδιορίζουν ἀπολύτως δυνάμεις ἀνεξάρτητες ἀπ' τὴ θέλησή του (σ. 153), ὅτι τὸ αἶσθημα αὐτοσυντηρησίας τὸν κινεῖ μόνον ὅπως καὶ τὰ ζῶα (σ. 163, «ἀγάπη γενικὰ δὲν ὑπάρχει μετὰξὺ αὐτῶν ἀνθρώπων, παρὰ κρυμμένη ἐχθρα, ἀντιζηλία, ζηλοφθονία καὶ ἀνταγωνισμὸς»), ὅταν τὰ πιστεύει κανεὶς ὅλ' αὐτὰ, μπορεῖ ἴσως νὰ μὴν ἀναθεματίζει τὴν ζωὴ σὺν χριστιανὸς ἀναχωρητῆς, μπορεῖ ἴσως νὰ τὴν ὑψίσταται μετὰ ἡρεμῆ ἐγκαρτέρηση, ποτὲ ὅμως καὶ νὰ τὴν προσδέχεται μετὰ χαρὰ.

* *

Εἶπαμε ἤδη ὅτι γιὰ τὸν Δραγοῦμη ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας ἀδιάκοπος ἀγῶνας ἐναντία σὲ διάφορους ἐχθρούς, («τὸ σύνολο τῶν δυνάμεων ποῦ ἀνθίστανται στὸν θάνατο» ἔλεγε ὁ Bichat) καὶ ὅτι στὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἔχει τὴν ἡμεγαλειότερή τῆς ἀξία, γιατί' ὁ ἀγῶνας ἀκονίζει τὸ ἐνστικτο τῆς κυριαρχίας (δευτερόγονο αἶσθημα ποῦ ἐπήγαγε ἀπὸ τὸ πρωτόγονο τῆς αὐτοσυντηρησίας καὶ κατάντησε μετὰ τὸν καιρὸ ἐνστικτο καὶ αὐτό, σ. 151), τὸ ὅποιο φέρνει τὴν νίκη. Ἄλλ' ἂν στὴ ζωὴ τῶν δυνατῶν ἀξία καὶ τόνο δίνει ὁ ἀγῶνας, μετὰ τοὺς ἀδύνατους συμβαίνει τὸ

ἐντελῶς ἀντίθετο. Οἱ ἀδιάκοποι ἀγῶνες ποῦ ἀπαιτεῖ ἡ ζωὴ τὴν κάμνουν γι' αὐτοὺς βαρετὴ.

Γιὰ νὰ τὴν ὑπερμείνουν καταφεύγουν στὴν πράξη, εἴτε τὴν καθημερινή, τὴν δουλειά, εἴτε τὴν λιγότερο συχνή, τὴν διασκέδαση. Μετὰ τὴν διασκέδαση (χοροί, περίπατοι, γυμναστική,) γεμίζουν τὴς ἀδειεὺς ὥρες των, γιατί' ἂν δὲν τὴς γεμίσουν, κινδυνεύουν νὰ «στοχαστοῦν τὴ ζωὴ» καὶ νὰ καταληφθοῦν ἀπ' τὸ βαρεμὸ ποῦ εἶναι «πόθος θανάτου». Δὲν θεωρεῖ ὡστε μόνον μέσον ἰκανοποίησης τοῦ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντηρησίας καὶ τῆς κυριαρχίας τὴν πράξη ὁ Δραγοῦμης, ἀλλὰ καὶ μέσον λυτρώσεως ἀπὸ τὴν «σκίψη τῆς ζωῆς», ἀπὸ τὴν ἀνία τῆς ζωῆς, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Πῶλ Βαλερύ, καὶ γιὰ τοὺς ἀδύνατους (καὶ ἐδῶ ἡ πράξη γίνεται εἶδος θερμότητας ὁμοιοπαθητικῆς) μέσον λυτρώσεως ἀπ' τοὺς ἀγῶνες — τὴς ἐνέργειες δηλαδὴ, τὴς πράξεις — ποῦ ἀπικτεῖ ἡ ζωὴ. Καὶ ποῖοι εἶναι οἱ ἀδύνατοι; οἱ χαλαρωμένοι ψυχικῶς, οἱ ἀνθρώποι μετὰ τὴν ἀρρωστία: εὐχισθησία, στοὺς ὀπίλους κάμνουν ὑπερβολικὴ ἐντύπωση οἱ πόννοι τους καὶ δὲν μποροῦν νὰ τοὺς ξεφορτωθοῦν, ποῦ ὀλη ἡ διάθεσή τους ἐναλλάσσεται μετὰξὺ τῆς λύπης καὶ τῆς προσπάθειας ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὴν λύπη. «Ἀπ' αὐτούς, λέγει ὁ Δραγοῦμης, φαίνεται πῶς θὰ βγῆκον ὁ Βούδας, ὁ Χριστός, οἱ ἐπικούριοι καὶ οἱ στωϊκοί, ποῦ ὀλοένα γυρεύουν νὰ λυτρωθοῦν ἀπ' τὴ λύπη τους καὶ δὲν μποροῦν», καὶ τῶν ὀπίλων οἱ φιλοσοφίες καὶ οἱ θρησκείες, — οἱ διαθέσεις των δηλαδὴ μεταφερόμενες στὸ θρησκευτικὸ καὶ φιλοσοφικὸ ἐπίπεδο, — εἶχαν τόση ἐπιτυχία «ἐπειδὴ πολλοὶ εἶναι οἱ ἀδύνατοι στὴν ἀνθρωπότητα». «Γιὰτὶ νὰ ξεπροβάλλη πάντα ἡ λύπη μπροστὰ τους; Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀδυναμία τους», ἀδυναμία ὀρειλόμενη στὸ ὅτι εἶναι μειωμένο μέσον τους τὸ ὀρμέφυτο τῆς κυριαρχίας, τῆς ὑπεροχῆς δηλαδὴ, τῆς νίκης.

Ὁ ἐγωτισμὸς τοῦ Δραγοῦμη συγγενῆς μετὰ τὴς ἄλλες του νικητικῆς ἀντιλήψεις, ἀναφαίνεται καὶ στὸ «σταμάτημα».

«Τὸ δυνατότερο αἶσθημά μου, γράφει, εἶναι ὅτι εἶμαι ἄτομο, ὅτι ζῶ, ὅτι εἶμαι ἐγώ, ὅτι εἶμαι τὸ κέντρο καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ ὅτι δὲν ἔχω χρέος κανένα πρὸς κανένα ἀνθρώπο καὶ ὅτι τὸ μόνο μου

χρέος στρέφεται πρὸς τὸν ἑαυτὸ μου, νὰ εἶμαι γερός, νὰ ξαναῖω, νὰ ἀπλωθῶ, ὅσο μοῦ εἶναι ὀσομένο πρὸς τέλεια, ὡς ποῦ νὰ πάρω τὴν τελειωτικότερη, τὴν πρὸ πλείρια μορφή ποῦ ἔχω δυναμικὰ μέσα μου σὺν τὸ σπέρμα τοῦ φυτοῦ. Καὶ ὁ κάθε ἀνθρώπος ὅς κἀν καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο». Ὁ ἐγωτιστῆς δὲν ἀποκλείεται νὰ κἀν καλὸ στοὺς ἄλλους, δὲν τὸ κἀν ὅμως ἀπὸ χρέος, παρὰ ἀπὸ ἀγάπη. «Μόνη ἡ ἀγάπη, ὅταν καὶ ἔπου καὶ ὅσο ὑπάρχει, μετὰ σὺνδῆσεν ἀπὸ μετὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ εἶναι ἡ ἀγάπη μου μὴ συμπάθεια, συμπόνια ἢ καὶ ἐρώτας κάποτε, αἶσθημα τῆς στιγμῆς ἢ πρὸς κατασύνεχο, κατὰ τοὺς ἀνθρώπους ἢ κατὰ τὴν διάθεσιν ποῦ ἔχω. Βαρύομαι κατὰ ἄλλη σχέση μετὰ τοὺς ἀνθρώπους». Τὸ ἀντικοινωνικὸ αὐτὸ αἶσθημα ἦταν ἀπὸ τὰ πρὸ βουδισμοῦ του. Μετὰ τοὺς ἄλλους ἐρχόταν σὲ προσωρινὴ ἐπαφή μόνον, καὶ πάντα, καθὼς λέγει, μετὰ πνεῦμα γυρισμοῦ στὴν μοναξιά, ὅπου γδυνόμενος ἀπὸ τὴν «κοινωνικὴν του φορεσιά, τὴν παρδαλὴ ὑποκρισία», εὗρε τὴν γαλήνην του καὶ τὴν ἐλευθερίαν του, τὴν πάντα ἐσωτερικὴν. Ὡς τόσο ἀπὸ τὸν συγχρωτισμὸν του μετὰ τοὺς ἄλλους, ποῦ τὸν στενοχωροῦσε ἡ καθιερωμένη τους ἠθικὴ (ἢ ὑποκρισία δηλαδὴ) ποῦ δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς συνηθίσαι: ὀλοτέλα καὶ κάθε τόσο ἐπαναστατοῦσε (μάταια ὅμως) ἐναντίον τους, ἀπεκόμιζε καὶ κάποιον καλὸν.

Τὸν καλλίτερον (ἀπὸ τὴν σύγκρισιν μετὰ τοὺς ἄλλους) γνωρισμὸν τοῦ ἑαυτοῦ του, «τὸ στερέωμα, καθὼς λέγει, τὸ δυνάμωμα τοῦ ἑαυτοῦ μου μέσα στὴ συνείδησή μου, δηλαδὴ ἡ ἐντονη συναίσθησις τοῦ ἐγῶ καὶ τοῦ μὴ ἐγῶ ποῦ μοῦ χρησιμεύει γιὰ τὴν γνώσιν». Ἄλλ' ἡ συνείδησις αὐτὴ τοῦ ἐγῶ (ποῦ δημιουργεῖται καὶ ἀπὸ τὴν σύγκρισιν ὅχι μόνον μετὰ τοὺς ἀνθρώπους παρὰ καὶ μετὰ ὅλα τ' ἄλλα πλάσματα), ὅσο ἐμεγάλωνε τόσο περισσότερο τὸν ἐκζητεῖ νὰ νοιώθει ὅτι δὲν ἦταν ἀπὸ τίποτε ἀνεξάρτητος, ὅτι τὸ ἐγῶ του δὲν ἦταν «παρὰ μὴ συνείδησις τῆς ζωῆς του ἐντονη, ἕνα σημαδάκι φωτεινὸ μέσα στὴ γενικὴ ἀνόργανη φύσιν», σημαδάκι διαβατικόν.

Ἦξερε ὅτι δὲν εἶταν ἕνα ξερὸ, μετέωρον,

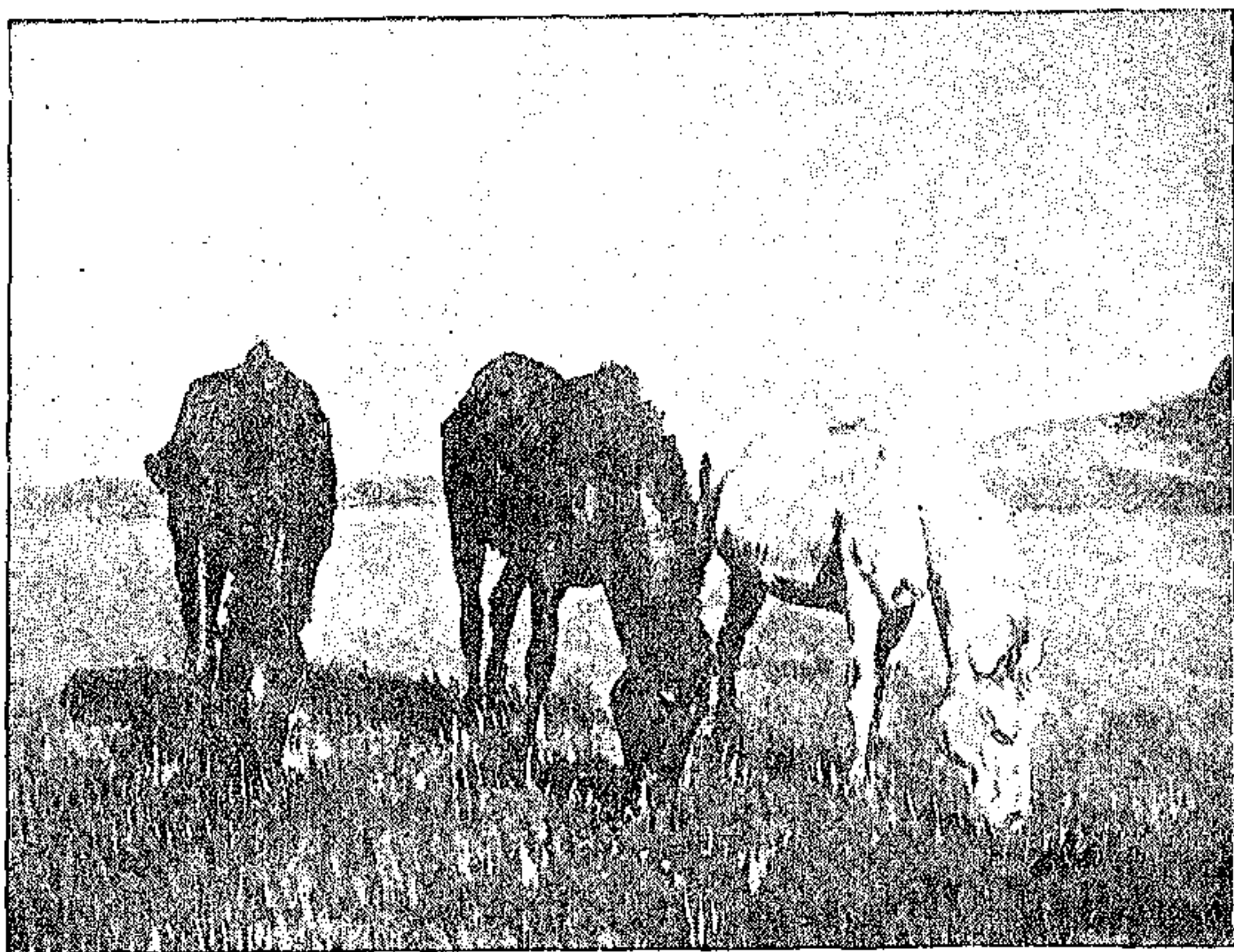
ἄτομο, ἀλλ' ὅτι βρισκόταν σὲ ἀδιάκοπη σχέση ἀλληλεπίδρασης μετὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅτι μέσα του ἐκλείνετο ὅλους τοὺς πεθαμένους προγόνους του, τὰ ἦξερε ὅλ' αὐτὰ, καὶ ὅμως πάντα ἐντονώτερον ξεχώριζε μέσα του τὸ ἐγωιστικὸ αἶσθημα, τὸ αἶσθημα δηλαδὴ ὅτι ἦταν κέντρο καὶ δημιουργὸς τοῦ κόσμου. Αἶσθημα ἐντονο, τὸ πρὸ ἐντονοῦ τοῦ ἴσως, ἀλλ' ὅχι καὶ τὸ πρὸς διαρκῆς. Ἐλήγορα ὀποχωροῦσε σ' ἕνα ἄλλο αἶσθημα, στὴν συνείδησιν τῶν δεσμῶν του μετὰ τοὺς ἄλλους, στὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνάγκης. Ἰποτασόμενος στὴν ἀνάγκη, ἐλυτρώμετο ἀπ' τὴν ἀνάγκη.

«Μετὰ τὸ νὰ γίνωμιν συνειδητὰ ὑποταχτικὸς τῆς μοίρας ποῦ ῥεῖ μέσα στὸ αἷμα καὶ στοὺς ἴστους μου, αὐτοκυριαρχῶ, παίρνω τὸ δρόμον μου σταθερὰ καὶ βίξω ἕνα σκοπὸν καὶ συνειδητὸ στὴ ζωὴ μου, ποῦ εἶναι ἄσκοπη, ὅχι ὅμως καὶ χωρὶς προσρισμὸν. Προρισμὸς τῆς ζωῆς μου εἶναι ἡ ἴδια μου ἡ ζωὴ, τὸ νὰ ζήσω, νὰ νικῶ ὀλοένα τοὺς ἐχθρούς τῆς καὶ νὰ ὀψώνωμιν πρὸς τὸ ὅσο γίνεται τελειότερον ἀνθισμὸς τῆς. Ἀντίθετα στὴ μοίρα μου δὲν μπορῶ νὰ πῶ. Νὰ τῆς ξεφύγω δὲν μπορῶ. Νά, ἡ σκλαβιά μου». Καὶ ἡ ἐλευθερία; Αὐτὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν μισοἀγνοία καὶ τὴν μισογνώσιν τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἑαυτοῦ μας, ποῦ μᾶς δίνει θάρρος καὶ ὀρεξιν νὰ τὰ δοκιμάσωμε ὀλοα. Ἡ ὀλοκληρωτικὴ συνείδησις τῆς μοίρας μας, (ἂν μποροῦσε νὰ ὑπάρξει τέτοια συνείδησις), τοῦ ἑαυτοῦ μας δηλαδὴ, θὰ μᾶς ἐλύτρωνε. Ἄλλὰ τὰ ὀνορα τοῦ δυνατοῦ γιὰ μᾶς δὲν τὰ γνωρίζωμε ἀκριβῶς. Καὶ ἂν τὰ γνωρίζωμε ὅμως, δὲν θὰ μποροῦσαμε νὰ τὰ ξεφύγωμε. «Δοκιμάζοντας, προσθέτει ὁ Δραγοῦμης στὸ τέλος τοῦ ἔργου του, ὀλοα, χτυπῶ συχνὰ στοὺς τοίχους τοῦ ἀδυνάτου καὶ τότε λαβαίνω καθαρώτερα κάποιον συνείδησιν ἀπὸ ὀνορα καὶ ὀποτάζωμιν πάλιν στὴν ἀνάγκη γαληνεύοντας. Ἄλλὰ πάλιν θὰ δοκιμάσω. Πάντα μου θὰ ὑπάρχει κάποιον terra incognita, ποῦ θὰ πασκίζω νὰ τὴν γνωρίσω.

Σμίγουν μέσα μου ἡ σκλαβιά καὶ ἡ ἐλευθερία. Δημιουργῶ τὸν κόσμον μου ἐλεύθερον, ὅπως μπορῶ.»

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

B. GERMENI

ΣΤΟ ΛΙΒΑΔΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΕΝΟΣ ΗΡΩΑ

Τρεις ώρες χτυπούσε ο άγριος άρματωλός του Ραδοβυζιού, ο Δήμος Μπλακιάς, την έξωθουρα του σπιτιού του στην Σκουληκαριά της "Αρτας, κι' ή έξωθουρα δεν άνοιγε...

"Όλο τ' χωριό, γνωρίζοντας τ' είχε γείνει και τι μπορούσε να γείνη, άμα τόν απείκασε από μακριά νάρχεται, πρόντισε μέσα στα λόγγα για να μ'ήν ιδη και να μ'ήν ακούση τόν Δήμο Μπλακιά θυμωμένο, που είταν άγριος σαν Γενήτσαρος και μαύρος σαν σθηστό δαυλί, τήν στιγμή που θά μάθαινε εκείνα που είχαν γείνει μέσα στο σπίτι του.

Τρεις ώρες χτυπούσε ο άγριος Δήμος

Μπλακιάς τήν έξωθουρα του σπιτιού του, κι' ή έξωθουρα δεν άνοιγε. Τότε γύρισε τ' ντουφέκι του κατ' άπάνω στην κλειδωνιά της και τ' άδειασε. Άδειασε άκόμα και τές δυό του τές πιστόλες και πετάχτηκε πέρα ή κλειδωνιά κι' ή έξωθουρα άνοιξε στην βία τών τριών μολυδιών. Μπαίνει μέσα στο σπίτι του και τ' βρίσκει έρημο! "Η γυναίκα του κι' ή μοναχοθυγατέρα του ή Γκόλφω είχαν γείνει άφαντες! Τι είχαν γείνει; Ποιό είχαν πάγει;

Τότε ο Δήμος Μπλακιάς, ο φημισμένος για τήν άγριότητά του, μάζωσε πουρνάρια από τήν αδλή, τάβαλε στη μέση του κατωγιού, τούς έβαλε φωτιά, και τ' σπίτι

σε μ'ήν ώρα έγεινε άσβεσταριά! Τότε πετάχτηκε στο μεσοχώρι με τ' σπαθί στο χέρι για να ρωτήσει. Φάναζε μ' έλη του τή δύναμη τούς γειτόνους, τούς προεστούς, τόν παπα, άλλά καθόλου φωνή! Τ' χωριό ήταν έρημο απ' ανθρώπους, σαν να τ'ώχε πατήσει θανατικό, και μόνον οι κόττες βόσκαγαν στές αυλές και τ' σκυλιά γάυγιζαν από τές φράχτες, — άπόδειξη ότι τ' χωριό δεν είχε πεθάνει, άλλά ζούσε και παρ'άξουσε μέσα στα ρέπετα.

Τ' άδόντια του Δήμου Μπλακιά έτριζαν, τ' στόμα του άφριζε, τ' κορμί του έτρεμε δλόβολο, και τ' μάτια του πετούσαν φωτιές σαν άστροπελέκια!

"Τ' είχε γείνει τ' χωριό; Τ' είχε γείν' ή γυναίκα του κι' ή μοναχοθυγατέρα του; Μ'ήν τούς είχαν σκλαδώσει κλέφτες; Μ'ήν τούς είχε μάσει ο Άλη-παισις στα Γιάννινα και τούς έρριξε στα μπουντρούμια του Κάστρου;

Αυτά βάνοντας με τ' νού του, τράβηξε ίσια πέρα, χωρίς να ξέρη που πήγαινε. Σε λίγη ώρα κατάλαβε ότι βρίσκονταν μέσα στον λόγγο. "Έβαλε τ' αυτί του ν' ακούρμαστη τίποτα κυπροκούδουνα, άλλά τ' κάκου! Πευθενά δεν ακούονταν τίποτε κι' ήσυχία μεγάλη βασιλευε στον λόγγο. Τράβηξε ίσια μέσα άκόμα, κι' εκεί που πήγαινε άσκοπα, μιά νειά γυναίκα έπεσε άπάνω στον δρόμο του. "Ιδόντας τήν, ο Δήμος Μπλακιάς ρυάστηκε σαν λαθωμένο λειοντάρι, που άχολόγησε έλος ο λόγγος. "Η γυναίκα ξεφώνησε ένα «άα!» κι' έπεσε καταγής ξερή από τόν φόβο της και πεθαμένη. Προχώρησε άκόμα κατ' τόν λόγγο μέσα, σαν άγρίμι, σαν στοιχείο, σαν κακό θανατικό, και ξεπετούσαν και ξεφρουγαν τ' πουλιά στο διάβα του τρομαγμένα σαν να τ'άσκιαζε γέρακας. Πήγε, πήγε άκόμα κάμποσο διάστημα, και να τ'ού πέφτει άπάνω στο διάβα του μιά γριά. Ρέκαζε πάλε ο Δήμος κι' έπεσε ή γριά στα γόνατά του, παρακαλώντας τον:

— Κόψε με έμένα μοναχά, καπετάνε μ', και να γλυτώση τ' καυμένο τ' χωριό από τήν άργή σου, που δεν σου φταίει καθόλου...

— Πούν' ή γυναίκα μου κι' ή θυγατέρα μου;

Ρυάστηκε πάλε ο Δήμος.

— Από τόν θεό να τ' βρούν, καπετάνε μ', από τόν θεό να τ' βρούν και οι δυό τους. "Απολογήθηκε ή γριά, περιμένοντας τόν βέβαιο θάνατό της.

— Πέ μου, μωρή Στρίγλα, τι έτρεξε στο σπίτι μου, πριν σου κόψω τ' κεφάλι!

Και σήκωσε κατ' επάνω της τ' σπαθί.

— Νά, καπετάνε μ'! (του άποκρίθηκε ή γριά με τήν ψυχή στα δόντια απ' τ' φόβο της). "Η θυγατέρα σ' μ'ές ντρόπιασε και τήν πήρε ή μάννα της κι' έγειναν άφαντες κι' οι δυό τους! "Έχουν τώρα μιά βδομάδα άπάνω - κάτω πώφυαν. Δεν φταίει τ' καυμένο τ' χωριό. Μονάχες τους φταίν, μάννα και θυγατέρα, οι δυό τους.

— "Η θυγατέρα μου άτιμη! (ξεφώνησε άπελπισμένα ο Δήμος). Και κατ' ποδ έκαναν;

— Κάνέννας δεν ξέρει, καπετάνε μ', κατ' ποδ έκαναν... "Έχουν πάρει νύχτα τών άμματιών τους...

"Ακούοντας αυτά τ' λόγια, ο Δήμος Μπλακιάς, ο φοβερός και τρομερός άρματωλός του Ραδοβυζιού, συγκλονίστηκε έλος σαν ξερριζωμένος δέντρος, κι' έπεσε καταγής. Λίγη δύναμη τ'ού είχε μείνει άκόμα στα στήθια του, ως που να πη μονάχα στην γριά:

— Και ποιός άκούεται γι' άπατεώνας της;

— Τ' πρωτοπαλλήκαρό σου... ο Φώτος!

"Ακούοντας ο Δήμος τ' όνομα τ'ού Φώτου, τ'ού πρωτοπαλλήκαρού του, έβαλε μιά μεγάλη προσπάθεια, σηκώθηκε στα ποδάρια του, φόρεσε τ' πόσι του γυναίκα, για να κρύβη τ' άτιμωμένο μέτωπό του, κι' έγεινε άφαντος μπροστά από τήν γριά, που άρχισε να κάνη τόν σταυρό της, λέγοντας:

— Ξορκισμένος να είσαι, καπετάνε μ', κι' εσύ κι' ή στριγλοθυγατέρα σου κι' ή στριγλογυναίκα σου.

* * *

"Έτρεμε ο ήλιος να βσιλέψη, όταν ο Δήμος Μπλακιάς άπάντησε τ' παλλήκαρία του, στο μέρος που τ' είχε άφήσει για να πάη να ιδη τ' σπίτι του στην Σκουληκαριά.

"Αμα τόν ξαγνάνησε τ' πρωτοπαλλήκαρό του ο Φώτος νάρχεται από μακριά και να περπατά ή άσυνήθιστα κι' όχι όπως περπατούσε πάντα, κατάλαβε κι' από τ'ά

κινήματά του κι' από τόν τρόπο που φούρουσε τό πόσι του, ότι ό καπετάνος του είχε μπή στο φρερό μουσικό, που τώδερε τόν νοσ' τόσεσ βδομάδες, άφόντας είχε μάθει τήν έγκαστριά της χιλιοσταπημένης του Γκόλφως. Μπορούσε από πολλήσ νά πάρη τήν Γκόλφω και νά φύγη, μπορούσε ακόμα και τότε νά τραβηχτή και νά γλυτώσ τήν δίκια όργή του άτιμωμένου πατέρα' αλλά θά κατηγοριώνταν ως δειλός κι' άναντρος και δέν τώκανε.

Μόλις ό καπετάν Δήμος έφτασε μιάν ντουφεκιά τόπο, ντουφεκιά εκείνου του καιρού, άδειασε τό ντουφέκι του άπάνω στο πρωταπαλλήκαρό του τόν Φώτο, φωνάζοντας δυνατά :

— Άτιμε άπατεώνα!

Ό Φώτος, χωρίς νά πιστώσ ακόμα άπ' άρματα, φώναζε μ' όλη του τήν δύναμη :

— Μή, καπετάνε μου, μή γιατί είμαι παιδί σου!

Σ' αυτό τό διάστημα ό καπετάν Δήμος είχε ζυγώσει πλειότερο κι' είχε γεμίσει τό καρυοφύλλι του και ξανάριξε.

— Μή, καπετάνε μου, (ξαναφώναζε ό Φώτος), γιατί είμαι παιδί σου! Συχώρησέ μας!

Τρίτη ντουφεκιά του καπετάν Δήμου του τσακίζει τό ζερβί τό χέρι του Φώτου.

Με τήν τρίτη ντουφεκιά, ό καπετάν Δήμος είταν μόλις δέκα δρασκέλες τόπο μακριά από τόν Φώτο, κι' άρχισε από τά πιστόλια του : «Μπάμμ» τό ένα, «μπάμμ» και τ' άλλο. Η δεύτερη πιστολιά τόν πέτυχε στα πλευρά.

— Μή, καπετάνε μου! (του ξαναφώναζε πάλε ό Φώτος). Μή, πατέρα μου! Δέν άρνήθηκα ποτέ νά πάρω τήν θυγατέρα σου! Τά στεφάνια μας θά σκεπάσουν κάθε μας σφάλμα...

Ό καπετάν Δήμος είχε πετάξει πλεία καταγής τό ντουφέκι του και τά πιστόλια του, για νά μήν τόν βαρύνουν, κι' έσυρε τό σπαθί του. Λίγα βήματα τούς χώριζαν τόν έναν από τόν άλλον...

— Γυιέ της...! (φώναζε ό καπετάν Δήμος,) Κάνε τόν σταυρό σου για ύστερη φορά!..

Ό Φώτος, βλέποντας από τήν μιάν μεριά τόν καπετάν Δήμο νά τώρχεται κατ' έπάνω του σάν θεριό, σάν ώργισμένο σύννεφο

που σέρνει μέσα του τήν φωτιά και τήν άνεμοζάλη, κι' άκούοντας από τήν άλλη τήν βρειά βριαιά για τήν μάννα του, κι' ούτε έχοντας πλεία κήμμιάν έλπίδα νά τόν καταπραύνη ώστε νά ρίξη κάτω τό φονικό του σπαθί, κι' έτσι, καθώς είταν λαβωμένος και κλονίζονταν νά πέση κάτω, σάν άνεμόδακρυ κυπαρίσσι, έσυρε κι' αυτός τό γιαταγάνι του, και δέχτηκε τό πρώτο χτύπημα του καπετάνου του, κι' άρχισε μιάν φρερή μονομαχία.

Σ' αυτό έπάνω, τά παλληκάρια που βρίσκονταν εκεί, μήν γνωρίζοντας γιατί γέγονταν όλ' αυτά, και μήν ξέροντας ποιανού από τούς δυό νά πάρουν τό μέρος, στέκονταν με τά χέρια άνεργα και περιμένανε περίλυπα τήν κατσοτροφή' γιατί σέδονταν τόν καπετάν Δήμο, ως καπετάνο τους, κι' αγαπούσαν τόν λεβέντη κι' άντρείο Φώτο, σάν άδερφό τους, κι' αν δέν ήταν ό Φώτος, ούτε ένα παλληκάρι δέν θά μπορούσε νά φάη ψωμί με τόν άγριο και σκληρόν Δήμον Μπλακιάν...

Σε λίγες στιγμές, καπετάνος και πρωτοπαλλήκαρο είχαν σωριαστή καταγής από τά χτυπήματα πώδινε ό ένας του άλλου, κι' όπως ήταν σωριασμένοι ό ένας κοντά στον άλλον κι' έτρεχαν και τών δυονών τά αίματα σάν βρούσες, κάποτε σηκώνονταν άργά-άργά τά δυό καταματωμένα χέρια που χούφτιαζαν ακόμα τό σπαθί και τό γιαταγάνι, και χτυπούσαν ακόμα τόν πλავινό τους, με τήν ύστερή τους δύναμη, που τούς έφσυγε με τό ύστερό τους αίμα.

Τά πρόσωπά τους, και τών δυονών, ήταν μακελλεμένα, τά κεφάλια τους ανοιγμένα, τά μάτια τους σκεπασμένα από τό αίμα, και τά μουστάκια τους και τά δασοτριχωμένα στήθια τους αίματοποτισμένα. Δέν πέρασαν παρά λίγες στιγμές ακόμα, κι' οι ψυχές τους φτερούγισαν με τήν ύστερή τους αίματοσταλαγματιά.

Τότε τά παλληκάρια έκαναν κύκλο γύρα-γύρα στους σκοτωμένους, κλαίνοντας και για τούς δυό... Η Μέρζ πήδησε τρεχάτη πίσω από τόν δρίζοντα, συγκινημένη από ένα τέτοιο άγριο θέαμα, και πρόβαλε ή Νύχτα και τό σκέπασε με τά μαύρα φτερά της.

Τό τρομερό διπλοφονικό διαλαλήθηκε

δληνόχτα άπ' άκρη σ' άκρη του άρματωλικού του Ραδοβυζιού, και σ' όλα τ' άρματωλίκια που συνώρευσαν μ' αυτό γύρα-γύρα, κι' ήταν έδωκε ό Θεός τήν ήμέρα του, έτρεξαν όλα τ' χωριά του Ραδοβυζιού με τούς παπάδες τους, κι' έθιψαν τούς νεκρούς τόν έναν κοντά στον άλλον, μαζί με τά φονικά τους άρματα, που τά κρατούσαν σφιχτά στις κοκκαλιασμένες τους δεξιές παλάμες, σάν νά ήταν δυνατό νά εξακολουθήσουν τόν πόλεμό τους και στον Κάτω-Κόσμο!

Ήταν συνήθεια τότε, και συνήθεια ήρωική νά θάφτουν τούς Άρματωλούς και τούς

Κλέφτες, καθώς και κάθε άντρεϊον, με τ' άρματά του.

... Τέσσερες μήνες ύστερα από τόν σκοτωμό του καπετάν Δήμου Μπλακιάν και του Φώτου, στο Μαναστήρι του Άϊ-Γεωργιού, που βρίσκεται άπάνω από τό χωριό Μαυρομμάτι των Άγρώνων, δυό μόλις ώρες από τά Τρίκαλα, ή Γκόλφω, που είχε πάγει εκεί με τήν μάννα της και καλογηρεύτηκαν, γέννησε γυιό...

Ό Γυιός εκείνος της Καλόγρις είταν ό Στρατάρχης της Ελλάδας του Ε΄κοσιένα Γεώργιος Καρλίσκάνης.

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Η ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΓΚΙΝΗΣΗ

Για νά εξετασθεί ό χαρακτήρας και ή ποιότητα της Καλλιτεχνικής Συγκινήσεως πρέπει πρώτα-πρώτα νά ξέρομε όσο τό δυνατό πιό καθαρά τί είναι ή Συγκίνηση.

Μιά από τις άρχικές συστατικές Δυνάμεις της Ψυχής είναι ή *συγκινητικότητα*, ή οποία διεγείρεται στους διαφόρους ανθρώπους σε βαθμό άνισο, σάν αντίδραση, προκαλουμένη από stimuli, που μās έρχονται είτε από τόν έξωτερικό κόσμο, είτε από τόν έσωτερικό μας κόσμο, τόσο τό διανοητικό, όσο και τό συναισθηματικό.

Η συγκινητικότητα έχει βαθμούς, που άρχίζουν από τήν άδιαφορία και φτάνουν ως τήν παθολογική κατάσταση της άνωϊώδους άδημονίας.

Τή συγκινητικότητα μπορούμε νά τη θεωρήσομε σά μιάν συστατική δύναμη του συμπαθητικού.

Και τή συγκίνηση σάν τό συνειδητό αποτέλεσμα της διεγέρσεως της συγκινητικότητας.

Μά για νά έννοηθεί καλύτερα τό τί είναι συγκίνηση, ποιά είναι ή ποιότητά της κάθε φορά, και ποιά ή μορφή της, μού φαίνεται πραχτικό ν' αναλύσομε παραδείγματα συγκινήσεως τυπικά. Γιατί και οι συγκινήσεις είναι ή άπλές, ή σύνθετες από δυό και περισσότερες συνιστώσες συγκινή-

σεις, και μιάν από τις τελευταίες αυτές, ίσως ή πολυσυνθετότερη, είναι ή καλλιτεχνική.

Και λοιπόν: Με συγκινεί ή θέα ενός γλυκού που μου άρέσει. Με συγκινεί σε μεγαλύτερο βαθμό, αν είμαι πεινασμένος, ή θέα ενός ψωμιού. Συγκινομαι βλέποντας κι' άκούοντας τη χαροκαμένη μάνα, που κόβεται μοιρολογώντας τό μονάκριβό της. Με συγκινεί τό ήλιόγεμα με τά περιόσια χρώματα και κάλλη. Με συγκινεί ό σκοπός του τραγουδιού που τραγουδούσε —κανε τριάντα χρόνια— ή παιδαμένη μάνα μου. Με συγκινεί τό «μή μου τούς κύκλους τάραττε» του Άρχιμήδη. Με συγκινεί ό Ναπολέων στην Άγία Έλένη. Με συγκινεί ή σκηνή που ό Σακράτης χαιδεύει τά ξανθά μαλλιά του Φαίδωνα και μιλεί για τήν άθανασία της ψυχής, λίγη ώρα προτού νά πιεί τό κώνειο. Με συγκινεί ή αφήγηση του θάνατου ενός ήρωα. Συγκινομαι από τις στροφές του Σαλωμού για τό χορό του Ζαλόγγου. Συγκινομαι σά θυμηθώ τό Θεό πάσχοντα στο Γολγοθά. Συγκινομαι μπροστά σε πίνακα άποκαθλώσεως ενός Δασκίλου της Άναγεννήσεως. Με συγκινεί μιάν σονάτα του Μπετόβεν, ή τό αντίκρισμα των έρειπίων του Παρθενώνα.

λος ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν ξεωτερικεύει παταγωδῶς οὔτε ὀρμές, οὔτ' ἐπιθυμίες, οὔτ' ἐντυπώσεις, οὔτε συναισθήματα, δημιουργήσε κινήσεις αἰσθητικές (*αισθητικές*), πού εἴκοιλα τίς διακρίνομε στό γούστο, στήν κοιμφοτήτα, στή χάρη, στό ἀβίαστο, στό ἀπλό, στό φρεσικό μὰ καί συγκρατημένο, στήν αἰσθητικὴ δηλαδή τῆς καθημερινῆς ζωῆς τοῦ καλοαναθρεμμένου καί πολιτισμένου, πού βέβαια εἶναι προετοιμασμένος γιά αἰσθητικές συγκινήσεις ἀνώτερες. Θὰ πειθοῦμε μάλιστα γιά τὸ ὅτι ἡ ἀνατροφή παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπο αἰσθητικὰ ἀνώτερο, ἂν θυμηθοῦμε τὴ διαφορὰ τοῦ φαγιῶ (glouton) πού σὰν καταβροχθίζει, μᾶς θυμίζει τὸ κτήνος ὅταν ἱκανοποιεῖ τὴν πείνα του, καί τοῦ καλοφαγιῶ (gourmet) πού πρὸ παντός ἐπιδιώκει τὸ τραπέζι νὰ εἶναι ὁμορφροστολισμένο καί τὰ φαγητὰ διαλεχτά. Ἄν θυμηθοῦμε ἀκόμα πῶσο διαφέρει ἡ πλούσια ντυμένη ἀπὸ τὴν κοιμφοτυμένη. Καί τέλος ἂν θυμηθοῦμε τὸ γούρλωμα τῶν ματιῶν, τὰ ξανάματα καί τὸ στοίχημα τοῦ μουστακιῶ τοῦ ἐρωτοτροποῦντος Ρωμοῦ, γιά νὰ τὰ παραβάλλομε μὲ τὴν ἀσπογή στάση τοῦ καλοαναθρεμμένου μπροστὰ στή γυναῖκα πού τοῦ ἀρέσει.

Ἡ συγκίνηση, λοιπόν, ἡ *συμπαθητικὴ* μεταβάλλεται ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση τοῦ συγκρατημοῦ τῆς λύπης κατὰ τὴν ποιότητα καί γίνεται κατὰ μέρος αἰσθητικὴ.

Καί λέγοντας αἰσθητικὴ, δὲν ἐννοοῦμε τὴ συνιστώσα πού ἐξετάσαμε, τὴν αἰσθησιακὴν, ἡ ὁποία συγγέεται μὲ τὸν εὐχάριστο ἐρεθισμό τοῦ ὀπτικοῦ καί ἀκουστικοῦ κυρίως κέντρου, ὅταν stimuli εἶναι τὸ ἀντικειμενικὰ ὄραιο, πού καθὼς εἶδαμε εἶναι στοιχειωδέστατα. Τὴν αἰσθητικὴν συγκίνηση τῶρα τὴν ἐννοοῦμε στό μεγάλο μέρος, πού ὀφείλεται στή διέγερση τοῦ αἰσθητικοῦ συναισθήματος ἀπὸ τὴν αἰσθησιὰ τοῦ συμβατικοῦ συγγρόνου ὄραίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπιφαννόμενο καλλιεργημένο ἀπὸ τὴν ἀνατροφή, ἀπὸ τὴν κοινωνία, ἀπὸ τὸ περιβάλλον, καί ἀποτέλεσμα τῆς καλλιεργημένης ἀντιλήψεως τοῦ ὄραίου ἀπὸ τὸν πολιτισμό τὸ σύγχρονο.

Καί ἕνας μεγάλος αἰσθητικὸς παράγοντας γιά τὸν πολιτισμό μας εἶναι ὁ συγκρατημός. Θὰ μπορούσε μάλιστα νὰ ἰσχυρι-

σθεῖ κανεῖς, ὅτι σήμερον ὁ συγκρατημένος ἄνθρωπος εἶναι ὁ αἰσθητικὸς ἄνθρωπος, εἶναι ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος. Γιατί ὁ πολιτισμός, πού μὲ τὴν ἐπιστήμη προσπάθησε καί προσπαθεῖ νὰ ὑποτάξει στή βούλησὶ του τίς δυνάμεις τῆς φύσεως γιά νὰ τίς διοχετεύσει, ὥστε νὰ γίνουιν ἐξυπηρετικὲς τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴν τέχνη καί τὴν ἀνατροφή τῆς ψυχῆς προσπάθησε καί προσπαθεῖ νὰ καταστήσει τὸν ἄνθρωπο κύριο τῶν ἀντικοινωνικῶν ὀρμῶν του καί τῶν ἐγωιστικῶν ἐνστικτων του, καί νὰ μετατρέψει κι' ἐκεῖνες καί τοῦτα σὲ ἀλτροῦστικὰ συναισθήματα. Μὰ γιά νὰ κυριαρχήσει τῶν κακῶν κλίσεων του ὁ ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀναπτύξει τὴ δύναμη τοῦ συγκρατημοῦ. Συγκρατημός, ὅμως, θὰ πεῖ ἀναπτυγμένη θέληση.

Ἡ θέληση, ὅμως, πραγματικὰ δὲν εἶναι καμιά ἀρχικὴ συστατικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἀναφαίνεται στή συνείδηση, δίνοντας τὴν ἐντύπωση τῆς ἐλεύθερης ἐκλογῆς ὅταν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς κρίσεως μὲ μιά ἀπὸ τίς συστατικὲς κακὲς τῆς ψυχῆς τάσεις εἶναι εὐνοϊκὸ γιά τὴν κρίση. Ὅταν, μ' ἄλλα λόγια, ἡ συνισταμένη ὄλων τῶν συνιστωσῶν συστατικῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τόσο τοῦ συμπαθητικοῦ, ὅσο καί τοῦ διανοητικοῦ, μᾶς ὀδηγεῖ σὲ *ἀξιέπαινη πράξη*. Ἀναφαίνεται, δηλαδή, ἡ θέληση μόνον ὅπου πολὺ δυνατὴ κρίση (φωτισμένη ἀπὸ τὴ μόρφωση καί τὴν ἀνατροφή) νικά στὸν ἀγῶνα τῆς μὲ συστατικὴ κακὴ τάση τῆς ψυχῆς, βοηθούμενη βέβαια κι' ἀπὸ τίς ἀγαθὲς συστατικὲς τάσεις, μὲ τίς ὁποῖες ἀπὸ γεννητῆς προικίσθηκε ἡ ψυχὴ καί τίς ὁποῖες δὲν ἔπαψε ἡ ἀνατροφή νὰ τίς δυναμῶνει. Καί γιά νὰ ἐπανέλθομε στήν αἰσθητικὴν συγκίνηση λέμε, πῶς πρέπει νὰ τὴ διακρίνομε σὰ μιά συνισταμένη ὡς τὴν ὄρα ἀπὸ δυὸ συνιστώσες. Ἀπ' αὐτές, ἡ μιά εἶναι ἡ αἰσθησιακὴ συγκίνηση, πού ὀφείλεται στὸν ἐρεθισμό ἀπὸ τὸ στοιχειῶδες ὄραιο (τὸ ἀντικειμενικὸ ὅπως τὸ θεωρήσαμε). Κι ἡ ἄλλη (πού εἶναι κάμποσο διανοητικὴ καθὼς εἶδαμε) ὀφείλεται στήν αἰσθησιὰ τοῦ ὄραίου, τὴν καλλιεργημένην σύμφωνα μὲ τίς ἀντιλήψεις τῆς σύγχρονης κοινωνίας, καί τὴν ἐξαρθώμενη ἀπὸ τὴ μόρφωση καί τὴν ψυχροσύσταση τοῦ ἀτόμου.

Βάση, λοιπόν, στό αἰσθητικὸ αὐτὸ συ-

ναίσθημα εἶναι ἡ αἰσθησιὰ τοῦ συμβατικοῦ ὄραίου, ἡ σύμφωνα μὲ τίς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς. Ἔτσι ἐξηγεῖται καί ἡ μόδα, πού ἰσοδυναμεῖ μ' αἰσθητικὴ σχετικὴ, μεταβαλλόμενη σχεδὸν καθημερινά.

Προτοῦ τελειώσουμε μὲ τὴν αἰσθητικὴν συγκίνηση, πού εἶναι καί μιά ἀπὸ τίς σπουδαῖες, ἂν ὄχι ἡ σημαντικότερη συνιστώσα τῆς καλλιτεχνικῆς συγκινήσεως, ἄς δοῦμε μὲ ποῖον τρόπο μᾶς συγκινεῖ τὸ ἡλιοβασιλεμα μὲ τὰ χρώματά του, πούχουν περίσσια χάρη.

Ἀναμφορβήτητα διεγείρεται ἡ αἰσθησιακὴ συγκίνηση μὲ τὴν εὐχαρίστηση ἀπὸ τ' ἁρμονισμένα χρώματα καί σχήματα, μὰ συνηθέστατα κι' ἐπιπρόσθετα ἡ αἰσθησιακὴ συγκίνηση ταυτόχρονα γίνεται αἰτία νὰ διεγερθεῖ, ἀνάλογα πάντοτε μὲ τὴν ψυχροσύσταση τοῦ ἀτόμου καί τῆς στιγμῆς τὴν ψυχικὴν διάθεσὶ του, ἡ φαντασία του πού ἀρχίζει νὰ κάνει συνδυασμοὺς μὲ τίς ἀποταμειμένες στή μνήμη ἀνάλογες ἐντυπώσεις, προκαλώντας ἀνακλαστικὰ τὴν ἐμφάνιση ἀντίστοιχον μὲ τίς ἐντυπώσεις ψυχικῶν καταστάσεων.

Ἡ αἰσθητικὴ συγκίνηση σ' αὐτὴ τὴν περιστασιὰ, πού περισσότερο ἐνθυμίζει τὴ συναισθησιακὴν συγκίνηση, ἔχει τὴ μορφή συνηθέστατα μᾶς σύθαμης συνειδήσεως τῶν παραστάσεων καί τῶν ψυχικῶν καταστάσεων. Καί ἡ ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς συγκινητικότητος τοῦ ἀτόμου διεγειρόμενη δημιουργικότης τῆς φαντασίας, πού φέρνει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνιση τῶν ἀντίστοιχον ψυχικῶν καταστάσεων, μᾶς ἀνοίγει τὸ παραθυράκι γιά νὰ δοῦμε τὸν ἐσωτερικὸ μηχανισμό τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

Τὴν ὅμοια συγκίνηση καί τὸν ἀνάλογο μηχανισμό διεγέρσεως τὰ διακρίνομε στή συγκίνηση ἀπὸ τ' ἀκουσμοῦ μᾶς μουσικῆς σύνθεσης. Μὲ τὴ διαφορὰ, πῶς οἱ διαλεγμένες ἀπὸ τὸν τεχνίτη μελωδίες καί ἡ ἐναρμόνισή τους μπορεῖ νὰ δώσουν ταυτόχρονα, σ' ἕνα βαθμὸ, καί τὴν κατεύθυνση στή διεγειρόμενη φαντασία γιά τὴν ἐκλογὴ τῶν συνδυασμῶν τῶν ἐντυπώσεων, ὥστε νὰ προκαλέσουν σχεδὸν ὀρισμένες ψυχικὲς καταστάσεις.

Ἡ συνισταμένη, λοιπόν, αἰσθητικὴ συγκίνηση, ἐκτὸς ἀπὸ τίς δυὸ πρῶτες συνιστώ-

σες πού εἶδαμε, περιέχει τίς περισσότερες φορὲς καί μιά τρίτη μὲ χροιά συναισθησιατικῆς συγκινήσεως, ἡ ὁποία εἶναι καθαρὰ ὑποκειμενικὴ καί ἐξαρθῶται ἀπὸ τὴν ψυχροσύσταση τοῦ συγκινομένου, ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ δύναμη τῆς φαντασίας του, ἀπὸ τὴ μόρφωσή του, ἀπὸ τὴν ἀνατροφή του, ἀπ' τὴ στιγμιαία ψυχικὴ διάθεσὶ του καί πρὸ πάντων ἀπὸ τὴ συγκινητικότητά του, τὸ βαθμὸ δηλαδή τῆς ἀντιδράσεως τῆς ὅταν διεγέρθηκε τὸ αἰσθητικὸ συναισθηματὸ του.

* *

Ἄς προσορήσουμε τόρρι στή συγκίνηση, πού τὴ διεγείρει ὁ σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ, πού τὸ τραγουδοῦσε ἡ πεθαμένη πρὸ τριάντα χρόνων μάνα μου.

Ὁ σκοπὸς διεγείρει τὴν ἀνάμνηση καί μ' αὐτὴ, ἀπὸ τὸν κόσμον τὸ συναισθησιακὸ, τὴν τριμφορὴ ἐντύπωση τῆς στοργῆς. Πρόκειται, δηλαδή, γιά μιά καθαρὴ συναισθησιακὴ συγκίνηση, ἡ ὁποία γενικὰ ἔχει τὴ φύση γλυκιὰ καί μαλακὴ, ὅπως θὰ ἔλεγε μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἀγάθωγα ὁ Πλάτων.

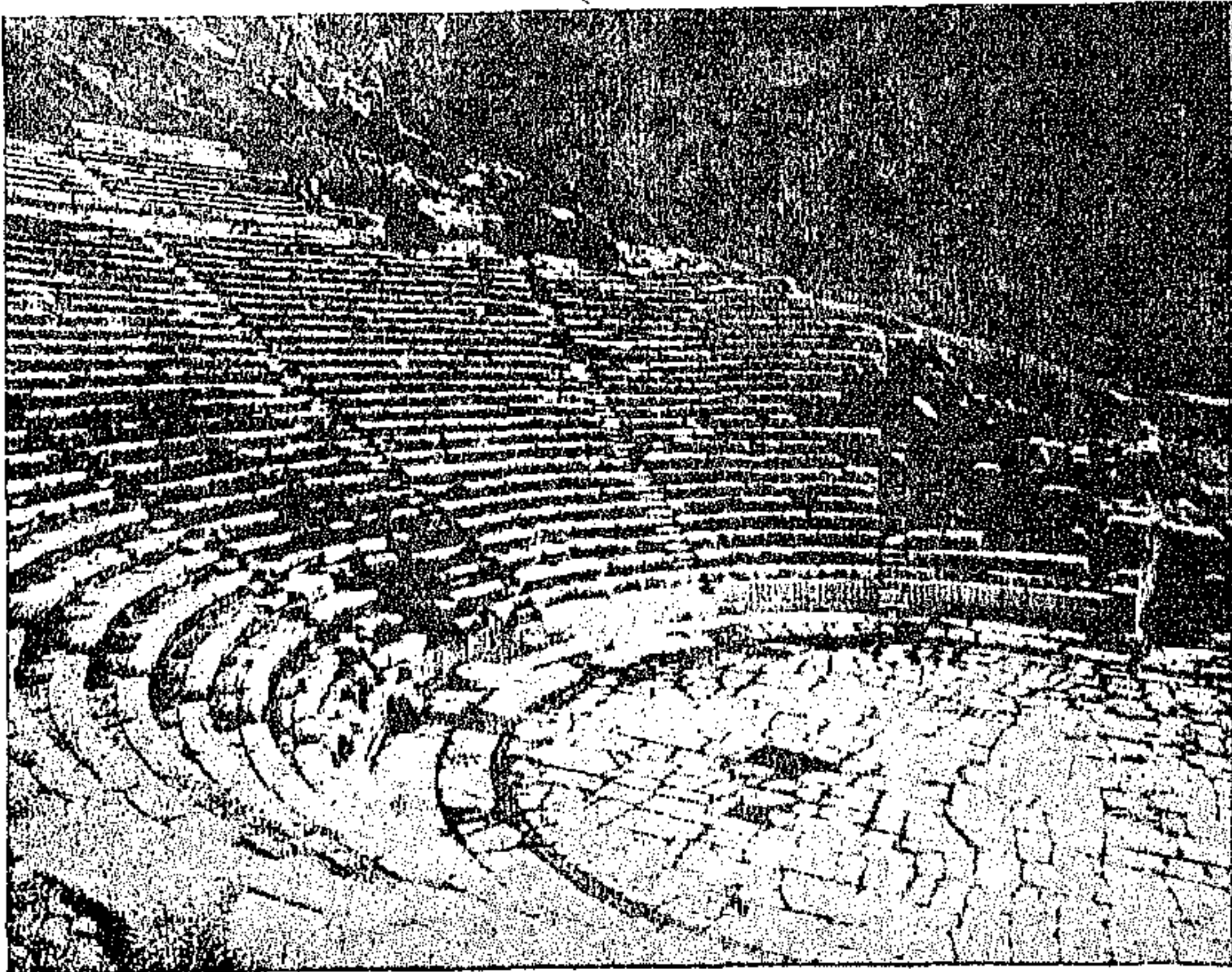
Θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ σημειωθεῖ σχετικὰ, πῶς ἡ μνήμη δουλεύει ζωηρότερα, ὅταν δὲν διεγείρεται ἀπὸ τὰ ὄργανα πού τὴν πλουτίζουν συνήθως, δηλαδή, τὸ μάτι καί τὸ λόγο. Οἱ ἐντυπώσεις, πού βρῖσκονται στή μνήμη, καί οἱ ἀντίστοιχες ψυχικὲς καταστάσεις ἀναζοῦν ἀμέσως καί μ' ἔνταση, ὅταν τὴ μνήμη τὴν ξυπνάει ὁ σκοπὸς ἐνός τραγουδιοῦ κι' ἀκόμα περισσότερο ἡ μνηροδιά.

Γι' αὐτὸ καί τίς περισσότερες παλιὲς ἀναμνήσεις τίς χροιστᾶμε σ' ἕνα σκοπὸ τραγουδιοῦ.

Ὅσο παλιότερη καί μακρινότερη ἡ ἀνάμνηση, ὅσο ἀοριστότερη — ὡς ἕνα βαθμὸ ἐννοεῖται — ἡ ἀναπαράσταση, τόσο καί ἡ συγκίνηση πού τὴν παρακολουθεῖ εἶναι ἀπαλότερη, ἀυλότερη, συναισθησιακότερη, σὲ βαθμὸν ὥστε τὸ ἄτομο δὲν ὑποφέρει, ἔστω κι' ἂν ἡ συγκίνηση πού ζωντανεύει, μὲ τὴν ἀνάμνηση ὑπῆρξε τὴν πρώτη φορὰ ὀδυνηρή, ὅπως π. χ. ὅταν ἡ συγκίνηση προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τοῦ πόνου γιά τὸ θάνατο παιδιοῦ μας πεθαμένου πρὸ πολλοῦ.

(Ἀκόλουθε)

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Ο «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΔΕΣΜΩΤΗΣ» ΣΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ

ΟΙ πελώριοι, απόκρημνοι, βαριοί βράχοι των Φαιδριάδων πιέζουν άπάνω στον άνθρωπο, άλλ' ή πλεονάζουσες δέν είναι καταθλιπτική. Γά βουνα άπέναντι είναι τόσο άρμονικά, σχεδόν

υπερφυσικό· ο άνθρωπος επικοινωνεί με τό θεο...

Στό προηγούμενό μου άρθρο για τις παραστάσεις των Συρακουσών, μίλησα πλατιά για τα άνυπέροβλητα έμπόδια που κάνουν ούτοπιστική, για την αντίληψή μου, ακόμα και την προσπάθεια της ατόουσας αναπαράστασης των αρχαίων δραμάτων. Τα αρχαία δράματα, για να ζωντανευθούν στο θέατρο, είναι ανάγκη ν' αναδημιουργηθούν και να τείνουν να δώσουν στο σύγχρονο θεατή μια σύγχρονη αισθητική συγκίνηση. Η αναδημιουργία αυτή στις Συρακούσες είχε παρουσιάσει άπειρες έλλείψεις. Στερρόνταν από την πηγαία έκείνη που μόνες μπορούσαν να συγκλονίσουν αισθητικά τον αποδέχτη θεατή. Ξέροντας πόσο τό Ιταλικό θέατρο είναι πιο προηγμένο από τό νεοελληνικό, και πόσα περισσότερα και πιο πλούσια μέσα διαθέτει, είχα έκφράσει

τή γνώμη πως ή πολύ σχετική έπιτυχία, για να μην πω ή άποτυχία, των παραστάσεων των Συρακουσών μάς έδινε δικαίωμα να είμαστε πολύ επίεικεις για τις Δελφικές Έορτές.

Στους Δελφούς όμως έγεινε τό θαύμα: υπερνικήθηκε κάθε σχετικότητα κι' ο θεατής μεταφέρθηκε μέσα στους κόσμους του άπόλυτου ώραλου. Η παράσταση του «Προμηθέα» μπορεί θριαμβευτικά ν' αντιμετωπίσει και την πιο άδυστηρή κρίση.

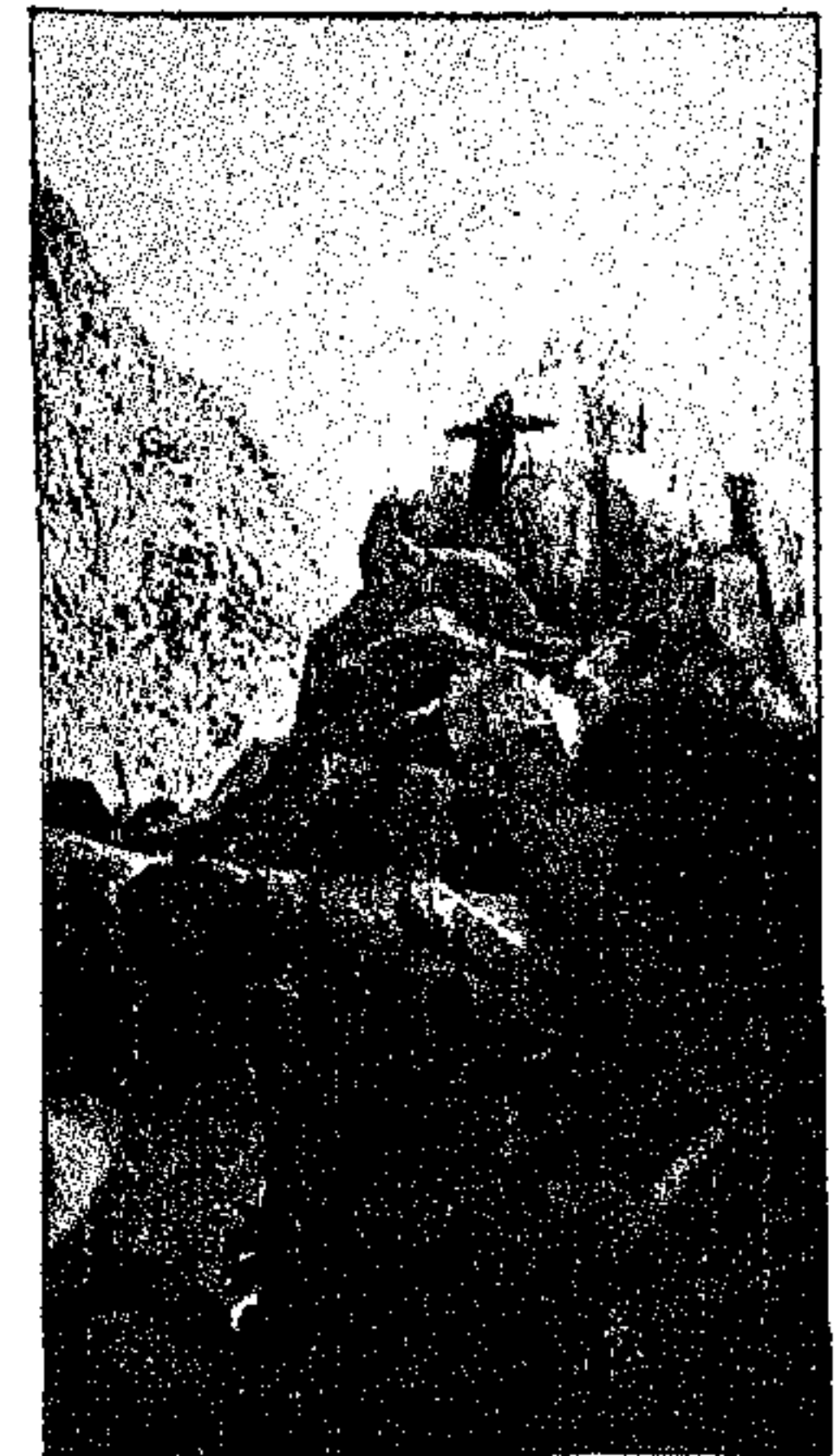
Οι άπαισιόδοξες προβλέψεις είχαν έκτιμήσει μόνο ψυχρά όρισμένους παράγοντες της παράστασης, και οι περισσότεροι από αυτούς, όσοι είχαν γνωστοί από προηγούμενες έμφανίσεις, δέν δικαιολογούσαν να στηριχτούν άπάνω τους πολλές έλπίδες... Υπάρχουν όμως και κάποιοι άλλοι παράγοντες, περισσότερο άσύλληπτοι, αλλά που κάποτε γίνονται αυτοί οι κύριοι. Οι προβλέψεις δέν συλλογίστηκαν την τεράστια έπιρροή του Δελφικού τοπίου άπάνω στην προδιάθεση του θεατή. Έπειδή τίποτε δέν υπάρχει άντικειμενικά, συνέβαλλε άσφαλώς άνυπολόγιστα στην άρτια έντύπωση από τό θέαμα, τό ότι όλοκληρο τό τοπίο ένστάλαζε μέσα στο θεατή τή θέληση και τή δυναμικότητα να ένθουσιαστεί, να φύγει μακριά από τον καθημερινό έαυτό του και να ένσαρκωθεί μέσα στο δράμα. Είναι πολύ πιθανόν ή ίδια άκριβώς παράσταση μέσα σ' ένα άλλο περιβάλλον να είχε μια άπήχηση πολύ άσθενέστερη.

Οι προβλέψεις δέν συλλογίστηκαν προπάντων την αξία και τή δημιουργική δύναμη μιας πίστης. Ο σκηνοθέτης στις Συρακούσες ήταν βαθεία καταρτισμένος, έπιστήμων, δούλεψε όμως μόνο με τό λογικό του· ανακάλυψε και πραγματοποίησε μερικά ένδιφέροντα εδρήματα, μά δέν έχυσε μέσα στο έργο του όλοκληρο τό Είναι του ώστε να τό συνδέσει άρρηκτα και πηγαία, κι' έτσι τό σύνολο, άρκετά έξωτερικό, δέν κινείτο να μάς μεταδώσει ούτε ένα ριγος αισθητικής συγκίνησης. Για τήν Κα Σικελιανού ή αναδημιουργία του «Προμηθέα» έγεινε πλάτη και σκοπός. Χρόνια όλοκληρα έζησε μέσα στο δράμα για τό δράμα. Αφιέρωσε στο όλοκληρωμα του δράματος της τους πολυτιμότερους ζωτικούς της χυμούς· ένιωσε τό δράμα με μελέτη

και γνώση, έργάστηκε με πρωτινή συνέδηση κι' άκόμα και χειρωνακτικά για τό άνέδοξό του, αλλά προπάντων τό άγάπησε και τό έζησε. Ο,τι έξωτερικά δονίζονταν από ένα έντονο έσωτερικό παλμό, κι' έτσι όλοι οι άλλοι παράγοντες, που έγειναν όργανα της έμπνευσής της, έξυψώθηκαν από τή δική της θέληση. Η Κα Σικελιανού άπομόλωσε κάθε στίχο του «Προμηθέα» όργανικά μέσα της και ύστερα μέσ' από τήν παράσταση έξέφρασε τον έζυτό της. Φαντάζομαι ότι εκεί πρέπει κύρια ν' αναζητηθεί τό μυστικό του θαύματος. Ο «Προμηθεύς» αναδημιουργήθηκε όπως ποτέ άκόμα και ίσως ποτέ πιά. Δέν προσφέρνεται συχνά μια προσωπικότητα να υπηρετήσει με όλοκληρο τον έαυτό της για χρόνια ένα έργο...

Ο χορός χόρευε τήν όπτασία της Κα Σικελιανού.

Τί σημαίνει αν δέν ήρθε άπάνω στη σκηνή έναέριο, μεταφερμένος από τον ά-

Ο ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ ΣΤΟ ΒΡΑΧΟ

νεμο, όπως το υποδεικνύει το κείμενο: Τήν εντύπωση της θαλάσσιας του προέλευσης, καθώς έβγαινε από το βράχο, μας τήν έδωσε μια αρκετά πιστή απομίμηση με τεχνικά μέσα του θορύβου του φλοίσβου. Μερικοί κριτικοί κατηγορήσαν τήν Κα Σικελιανού για τήν αυθαίρετή της αυτή απομάκρυνση από τήν παράδοση. Για τήν αν-

12 (δ. Μαρούλη)

τιληφή μου, κάθε παρόμοια επίκριση αγνοεί τις συνέπειες της εξέλιξης, και πως ό,τι πέθανε δεν ανασταίνεται ποτέ αυτούσιο. Ο αρχαίος θεατής ήταν ασφαλώς πολύ πιο άφελος από το σημερινό· ή πρωτόγονή του φαντασία θα είχε μια δύναμη για illusion πολύ πιο ζωηρή από τή δική μας. Τα άτελη τεχνικά μέσα θα τόν ικανοποιούσαν, γιατί πιστεύοντας στο υπερφυσικό, εύκολα συμπλήρωνε τα χάσματα. Για το σημερινό θεατή, το συνειθισμένο στα έργια τεχνικά μέσα που διαθέτουν τα κλειστά θέατρα, ή άφιξη των Ωκεανιδών από τόν άβρα με μηχανήματα που σε υπαίθριο θέατρο θα ήσαν αναγκαστικά όρατά, θα είχε κάτι το κωμικό. Ο σημερινός θεατής δεν ανέχεται πια ούτε τή ρεαλιστική σκηνοθεσία, γιατί ή κουρασμένη του φαν-

τασία δεν μπορεί ν' αναπλάσει τις έλλειψεις που παρουσιάζει αναπόφευγα ή σκηνοθεσία αυτή, ζητώντας ν' αντιγράψει πιστά τήν πραγματικότητα. Ο σημερινός θεατής δεν μπορεί ν' ανασκευάζει. Ζητεί πολύ παραστατικά και πολύ πλαστικά να του υπεβάλλεται ό,τι πρέπει να δει.

Γι' αυτό άμέσως ύστερα από τήν πρώτη θαλάσσια εντύπωση που του έδωσε ο θόρυβος της θάλασσας, δεν είδα πια μπροστά του Ωκεανίδες να χορεύουν. Τις Ωκεανίδες δεν θα τις ξαναδει ή σημερινός θεατής, προπάντων σε υπαίθριο θέατρο. Και ή Κα Σικελιανού τή ένιωσε. Προσπάθησε βέβαια οι χρωματισμοί των ένδυμάτων να θυμίζουν τα χρώματα της θάλασσας, μα κείνο που κύρια τήν απασχόλησε ήταν ο άρμονικός συνδυασμός των χρωμάτων. Ζήτησε τα όφασματα που ύφανε μόνη της από βραύ μετάξι, να πέφτουν σε πλούσιες κι' άπαλές και θελχτικές πτυχώσεις... Προσπάθησε και κατόρθωσε να μαγέψει το μάτι του θεατή. Ο θεατής είδε τις σχηματοποιημένες παραστάσεις των αρχαίων αγγείων να ζωντανεύονται μπροστά του, δονιζόμενες από ρυθμό, πλμμό, κι' από μια κίνηση άπεριόριστα μουσική.

Ο χορός δεν επικοινωνήσε άμεσα με το πάθος του Προμηθέα, και ίσως αυτό από μια άποψη να μπορεί να θεωρηθεί σφάλμα. Παρατηρήθηκε μια κάποια διάσπαση ένότητας μεταξύ δράματος και χορού. Μόνον σ' ελάχιστες στιγμές, όταν μιλούσαν οι κορυφαίες και λίγο πριν από το τέλος, όταν οι Ωκεανίδες ανέβηκαν στο βράχο και περικύκλωσαν τόν Προμηθέα, φάνηκε καθαρά ότι ο χορός συμπόσχει. Είδημή ο χορός χόρευε και, αν ή σειρά των κινήσεων ήταν άλλη, τίποτε δεν θα είχε μεταβληθεί. Ο χορός δεν εξέφραζε τα λόγια, που άλλωστε καθώς τραγουδήθηκαν από τόν ίδιο τόν χορό που χόρευε και από έναν άλλο χορό κούμενο, ώστε να δυναμώσει ή φωνή, δεν ακούστηκαν ως λόγια αλλά μόνον ως ήχος. Δεν σημαίνει... Ο χορός εξέφραζε τή διάθεση κι' αυτό είναι αρκετό.

Άλλωστε ποιος ξέρει; Η ακριβής θέση του χορού μέσα στο αρχαίο δράμα μας είναι τόσο άγνωστη. Δεν αποκλείεται, κι' είναι μάλιστα πιθανόν, (γιατί δύσκολα μπορούμε να φανταστούμε ότι ο χορός έπαιζε τα λυ-

ρικά του άσματος), ή σκοπός του χορού, ιδιαίτερα στα δράματα του Αισχύλου, θα ήταν να περιβάλλει τόν έργο με μια μουσική άτμόσφαιρα. Όταν αρχαίο θεατή ή μουσική άτμόσφαιρα θα ξυπνούσε άμεσα μια θρησκευτική έξερση. Αυτό με τή στενή τουλάχιστον σημασία της λέξης θρησκευτικότητα, δεν είναι πια σήμερα δυνατό. Η Κα Σικελιανού κατόρθωσε, διαπλάθοντας με τή δική της εμπνευση τις αρχαϊόπρεπες κινήσεις, να εκφράσει μέσον του χορού τή δική της συγκίνηση από τόν αρχαίο δράμα. Και τήν εξέφρασε τόσο άρτια που τή μετέδωσε σ' όλους τούς θεατές. Η αισθητική έξερση αντικατέστησε τή θρησκευτική. Ουσιαστικά είναι τόν ίδιο. Ο συγκλονισμός είναι ίδια έντονος. Ο θεατής μεταφέρεται πιο πέρα από τόν καθημερινό έαυτό του σ' έναν κόσμο διανοητικού ένθουσιασμού. Ο «Προμηθεύς» αναστήθηκε σαν δράμα μουσικό όπου κυριαρχεί τόν διονυσιακό στοιχείο. Ο χορός ξαναπήρε τή θέση που κατά πλάσαν πιθανότητα είχε άλλοτε: τήν πρώτη.

* *

Μέσα στην εξαύλωμένη άτμόσφαιρα που απλώθηκε γύρω από τούς θεατές και περιέβαλλε τόν δράμα, ξεπέρασαν και οι ήθοποιοί τόν έαυτό τους. Οι περισσότεροι είναι μάλλον έρασιτέχνες. Η Ανίς Μαρούλη (Ίω) κι' ο κύριος Μαυρογένης (Ωκεανός) δεν είχαν έμφανιστεί ποτέ ακόμα ως ήθοποιοί δ κ. Μπουρλος (Προμηθεύς) είχε σημειώσει μερικές έπιτυχίες σε παραστάσεις έκτακτες και σπασμωδικές, και σε ρόλους που ούτε μπορούν να συγκριθούν με τόν τιτάνειο ρόλο του Προμηθέα. Ακόμα κι' ο κ. Δεστούνης (Ήραϊστος και Έρμης) κι' ο κ. Κοντογιάννης (Κράτος) που είναι ήθοποιοί αρκετά δοκιμασμένοι, δεν εμπνέανε τήν πεποίθηση πως έχουν αποκτήσει τήν πέτρα και τή δύναμη να μην λυγίσουν κάτω από τόν βάρος των υπεράνθρωπων ρόλων...

Κι' αν εξαίρεσουμε τόν κ. Δεστούνη που

μας έδωσε μια δημιουργική αναπαράσταση του Ήραϊστου, (στο ρόλο του Έρμη ήταν πολύ άσθενέστερος), δεν μπορούμε να πούμε ότι οι ήθοποιοί εξέψωσαν τα μέρη τους κι' ότι επιδόθηκαν και συγκλόνισαν με ένα προσωπικό παίξιμο. Άλλ' είναι τόσο πειθαρχημένοι στο πνεύμα του συνόλου, και τόσο συντονισμένοι μέσα στη συνολική μουσική άτμόσφαιρα, που στάθηκαν οι άξιοι φορείς του δράματος που γίνεται πολύ βαθύτερα από τόν πρόσωπο... Ούτε μια κίνηση τους, ούτε μια φωνή τους δεν είναι περιττές. Τόν παίξιμό τους είχε ένα χαρακτήρα έντελώς σχηματοποιημένο, και ίσως ένα τέτοιο παίξιμο που δεν συγκεντρώνει αυτό τήν προσοχή, να είναι τόν πιο ένδεδειγμένο για ένα έργο καθολικό και προπάντων υποδμητικό, όπως είναι ο «Προμηθεύς».

Ο θεατής πρέπει να εισδύσει μέσα στο άπεριόριστο νόημα του έργου και να τόν προεκτείνει ο ίδιος μέσα του... Η ένταση της έσωτερικής αυτής επεξεργασίας θα δια-

ΩΚΕΑΝΙΔΕΣ

σπάνονταν και θ' αδυνατίζε, αν ο ήθοποιός χρωμάτιζε τις λεπτομέρειες που είναι άλλωστε τόσο ξένες στο πνεύμα των αρχαίων και των primitifs. Τις λεπτομέρειες τις άνακάλυψε ο πολιτισμός...

Ένα παίξιμο φυσιογνωμίας, για να γίνει όρατό σ' ένα μεγάλο υπαίθριο θέατρο, θα έπρεπε σχεδόν να μορφάζει κι' έπειτα πως να παρακολουθήσει ή φυσιογνωμία λόγια που είναι προπάντων λυρικά; Δεν αποκλείε-

ται ή έντύπωση να είταν περίπου κιομική. Για ν' αποφύγουν αυτόν τόν κίνδυνο και για να είναι σύμφωνοι με τόν έαυτό τους, φαντάζομαι πως οι άρχαιοι θέλησαν τις μάσκες. Λέγεται ότι τις ήλθησαν γιατί δεν είχαν άρκετούς ήθοποιούς, γιατί δεν είχαν γυναίκες ήθοποιούς. Ίσως οι αίτιες όμως αυτές είναι οι έξωτερικές. Οφείλεται όλη ή εύγνωμοσύνη μας στην Κα Σικελιανού που άνασταίνοντας τις μάσκες και τους κοθόρνους, μας έδειξε όλη την άνυπολόγιστη έσωτερική αίσθητική τους αξία. Μόνον ένα παίξιμο αυτόν ά σχηματοποιημένο μπορεί να έχει την άπαιχτήτητα ή έσωτερικά δονισμένη μεγαλοπρέπεια. Οφείλονται όλα τα συγχαρητήριά μας και στους ήθοποιούς που μπόρεσαν άρμονικά να υποταχτούν σ' ένα τέτοιο παίξιμο.

Η σιγανή, βραία ανάδραση στο Βράχο όπου καρφώθηκε ο Προμηθεύς, διοχέτευσε συγκλονιστικά το δέος. Οι ήθοποιοί έπαιξαν μόνο με τόν όγκο του σώματός τους.

Υπέροχες σε χρωματισμούς και σε πτωχώσεις είσαν και οι ένδυμασίες όλων των ήθοποιών και προπάντων του Ώκεανού. Σ' ένα ύψωμα βαθύ κυνό είχαν κεντηθεί πολύχρωμα, διάφορα όστρακα και οι θησαυροί της θάλασσας. Ο Ώκεανός κρατούσε στο χέρι του ένα ψηλό σκήπτρο από κοράλλι. Μόνον οι δουλικά προσκολλημένοι στις έξωτερικές έκδηλώσεις της παράδοσης μπόρεσαν να παρατηρήσουν πως κι αυτός, όπως οι Ώκεανίδες, ήρθε πεζή από μέσα από το Βράχο κι όχι άπάνω σ' ένα θαλάσσιο άρμα.

* * *

Κάποια επίφυλαξη θα έκφράσω μόνο για την όλη αντίληψη του ρόλου του Προμηθέα. Δεν παρουσιάστηκε γυμνός αλλά ντυμένος μ' ένα μακρύ καφέ φόρεμα· επίσης και ή μάσκα του, ή πολύ ήπια και κτητική, και γενικά όλη ή διδασκαλία του παιξίματός του, έτειναν να δείξουν τη συγγένεια του Προμηθέα με τόν Χριστό. Ακριβώς έπειδή παρουσιάζουν έπιφανειακά κάποιες αναλογίες, θα ήθελα να είχε έξαρθεί ή οδισιαστική πελώρια απόσταση που τους χωρίζει... Για τόν Προμηθέα και τους Άρχαίους, ο Θεός δεν είναι ο στατικός Θεός του Χριστού, ή Αρχή και το Τέλος. Για το Χριστό οι άνθρωποι, κι αυτός ο

Ίδιος, έφυγαν από το Θεό και έπιστρέφουν σ' αυτόν ή ουσία του θα έπιταχύνει το πλησίασμα. Ο Προμηθεύς είναι ο Ίδιος Θεός, και οι Άνθρωποι είναι Θεοί, και οι Θεοί είναι Άνθρωποι. Υπακούν όλοι στην ίδια Μοίρα, στο άτέρμονο γίγνεσθαι. Ο Ζεύς όμως καταχράστηκε την έξουσία του, τη σχετική μέσα στο Άπειρο. Θέλησε ν' άπομακρυνθεί από τους Άνθρώπους κ' έγεινε Άδικος· ο Προμηθεύς γι' αυτό επαναστάτησε. Ο Ζεύς τόν τιμωρεί γιατί επαναστάτησε πολύ βίαια, και κάθε υπερβολή τιμωριέται· μα ο Προμηθεύς ξέρει πως στο τέλος, όσο κι αν υποταχτεί στο Δία, αυτός θα νικήσει. Θα υποχωρήσει, μα θα υποχωρήσει κι' ο Ζεύς για να συμφιλιωθούν στον «Προμηθέα Δυόμενο» και να συνεχίσουν την πορεία τους ένωμένοι οι Άνθρωποι και οι Θεοί. Μα κι' όταν ένωθούν και οι Άνθρωποι υποταχτούν φαινομενικά, πάλι οι Άνθρωποι θα είναι ισχυρότεροι. Οι Άνθρωποι μένουν, ένω οι Θεοί περνούν, πεθαίνουν κι' αλλάζουν, γιατί δεν είναι τίποτε άλλο παρά ή αποκρυσταλλωμένη έκφραση του πόθου του ανθρώπου για το ξεπέραςμα του έαυτού του. Ο Άνθρωπος ποθεί τόν τέλειό έαυτό του, και οι Θεοί αλλάζουν καθώς εξελίσσεται κι' αλλάζει ή ανθρώπινη αντίληψη του τέλειου.

Αυτό το έλεξαν, ή τουλάχιστον το διαίσθάνονταν οι Άρχαίους Θρησκείας κι' ο Προμηθεύς. Ο Χριστός πιστεύει στην άμεση σκοπιμότητα της Ουσίας και την δέχεται έγκαρτερικά, σχεδόν με χαρά· βλέπει περιορισμένα, γι' αυτό και δειλιάζει την τελευταία ώρα. Ο Προμηθεύς ξέρει πως το μαρτύριό του, όσο κι αν είναι μακρύ κι' όδυνηρό, δεν είναι παρά μια στιγμή της όλης Ζωής· άπόλυτα δεν θα την ώφειλήσει. Θα την βοηθήσει μόνο να υπερνικήσει ένα από τα σκοτάδια που την περικυκλώνουν, το σκοτάδι που της επέβαλλε το πείσμα και ή άδικία του Δία, ο όποιος είναι κι' αυτός όργανο της Μοίρας. Για τόν Προμηθέα σκοπός είναι ή επανάσταση κι' όχι ή ουσία. Θα υποταχτεί μόνον όταν ουσιαστικά θα έχει νικήσει τόν Δία, για να συνεχίσουν μαζί άνθρωποι και Θεοί τόν άγώνα και το γίγνεσθαι. Θα ήθελα, ή υπεροχή αυτή του Προμηθέα και εκείνο που υπάρχει θριαμβευτικό στο τιτανικό πρόσωπό

του, να είχε έκδηλωθεί πολύ περισσότερο άπ' ότι έκδηλώθηκε στην αρχή τουλάχιστον της παράστασης. Ο Προμηθεύς άνέθηκε στο βράχο σκυμμένος, νικημένος, δειλωμένος από τόν πόνο που τόν περίμενε, χριστιανικά. Αργότερα, όταν άντήγησε βαριά και χωρίς ψεύτικες άποχρώσεις ή φωνή του, και ή φωνή αυτή επανέρχονταν δυναμωμένη από την ήχώ των Φαιδριάδων, κι' άκούονταν σαν να συμμετείχε όλη ή Γη στον ύμνο του άκατανίκητου Άνθρώπου, αισθανθήκαμε έντονη την πνοή την άπεριόριστη της άπολύτρωσης μέσα στην επανάσταση, στον πόνο και στην προσπάθεια.

Υπέρνω από τόν Προμηθέα πετούσαν με άπλωμένα φτερά μεγάλα πουλιά, σαν να ήρχονταν μαγεμένα κι' αυτά από την άτμόσφαιρα που είχε δημιουργηθεί γύρω από τους ανθρώπους, οι όποιοι έπικοινωνούσαν μέσ' από το δράμα με ό,τι υπάρχει μέσα τους πιά άρτιο και πιά ζωικό.

Το επαναλαμβάνω· μέσα σ' αυτήν την άτμόσφαιρα κάθε άτέλεια έμεινε άπαρατήρητη. Ηθοποιοί γλύστρησαν και έπεσαν· μια από τις άλυσίδες του Προμηθέα έσπασε κάτω από την πίεση μιας του κίνησης· ο κρότος των βροντών στο τέλος και ή καταστροφή του βράχου έγειναν μ' έναν τρόπο έλάχιστα ίκανοποιητικό. Τέτοια παθήματα σε όποια άλλη παράσταση θα είχαν προκαλέσει τα γέλια του κοινού. Στους Δελφούς, μέσα στο άρτιο σύναλο, δεν μπόρεσε κανένα λεπτομερειακό σφάλμα να ταραξει την έκστατική διάθεση.

Το σκηνικό στην αρχή είχε μάλλον ένοχλήσει· τοποθετήθηκε στο βάθος της όρχήστρας ένας βράχος ψηλός, με ρεαλιστικές αξιώσεις, που φαινονταν άδιάκοπα ψεύτικος. Ακόμα και το χρώμα του το πολύ ρόδινο, δεν είταν σύμφωνο με το σκοτεινό χρώμα των γύρω βουνών. Στις πλευρές του διακρίνονταν τα λαξεμένα σκαλοπάτια, από τα όποια θα άνέβδιναν οι ήθοποιοί. Τα σκαλοπάτια αυτά που έδιναν μια μορφή κουκλίστικη στο άγριο βουνό όπου άνεβαίνουν οι Θεοί, θα μπορούσαν άσφαλώς να είχαν κρυφτεί μέσα σε προεξοχές του βράχου. Μα σε λίγο το μάτι δεν έβλεπε πιά το σκηνικό... Έβλεπε το τοπίο το μαγευτικό και σύγχρονα άρκετά κλειστό, ώστε να συγκεντρώνει τόν

θεατή στο κέντρο του τοπίου που είναι το θέατρο. Ο τεχνητός βράχος, παρ' όλο το ύψος και τις έλλείψεις του, φάνηκε σε λίγο όπως έπρεπε να είταν από την αρχή, ένα σχηματοποιημένο σκηνικό που δεν άποβλέπει σε τίποτε άλλο, παρά να δώσει την έντύπωση του βράχου και να βοηθήσει την κίνηση των ήθοποιών.

Η αξία μιας άπόλυτης αισθητικής συγκίνησης και μιας αισθητικής μετουσίωσης είναι άνυπολόγιστη για τη Ζωή. Η όλη πολιτισμένη όργάνωση των Δελφικών Έφορτών βοήθησε σημαντικά ώστε τίποτε να

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

μήν αλλοιώσει τόν ένθουσιασμό από την παράσταση. Ο άνθρωπος έφυγε από τους Δελφούς δυναμωμένος. Νομίζω ότι αυτό είναι υπεραρκές. Ο Κορ και ή Κα Σικελιανού ποθούν και κάτι άλλο, θέλοντας να δώσουν κ' ένα νόημα μυστηριακό στις Δελφικές Έφορτές... Έκεί μου είναι άδύνατο να τους παρακολουθήσω, και φοβόμαι πως μάλλον ζημιώνουν την προέκταση του αισθητικού τους θαύματος με τη σύγχυση που προξενούν, θέλοντας να υπαδείξουν ότι υπάρχει μια έντελώς άμεση έπαφή μεταξύ των Δελφών και της σημερινής ζωής.

ΛΗΘΗ

Θάρσῃ μὰ μέρα ποῦ κι ἐσὺ θὰ φύγῃς ἀπ' τὴ γῆ,
ἐσὺ ποῦ τόσο κάποτε σ' εἶχα πολὺ ἀγαπήσει.
Θὰ φύγῃς, μὰ στὰ στήθη μου δὲ θάναι πιά λυγμοί,
τόσο ὁ καιρὸς τὴ μνήμη σου βαθιά μου ἔχει κοιμίσει.

Τὴν ἕσπαστη αὐτὴν εἶδησι θὰ μάθω μὰ βραδιά,
μιὰν ὥρα ποῦ, ἔτσι σὰν κι αὐτὴ, θὲ νὰ γυρῶζω μόνος.
Θάρσισι ὅμως ἀδιάφορη καὶ ξένη τὴν καρδιά,
κι αὐτὸ ἴσως νάναι ὁ πῶ βαθὺς μὲς στὴ ζωὴ μου πόνος.

Τὰ βήματά μου, ὡς πάντοτε, μονάχα θὰ γυρνᾶν,
σὰ νὰ μὴν πέθανες ποτὲ ἢ νὰ μὴν εἶχες ζήσει
τόσο οἱ ψυχές, ἀλίμονο, γιὰ πάντα λησιμονᾶν.
Κι ὅμως, ἐσένα κάποτε σ' εἶχα πολὺ ἀγαπήσει...

Τὰ νεανικά μας ὄνειρα μὰ μέρα εἶχαν βρεθεῖ
στὸν ἴδιο δρόμο ποῦ ὁ ἔρωτας καιρὸ μᾶς καρτεροῦσε.
Στὸ θεῖο του ριγὸς, ἄξαφνα, μᾶς λύγισε ἡ ψυχὴ,
κ' ἡ γόησσα Νεότης στ' ἀγνώστο ταξίδι μᾶς καλοῦσε.

Κροτούσαμε, βαδίζοντας, τὰ χέρια μας σιριχτά,
θαρρώντας πὸς ὁ θάνατος μονάχα θὰ τὰ λύσει.
Κι ἂν ἔτρεμαν τὰ χεῖλιά μας, ποῦ ἐμένανε κλειστά,
μὲς στὴ σιωπὴν ἡ ἀγάπη μας εἶχε πολὺ μιλήσει.

Κι' ὅμως, τὴν ὥρα μας ὄνειρο μὰ νύχτα εἶχε χαθεῖ,
μάταια οἱ ψυχές μας ἔπειτα ζητοῦσαν νὰ τὸ βροῦνε.
Πίσω ἀπὸ ἐκεῖνο, ἡ ἀναστρεφὴ βραδιά εἶχεν ἀπλωθεῖ,
καὶ στὸ σκοτάδι ἀφίσαμε τὰ χέρια νὰ λυθοῦνε.

Θυμᾶσαι; Πόση ἀπόγνωσι, καὶ πόσος σπαραγμὸς
ἦταν ἡ μόνωσι ἐρθεσε στὴ θλιβερὴ ζωὴ μας.
Μὰ ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ ἀμείλικτος κι ἐσίγησε ὁ λυγμὸς,
μὰ ποῦ βαθιά ἡ ἀνάμνησι κοιμήθη στὴν ψυχὴ μας.

Τὰ βήματά σου ἀφέθηρες ἡ Λήθη νὰ ὀδηγῇ,
κι ἔτσι μακρὰ τους τᾶσκοπα πλανιοῦνται βήματά μου.
Κι ὅταν, ἐσὺ ποῦ ἀγάπησα, θὰ φύγῃς ἀπ' τὴ γῆ,
θάφρῃς τόσο ἀδιάφορη καὶ ξένη τὴν καρδιά μου...

ΧΑΡΙΤΩΝ (400 μ. Χ.)

ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ

ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Ἡ ἰδιαιτέρη κατοικία τοῦ Λεωνᾶ ἦταν μέσα στὸ μέγαρο τοῦ Διόνυσου. Κι' ὅταν ἐφθασαν, ὁ Θήρωνας ἐθρόμασε τὴν πολυτέλειά του, (γιατὶ τὸ σπῆτι ἦταν ἐτοιμασμένο γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Περσίας). Ὁ Λεωνᾶς τὸν ἄφησε λίγος νὰ περιμένῃ, γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ πρῶτα τὸν κύριό του· ἔπειτα τὸν ἀνέβασε στὴν κατοικία του, τὸ ἴδιο σχεδὸν πλούσιον κι' αὐτὴ, καὶ τὸν κάθισε ἀμέσως στὸ τραπέζι.

Ἐκεῖ ὁ Θήρωνας, σὰν κατεργάρος ποῦ ἤξερε νὰ συμμορφώνεται μὲ κάθε περιστάσι, ἄρχισε τίς προποσείας καὶ τὰ φιλοφρονήματα, πσοχίζοντας ὅσα μπορούσε νὰ κινήσῃ τὴ συμπάθειαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Λεωνᾶ. Φυσικά, ἔγεινε μεγάλη ὀμιλία καὶ γιὰ τὴν πεντάμορφη σκλάβαν· μὰ ὁ Θήρωνας τοῦ παίνευε περισσότερον τοὺς τρόπους τῆς, τὴν ἀνατροφὴν τῆς, τὴν μάθησίν τῆς παρὰ τὴν ὀμορφίαν, ξέροντας καλὰ πὸς μόνο ὅ,τι δὲν φαίνεται ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ συνηγορίαν, ἐνῶ ἡ μορφή εἶναι πάντα αὐτοσυστάτη.

— Πᾶμε λοιπόν, εἶπε ὁ Λεωνᾶς, νὰ μοῦ τὴ δελεῖς.

— Μὰ δὲν εἶν' ἐδῶ, τοῦ ἀπεκρίθηκε ὁ ληστής. Ἀποφύγαμε τὴν πόλιν γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε ἱστορίες μὲ τοὺς τελῶνες κ' ἀράξαμε καμμιά ὀγδονταριά στάδια μακρύτερα.

Καὶ τοῦ εἶπε σὲ ποῖο μέρος ἀκριβῶς ἦταν ἀραγμένο τὸ πειρατικὸ μὲ τὴν Καλλιρρόην.

— ὦ, φώναξε τότε μὲ χαρὰ ὁ Λεωνᾶς, μ' αὐτὸ τὸ μέρος εἶναι στὰ κτήματά μας! Εἶδες, ἡ καλὴ σου τύχη σ' ἐβγαλε ἴσια στὸ Διόνυσιον. Πᾶμε στὴν ἐξοχή. Ἐκεῖ κοντὰ στὸν ὄρμον ἔχουμε καὶ μιὰ ἔπαυλη, χτισμένη

κι' ἐπαπλωμένη μὲ πολυτέλειαν. Θὰ σὲ φιλοξενήσω σ' αὐτὴν, γιὰ νὰ ξεκουρασθῆτε κι' ἀπὸ τὸ ταξίδι.

Αὐτὸ τοῦ Θήρωνος τοῦ ἐρχόταν καλά, γιατί πάντα ἐνόμιζε πὸς πῶς εὐκολὰ θὰ γινόταν ἡ δουλειὰ του στὴν ἐρημικὰ ἐκείνη, παρὰ στὴν ἀγορά.

— Ναί, εἶπε, ἄς πᾶμε αὔριο πρωτὶ. Ἐσὺ στὴν ἔπαυλη, ἐγὼ στὸ πλοῖον, κι' ἀπὸ κεῖ σοῦ φέρνω τὴν Καλλιρρόην, νὰ τὴν ἰδῆς καὶ νὰ ποφραλῆς.

Ἐτσι συμφώνησαν, ἐσφιξαν τὰ χέρια κι' ἐχωρίσθησαν.

Καὶ στοὺς δυὸ ἡ νύχτα ἐκείνη φάνηκε μακριά. Ὁ ἕνας βιαζόταν νὰ πουλήσῃ, μὰ κι' ὁ ἄλλος νὰγοράσῃ...

* *

Τὴν ἄλλη μέρα, πρωτὶ-πρωτὶ, ἀπὸ τὸνα μέρος ὁ Λεωνᾶς πῆγε στὴν παραθαλάσσια ἔπαυλη, παίρνοντας μαζί του καὶ χρήματα γιὰ νὰ προπληρώσῃ τὸν ἔμπορον, ἂν θὰ τοῦ ἄρесе ἡ γυναῖκα· κι' ἀπὸ τ' ἄλλο ὁ Θήρωνας κατέβηκε στὴν ἀκρογιαλιά, βρῆκε τοὺς συντρόφους του ποῦ τὸν περίμεναν σὰν καὶ τί, τοὺς διηγήθηκε ὅσα εἶχε καταφέρει στὴν πόλιν καὶ ἕστερα ἄρχισε νὰ καλοπιάνῃ τὴν Καλλιρρόην καὶ νὰ τῆς λέῃ:

— Ἐγὼ, κόρη μου, εἶχα σκοπὸ νὰ σὲ πᾶω στοὺς δικούς σου ἀμέσως· ἀλλὰ ἐμποδίσθηκα ἀπὸ τὸν ἀνεμὸ ποῦ σηκώθηκε ἄξαφνα ἐναντίον καὶ μ' ἐσπρωξε μακριά... Εἶδες ὅμως πόσο σὲ περιποιήθηκα καὶ, τὸ κυριότερον, οὐτ' ἐγὼ σ' ἀγγίξα, οὔτε κανέναν ἀπὸ τοὺς φίλους μου ἄφησα νὰ σ' ἀγγίξῃ. Ἀγνή κι' ἀπειραχτη θὰ σὲ πάρῃ πίσω ὁ Καιρέας, ἔτσι ὅπως βγήκες ἀπὸ τὸν τάφο, ποῦ κι' ἀπ' αὐτὸν ἐμεῖς σὲ λυτρώσαμε. Τώρα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ πᾶμε ὡς τὴ Λυκία καὶ βρῶσκω

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον, σελ. 157.

περιττό να πάρουμε μαζί μας και σένα, να σε ταλαιπωρήσουμε, αφού τόσο άσχημα σε πειράζει η θάλασσα. Θα αφήσουμε λοιπόν εδώ, θα σ' εμπιστευθούμε σε καλούς ανθρώπους και, στο γυρισμό, θα σε παραλάβω εγώ και θα πάω ίσια στη Συρακούσα. Από τα πράγματά σου πάρε ό,τι θέλεις κι' άφησε τα άλλα να σου τα φυλάξουμε. Γιατί σά δικά σου τα φυλάξω κι' αυτά και μαζί σου θα γυρίσουν όλα στη Συρακούσα.

Ακούγοντας τέτοια λόγια, η Καλλιρρόη γέλασε από μέσα της και συλλογίστηκε: «Για τόσο κουτή με παίρνει αυτός;...» Γιατί το κατάλαβε άμέσως πως ήρθε η ώρα να την πουλήσουν. Ωστόσο προτιμούσε αυτό το πούλημα από τις φεύτικες περιποιήσεις, γιατί ήθελε να γλυτώσει μια φορά για πάντα από τα χέρια των ληστών.

— Σ' ευχαριστώ, πατέρα, αποκρίθηκε, για τη μεγάλη καλοσύνη που μου δείχνεις. Αμπότε οι θεοί νάνταμείψουν και σένα και τους άλλους όπως σας αξίζει! Να μεταχειρισθώ όμως τα ένταφιά μου δεν τ' έχω σε καλό. Κρατήστε τα, φυλάξτε μου τα καλά, και μένα τώρα μου φτάνει το μικρό αυτό δαχτυλίδι που το φορούσα και νεκρή.

Επειτα σκεπάστηκε απ' το κεφάλι και πρόσθεσε:

— Πήγαινε με, Θήρωνα, όπου θέλεις. Γιατί όπου κι' αν με πάς, πάντα καλύτερα θάνατο από τη θάλασσα κι' από τον τάφο!

Πήραν λοιπόν το δρόμο μαζί και, έμα έφθασαν απέξω από την έπαυλη, ο πονηρός Θήρωνας ξεσκέπασε ξαφνικά το πρόσωπο της Καλλιρρόης, της έλυσε τα μαλλιά, άνοιξε την πόρτα και την πρόσταξε να μπη πρώτη.

Τότε ο Λεωνάς, κι' όλοι όσοι ήταν στο σπίτι, άπόμειναν έκστατικοί, νομίζοντας πως βλέπουν θεά. Γιατί ίσα-ίσα είχε βγει λόγος σ' εκείνα τα μέρη πως παρουσιαζόταν κάπου-κάπου η Άφροδίτη. Κι' ενώ εκείνοι την κοίταζαν ακόμα άφωνοι, ο Θή-

ρωνας που την άκολουθούσε, πλησίασε τον Λεωνά και του είπε:

— Σήκω και δέξου τη γυναίκα. Είναι αυτή που θέλεις ν' αγοράσης.

Χάρηκαν με ταυτο μά κι' άπόρησαν: Σκέφαδα λοιπόν για πούλημα ήταν η πεντάμορφη που την πήραν για θεά;...

Την έβαλαν εύθως στην καλύτερη κάμαρα, την ξάπλωσαν στο κρεβάτι και την άφησαν να ήσυχάσει. Γιατί άληθινά χρειαζόταν μεγάλη άνάπτυξη η Καλλιρρόη, τσακισμένη καθώς ήταν από θλίψη, από κούραση κι' από φόβο... Έστερα ο Θήρωνας έπιασε το δεξί χέρι του Λεωνά και του είπε:

— Όσα σου υποσχέθηκα εγώ, βλέπεις, τα έκαμα πιστά. Τώρα σ' κράτησε δώ τη γυναίκα, σ' την εμπιστεύομαι σά σε φίλο, κι' όταν θέλεις πάμε στην πόλη, να κάνουμε το συμφωνητικό. Έκει μου πληρώνεις όσα νομίζεις πως αξίζει.

Ο Λεωνάς όμως ήθελε να τον πληρώσει άμέσως:

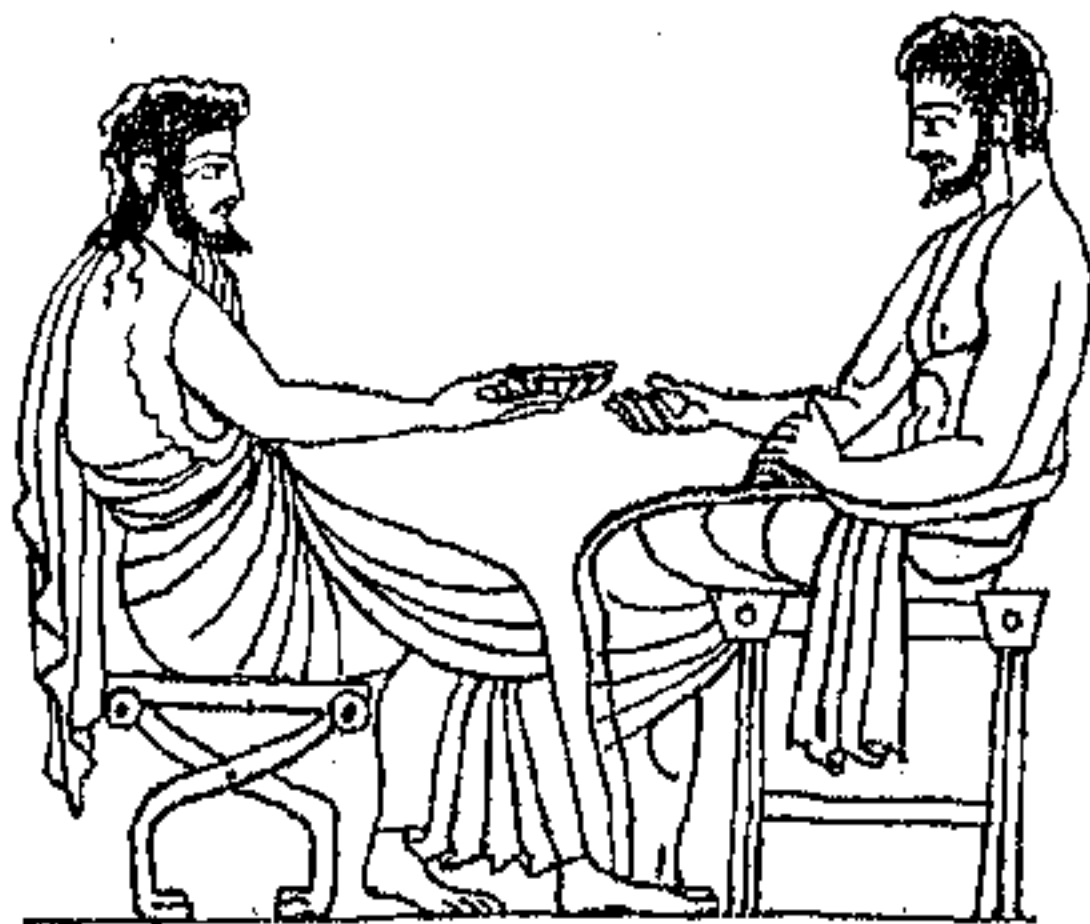
— Μά κι' εγώ, άποκρίθηκε, σου εμπιστεύομαι τα χρήματα

πριν κάμουμε το συμφωνητικό.

Φοβόταν ο Λεωνάς μήν το μετάνιωνε ο έμπορος, που πολλούς βέβαια θάδρισκε στην πόλη πρόθυμους ν' αγοράσουν τέτοια γυναίκα. Ο Θήρωνας έκαμε ακόμα λίγα νάξια, στο τέλος όμως πήρε τα χρήματα, ένα δλόκληρο ταλαντο. Έπειτα ο Λεωνάς τον κράτησε να φάνε μαζί και, άπάνω στο φαγοπότι, του είπε:

— Απόψε εγώ θα γυρίσω στην πόλη με τη βάρκα. Έλα αύριο και σύ, να συναντηθούμε στην αγορά και να κάνουμε τακτικά το πωλητήριο.

Έτσι συμφώνησαν κι' έχωρισθησαν. Μόλις όμως έφθασε στο καΐκι του, ο Θήρωνας πρόσταξε να σηκώσουν την άγκυρα και να βγούν απ' άνοιχτά το γρηγορότερο. Γιατί δεν είχε βέβαια σκοπό να υπογράψει κανένα συμφωνητικό και φοβόταν να μείνη ακόμα εκεί, αφού θάχε γελάσει έτσι το Λεωνά. Αυτό μπορούσε ναχρη κακές συνέπειες και

γι' αυτόν και για τους συντρόχους του. Έθασκασαν λοιπόν οι ληστές με τα χρήματα και με τα πράγματα, για να πάνε πάλι όπου τους έσπρωχνε ο άνεμος. Έτσι η Καλλιρρόη άπόμεινε σ' εκείνο το άγνωστο έξοχικό σπίτι και, μέσα στην κάμαρα που την είχαν βάλει, έλεγε μονάχη κλαίγοντας τη μοίρα της:

— Να κι' άλλος τάφος όπου μ' εκλείσει τώρα ο Θήρωνας, ακόμα πιο έρημος από τον άλλον. Γιατί εκεί μπορούσαν ναρθούν και να με κλάψουν κι' ο πατέρας μου, κι' η μητέρα μου, κι' ο Χαιρέας. Έγώ, και νεκρή, θα τους ένιωθω.

Έδώ όμως ποιόν να φωνάξω κοντά μου;...

Αχ, κακή, σκληρή και ζηλιάρα Τύχη! ακόμα δεν έχόρτασες να με κλάψουν κι' ο πατέρας μου, κι' η μητέρα μου, κι' ο Χαιρέας. Έγώ, και νεκρή, θα τους ένιωθω.

Έπειτα με παράδωσες σε τρωγδύτες κι' από τον τάφο μ' έρριξες στη θάλασσα, αν και τα κύματά της ήταν για μένα λιγότερο φοβερά από τους πειρατές. Σε τι τάχα μ' ώφέλησε η περιβόητη όμορφιά μου; Μόνο ίσως που μπόρεσε ο Θήρωνας να πάρη γι' αυτή τα χρήματα πολλά!... Με πούλησαν εδώ στην έρημιά, δεν με πήγαν καν στην πόλη, σαν άλλες σκλάβες πιο τυχερές. Φοβήθηκες, φαίνεται, Τύχη, μή μ' έβλεπε κανένας και καταλάβαινε ποιά είμαι. Γι' αυτό με παράδωσες, σαν άψυχο πράγμα, κι' εγώ δεν ξέρω σε ποιούς: Έλληνες, βάρβαρους ή πάλι σε ληστές;»

Και καθώς χτυπούσε με το χέρι το στήθος, είδε στο δαχτυλίδι της την εικόνα του Χαιρέα που δεν την άποχωριζόταν ποτέ, και καταφιλώντας την είπε:

— Τι δυστυχία να χωρισθούμε έτσι, να με αφήσει ο Χαιρέας, να μ' άφήσει ο Χαιρέας, να μ' άφήσει ο Χαιρέας...

Και καθώς χτυπούσε με το χέρι το στήθος, είδε στο δαχτυλίδι της την εικόνα του Χαιρέα που δεν την άποχωριζόταν ποτέ, και καταφιλώντας την είπε:

— Τι δυστυχία να χωρισθούμε έτσι, να με αφήσει ο Χαιρέας, να μ' άφήσει ο Χαιρέας, να μ' άφήσει ο Χαιρέας...

Και καθώς χτυπούσε με το χέρι το στήθος, είδε στο δαχτυλίδι της την εικόνα του Χαιρέα που δεν την άποχωριζόταν ποτέ, και καταφιλώντας την είπε:

— Τι δυστυχία να χωρισθούμε έτσι, να με αφήσει ο Χαιρέας, να μ' άφήσει ο Χαιρέας, να μ' άφήσει ο Χαιρέας...

Και καθώς χτυπούσε με το χέρι το στήθος, είδε στο δαχτυλίδι της την εικόνα του Χαιρέα που δεν την άποχωριζόταν ποτέ, και καταφιλώντας την είπε:

άδειανό μου τάφο, θα μετανοιώσης πικρά για τον άδικό θυμό σου και θάνατο μετά θάνατο. Και που ναξερεις πως εγώ, η κόρη του Έρμιοκράτη, η γυναίκα σου, πουλήθηκα σήμερα σκλάβη!»

Αυτά έλεγε θρηνηώντας η Καλλιρρόη κι' ύστερ' από πολλήν ώρα μπόρεσε να την πάρη ο ύπνος.

Β'.

Ωστόσο ο Λεωνάς, αφού παράγγειλε στο Φωκά, τον έπιστάτη, να προσέχη σαν τα μάτια του και να περιποιήται τη γυναίκα, αυτός την ίδια νύχτα γύρισε στη Μίλητο.

Βιαζόταν να δώσει την καλή είδηση στον κύριό του, με την έλπίδα πως θάφερνε μια μεγάλη στο πένθος του παρηγοριά.

Βρήκε τον Διονύσιο ξεπλωμένο ακόμα στο κρεβάτι, γιατί, κυριευμένος όλος από τη λύπη, δεν έβγαινε έξω συχνά, αν και τον ποθούσε πολύ η πατρίδα του, παρά καθόταν

στο σπίτι σά ναχε ακόμα ζωντανή την αγαπημένη του.

Καθώς είδε τον Λεωνά, του είπε:

— Είναι η πρώτη νύχτα που κοιμήθηκα γλυκά, ύστερ' από το θάνατο της δυστυχημένης. Γιατί την είδα στον ύπνο μου, ακόμα πιο όμορφη απ' ό,τι ήταν, και τόσο ζωηρά, σά να την έβλεπα στον ξύπνο.

Ήταν, λέει, η πρώτη μέρα του γάμου μας. Μου την έφεραν νύφη από τα παραθαλάσσια χτήματά μου και σύ μάλιστα έφελνες τον ύμναίο...

Έλεγε ακόμα αυτός, όταν ο άλλος φωνάζει:

— Είσαι τυχερός, κύριέ μου, και στον ύπνο σου και στο ξύπνο! Τώρα θ' άκούσης από μένα ό,τι είδες στον ύπνο σου!

Κι' άρχισε να του διηγείται: πως τον βρήκ' ένας δουλέμπορος που πουλούσε μια πεντάμορφη γυναίκα, πως είχε άρπάξει το

πλοίο του, για ναπούργη τους τελώνες, έξω απ' την πόλη, μπροστά στα χτήματά του· πώς πήγαν, αφού τα συμφώνησαν, κι' οι δυό επί τόπου· πώς ο Θήρωνας του έφερε στην έπαυλη τή γυναίκα, που ήταν ίδια θεά, σωστή 'Αφροδίτη και πώς, αφού το έδωσε τα χρήματα μπροστά για να μη μετανοιώση, συμφώνησαν πάλι νάνταμωθούν στην πόλη και να κάμουν το πωλητήριο κατά το νόμο.

Ο Διονύσιος άκουσε με χαρά για την όμορφή της γυναίκας, όχι όμως και για τη σκλαδιά της. Δέν θα καταδεχόταν ποτέ αυτός, άνθρωπος με τόση παιδεία και τόσα αξιώματα, ανώτερος απ' όλους τους άλλους 'Ιωνες, νάχη στο κρεβάτι του μια σκλάβια.

— Άδύνατο, είπε, Λεωνά, νάναι καθυτό όμορφο ένκ πουλημένο κορμί, ένα σώμα που δέν γεννήθηκ' έλεύθερο. Δέν άκουσ τί λένε κι' οι ποιητάι, πώς οι ώραιοι είναι τέκνα θεών ή τουλάχιστο καλογεννημένων ανθρώπων; Σου άρεσε έπειδή την είδες στην έξοχή και την εύγκρινες ίσως με τις χωριάτισσες. Άς είναι όμως, αφού την άγόρασες πιά, πήγαινε στην Άγορά νά βρής τον Άδραστο. Αυτός ξέρει τους νόμους καλά και θα συντάξη το έγγραφο όπως πρέπει.

Χάρηκε ο Λεωνάς που ο κύριός του δέν πίστευε την όμορφή της Καλλιρρόης: θα τούκανε πιά μεγάλη έντύπωση όταν θα την έδλεπε άξαφνα. Και βγήκε για νάνταμώση τον Θήωνα όπως είχαν συμφωνήσει.

Μά τοσ κάκου γύρισε όλη την άγορά, όλα τα λιμάνια, όλη την πόλη: δέν βρήκε τον έμπορο πουθενά. Ρώτησ' έμπορους, βαρκάρηδες, θαλασσιούς: δέν τον έγνωρίζε κανένας. Απόρησε πολύ γι' αυτό το πράγμα, μπήκε σε μια βάρκα και πήγε πάλι ως τ' άκρογάλι που ήταν ή έπαυλη. Άφαντος κι' ο Θήωνας και το καίκι του!

Γύρισε άργά στην πόλη, για να πη στον κύριό του τα παράξενα. Ο Διονύσιος, βλέποντάς τον τόσο σκυθρωπό, τον ρώτησε τί έπαθε. Κι' ο Λεωνάς αποκρίθηκε κλαυτά:

— Άχ, κύριέ μου, σοσ έχασα ένα δάκρο τάλαντο!

— Δέν πειράζει, τοσ αποκρίθηκε ο Διονύσιος· αυτό θα σε μάθη να προσέχης καλύτερα τα επίλοιπα. Άλλά τί στάθηκε; Μη σούφυγε ή γυναίκα που άγόρασες;

— Όχι αυτή, παρά ο άνθρωπος που μου την πουλήσε.

— Θάταν κατεργάρης λοιπόν και σοσ πουλήσε ίσως σκλάβια ξένη, κλεφτή. Γι' αυτό σε τράβηξε στην έρημιά. Κι' από ποσ σούλεγε πώς είναι ή γυναίκα;

— Συδαρίτισσα, από την 'Ιταλία. Την πουλήσε, λέει, ή κυρά της από ζήλεια.

— Πήγαινε να ρωτήσης κανένα Συδαρίτη· θα είν' έδω μερικοί. Και για την ύρα, άφησε τη γυναίκα εκεί που βρίσκεται.

Έφυγε ο Λεωνάς καταλυπημένος για το πάθημά του, (γιατί ή άγορά που είχε κάνει δέν ήταν σωστή, αφού χάθηκε ο Θήωνας και δέν μπορούσε να γίνει ή νόμιμη καταγραφή της σκλάβιας) κι' από την ήμέρα εκείνη ζητούσ' εύκαιρία να πείση τον κύριό του να πάη στην έξοχή. Μια μόνο στο έξης ειχ' έλπίδα: πώς άμα έδλεπε ο Διονύσιος την Καλλιρρόη, θάλλαζε γνώμη απ' την όμορφή της...

Στην έπαυλη, οι χωριάτισσες απ' τα περίχωρα μπήκαν να ιδούν την καινούρια σκλάβια του Διονυσίου. Τους έκαμε τέτοια έντύπωση, που άμέσως άρχισαν να την κνακεύουν σαν κυρά. Και περισσότερο απ' όλες ή Πλαγγόνα, ή γυναίκα του επιστάτη, που ήταν έξυπνη κι' ειχε τρόπους καλούς.

— Με το δίκιο σου, παιδί μου, της έλεγε, τώρα συ θάπόζητες τους δικούς σου· αλλά κι' αυτούς που είν' έδω νόμιζέ τους δικούς σου και δέν θα γελασθής. Γιατί ο Διονύσιος, ο κύριός μας, είναι άνθρωπος καλός και πονόψυχος. Η τύχη σου σ' έρριξε σ' ένα σπίτι όπου θα ζής σά στο δικό σου. Έρχεσαι από μακρινό ταξίδι και χρειάζεσαι τώρα λουτρό. Έχεις δούλες να σε λούσουν. Θέλεις;

Δέν ήθελε ή Καλλιρρόη και σχεδόν με τη βία την έμπασαν στο λουτρόνα. Άλλά εκεί, άμα την είδαν γυμνή, οι γυναίκες θαμπώθηκαν από τη θεία της όμορφή. Το κάτασπρο δέρμα, αφού πλύθηκε, άλείφτηκε και σκουπίστηκε γερά, γυάλιζε κι' άστραφτε σά μάρμαρο στον ήλιο. Η σάρκα ήταν τόσο τρυφερή, που θα φοβόσουν μήν την πλήγωνε βαθιά κι' έν' άπλό άγγιγμα με το δάχτυλο. Και το πρόσωπο φαινόταν

άκόμα πιά όμορφο τώρη που το σήμα έλαμπε γυμνό.

— Όμορφη ήταν κι' ή κυρά μας, έλεγαν οι γυναίκες μεταξύ τους· μά μπροστά σ' αυτή, θα φαινόταν σά δούλα της.

Την πίκραιναν την Καλλιρρόη αυτά τα παινέματα, γιατί μάντευσε τί την περιμενε πιά ύστερα...

Αφού την έλουσαν και της έδωσαν τα μαλλιά, της έφεραν νάλλάξει φορέματα. Μά ή Καλλιρρόη τά βρήκε πλούσια κι' άταίριαστα για μια σκλάβια.

— Δόστε μου δουλίτσικα, τους έλεγε· έσεις είστε καλύτερες από μένα.

Φόρεσε ό,τι έτυχε· μά κι' αυτό το φτωχικό ρούχο της ταίριασε θαυμάσια, γιατί φαινόταν πλούσιο άπάνω της καθώς τόμόρφαινε ή ίδια της ή όμορφή.

Αφού γευμάτισαν οι γυναίκες, ή Πλαγγόνα ειπε:

— Πάμε τώρα στην Άφροδίτη, να την παρακαλέσης να σε βοηθήση. Το άγαλμά της έδω-πέρα είναι θαυματοργό και περίφημο. Όχι μόνο απ' τα περίχωρα, μά κι' από την πόλη έρχονται και κάνουν θυσίες. Άπ' όλους μάλιστα περισσότερα άκούγεται ο Διονύσιος. Ποτέ αυτός δέν παρκαμλει τη θεά.

Άρχισαν τότε να διηγούνται τα θαύματα της Άφροδίτης, τα όνειριάματα, τις έμφανίσεις της, και μια χωριάτισσα ειπε της Καλλιρρόης:

— Έ, λοιπόν άμα την ίδής και συ, θα σοσ φανή πώς βλέπεις την εικόνα σου.

Άκούγοντας ελ' αυτά, ή Καλλιρρόη δάκρυσε κι' ειπε μέσα της:

«— Δυστυχία μου! Έσπε ύπάρχει κι' έδω Άφροδίτη, ή θεά που έγιν' αίτια όλων μου των κακών; Άλλ' άς πάω στο ναό της· έχω να της παραπονεθώ πολλά».

Ο ναός της Άφροδίτης ήταν εκεί κοντά στην έπαυλη, άπάνω σχεδόν στη δημοσιά. Άφού λοιπόν προσκύνησε τη θεά ή Καλλιρρόη, άγκάλιασε τα πόδια της και προσευχήθηκ' έτσι:

«— Έσθ πρώτη μου έδειξες τον Χαιρέα, αλλά τόμορφο ζευγάρι που ταίριασες, δέν το στερέωσες, κι' ός σε λατρεύμε τόσο κι' οι δυό. Έλεοςπάντων, αφού θέλησες έτσι, μια μόνο χάρη τώρα θα σοσ ζητήσω: μήν κάμης νάρεσω σε κανέναν άλλον ύστερ' από κεινον!»

Μ' αυτό ή Άφροδίτη δέν τάκουσε. Η μητέρα του Έρωτα κι' άλλον γάμο σχεδίαζε τώρα, που κι' αυτόν έπίσης δέν έμελλε να τον στερεώση...

(Άκολουθεί)

Μεταφρ. Χ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

[ΑΠΟ ΤΟΝ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ]

Το κατωτέρω το πρώτον δημοσιευόμενον δημοτικόν τραγούδι αναφέρεται εις μίαν τών ήρωικότερων σκηνών του έν Κεφαλληνία ριζοσπαστικού άγώνος. Τα κατ' αυτόν έξιστορεί σήμερον διά μακροτέρων ο έκλεκτός συναργάτης της «Νέας Έστίας» κ. Δ. Μάργαρης, ώστε εις το σημείωμα τούτο περιορίζομαι να εκθέσω μόνον τα σχετικά προς το τραγούδι.

Η κατ' Αύγουστον του 1849 έξέγερσις του Κεφαλληνιακού κληθυσμού δέν ήτο ή πρώτη έν τη νήσφ ταύτη προστριβή προς τας άγγλικάς άρχάς. Ολίγον πρότερον, κατά τον Σεπτέμβριον του 1848, έξεργάγη κίνημα, το όποιον, έχον ως βάσιν τα χωρία Φραγκάτα, Βαλσαμάτα και Τρωιανάτα, μετεδόθη βραδύτερον εις όλην την Κεφαλληνίαν, άκόμη και εις αυτήν την διά του κόλλου του Λειβαδίου από του Άργοστο-

λίου χωριζομένην έπαρχίαν της Παλιζής. Το πρώτον τούτο κίνημα περιορίσθη ένωρίς υπό της Ύψηλης Άστυνομίας (alta Polizia) και δέν ειχε τας συνεπειάς του δεύτερου, το όποιον είναι τα έξής:

Την 15ην Αύγουστου 1849, τετρακόσιοι ώπλισμένοι χωρικοί, άρματώμενοι υπό την ήγεσίαν του Θεόδωρου Βλάχου και του Ιερέως Γρηγορίου Ζεπάντη Νοδαράτου, του έπονομαζομένου Παπα-ληστή, από του χωρίου Σκάλα, συνεκρούσθησαν μετά της άστυνομίας των χωρίων της περιοχής Εικοσιένα και εκείθεν, μετά τινων ήμερών παραμονήν έν τη έπαρχία Λειβαθιά, διηυθύνθησαν εις Άργοστόλιον. Έν τή μεταξύ ή Ύψηλή Άστυνομία ειχε λάβει τα κατάλληλα μέτρα προς καταστολήν της στάσεως, έκήρυξεν εις τας έπανστατημένας έπαρχίας

τὸν στρατιωτικὸν νόμον καὶ ἐστειλεν ἀρχστὴν δύναμιν στρατιωτῶν εἰς τὸ μοναστήριον Σίαια καὶ εἰς τὸ χωρίον Φραγγάτα. Ἡ συμπλοκὴ τῶν ἀγγλῶν στρατιωτῶν μετὰ τοὺς ἐπαναστάτας ἐλαβε χώραν παρὰ τὰ Φραγγάτα κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς 2ας Σεπτεμβρίου. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν αὐτὴν ἠττήθησαν καὶ διασκαρπίσθησαν οἱ ἐπαναστάται, συνελήφθησαν δὲ πολλοί, μεταξύ τῶν ἀποίων καὶ ὁ Σπῆρος Βλάχος, ἀδελφὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σπείρας Θεοδώρου. Ὁ Θεόδωρος Βλάχος μετὰ τοῦ ἱερέως Ζεπάντη, διαφυγόντες, διεπεραιώθησαν εἰς Παλιζήν, ὁπόθεν ἤλπιζον ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἐκ τῆς νήσου. Ἡ Ἀστυνομία ἤρως, πληροφορηθεῖσα τὴν παρουσίαν τῶν ἐπαναστατῶν ἐν Παλιζῇ, κατέδιωξε καὶ συνέλαβεν αὐτοὺς διὰ προδοσίας, καθὼς λέγεται, ἐνῶ παρεστειάζον τὴν φυγὴν τῶν. Τὴν

ἐπομένῃ τῆς συλλήψεώς τῶν, ὁ Θεόδωρος Βλάχος καὶ ὁ Παπα-Ληστής ἀπηγγονίσθησαν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ληξουρίου.

Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα γεγονότα ἀναφέρεται τὸ καταπύρον δημοσιευόμενον τραγοῦδι. Ὁ κεφαλληνιακὸς λαὸς, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦτου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων, διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐμοτήτων τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας καὶ ἀνύψωσεν εἰς θρυλικὸς ἥρωας τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας ἀγωνιστάς (*).

(*) Τελευταίως εἰς τὸ ἐξώφυλλον φυλλαδίου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης: Ἐπικηδεῖοι τιμαὶ τῷ ἔθνομάρτυρι Π. Ζερβῷ. (B. E. I. 1324) ἀνέγνωσα τὸ ἀκόλουθον δημοτικὸν δίστιχον:

Προσκυνοῦμε τὴ σημαία, προσκυνοῦμε τὸ σταυρὸ
προσκυνοῦμε καὶ τὸ μέγα τὸν Ἥλιον τὸ Ζερβῷ.

Νάθελ' ἀστράφει ὁ οὐρανὸς καὶ νὰ βροντήσῃ ἡ δύση,
νὰ θελε πέσει ἀστραπὴ τοὺς ἔξῃ νὰν τοὺς ψῆσῃ,
τὸν Ἀθανάσιον τὸ Γονῆ καὶ τὸ Χαρολαμπίτση,
τὸν Παῦλο τὸν πλατύστομο καὶ τὸν Ἀντριελίτση.
Τὸν Πάριον ἀπαντήσανε, δὲν τοὺς καλημερίζει 5
εἴτανε λίγο σύθαμπα, δὲν τοὺς καλογνωρίζει.
— Πάμε, κοιμπάρε, σπῆτι μου νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε.
— Δὲ θέλω τὸ φουμάκι [σας] καὶ δὲν τὸ ἔχω χροῖα
νὰ λείπω ἀπὸ τὰ βιάσινα καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.
Σύστε νὰ μὲ προδώστε, νὰ πιάσετε παρούδες, 10
γιατ' εἶναι βαρυνχειμωνιά νὰ φτιάσετε γαιμπάδες.
Ὅταν τὸν ἀρρεβάρανε στὸ βουλαγιμένο Ρίφι,
ἐχίραζ' ἡ ἀνατολὴ καὶ λάλουνε τῶρνίδι.
Ὅταν τὸν ἀρρεβάρανε στοῦ Κορωνιοῦ τάλωνι,
μικροὶ-μεγάλοι κλαίγανε, ἐκλαίγαν κ' οἱ γειτόνοι. 15
Ὅταν τὸν ἀρρεβάρανε μες στὴν Κοντογεννάδα,
ἐχίραζ' ἡ ἀνατολὴ κ' ἐσήμαινε ἡ καμπάνα,
μὰ νεκρικάτα τὴ βαροῦν σὰν νάταν πεθαμένος.
Τὸ Θεωρῆ τσακώσανε καὶ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν.
Σκαλιὰ-σκαλιὰ τὸν πηαίνουνε ἀπάνω στὸ Μαρκάτο, 20
μικροὶ-μεγάλοι κλαίγανε ποὺ βλέπαν τέτοιο ἄττο.
Ὁ Ρεσελέντης, τὸ σκυλί, δὲν ἄφησε νὰ κλαῖνε
τίς μαρτυριὲς νὰ πέφτουνε, γὰ νὰ τὸν κρεμάσουν.
Στὸν μπάγκο ἐκρεμάσανε τὸ Θεωρῆ, τὸ Βλάχο,
κρεμάσανε καὶ τὸν Παπαῖ, ποὺ τὴν εὐχὴ του νάχω. 25

ΣΧΟΛΙΑ. Στ. 3. Οἱ ἀναφερόμενοι ἐνταῦθα θεωροῦνται ὡς οἱ προδότες τῶν ἀρχιστασιαστῶν.—στ. 11. γαιμπάδες: χονδρὰ ἐπανωφόρια χωρικῶν.—στ. 12 ἀρρεβάρανε: arrivare, φτάνω' τὸ ρῆμα ἐνταῦθα ἔχει ἐνεργητικὴν μεταβατικὴν σημασίαν: ὅταν τὸν ἐρέσανε.—στ. 12 Ρίφι: χωρίον τῆς Ἀννῆς πρὸς Μηλιαράκη, Γεωργ. Κεφαλλ. σ. 71.—στ. 16 Κοντογεννάδα: κώμη εἰς τὴν Ἀννὴν ἐπίσης.—στ. 18 νεκρικάτα: καθὼς χτυποῦν τίς καμπάνες ὅταν βγαί-

νῃ κηδεῖα.—στ. 19 τὸ Θεωρῆ: ἐννοεῖ τὸν Θεόδωρον Βλάχον, περὶ οὗ ἐγίνε λόγος ἐν τῷ εἰσαγωγικῷ σημειώματι.—στ. 20 Μαρκάτο: περιστευλὸν ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα, ὅπου διέμενον αἱ ἀγγλικαὶ ἄρχαι. Σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς Κοινωταρχεῖον' πρὸς Μηλιαράκη, ἔ. ἀ. σ. 74.—στ. 21 ἄττο: ἰταλ. atto: σιγνή, θέαμα.—στ. 25 τὸν Παπαῖ: κατ' ἄλλην παραλλαγὴν: κρεμάσαν τὸν Παπα-Ληστή... Ἐννοεῖ τὸν ἱερέα Ζεπάντη.

ΣΤΗ ΣΥΚΑΜΙΑ ΑΠΟ ΚΑΤΩ (*)

ἩΡΘΕΙ τὸ φθινόπωρο μὲ τίς μικρὲς σκοτεινές, ὑγρὲς μέρες καὶ τίς μακρυὲς ἡσυχες νύχτες.

Ἡ Μαρίνα, ξαπλωμένη δίπλα στὴ γωνιά, ἀπάνω στὸ ριγωτὸ στρωσίδι, φένει κάστανα. Τὰ βγάξει ἕνα-ἕνα ἀπὸ τὴ θρακιά καὶ ἐνῶ τὰ ξεφλουδίζει χτυπώντας τα δυνατὰ μὲ τὴν πλάμη, ἀκούει καὶ τὰ παραμύθια τῆς Μαλέκως τῆς. Τῆς λέει τὴν ἱστορίαν τοῦ γέρου, ποὺ τὸν ἔδωξε ἡ γυναίκα του, ποὺ ἦτανε πολὺ νεώτερή του καὶ τὸν βαρέθηκε, κι' αὐτὸς, ἀπάνω στὴν ἀνάγκη καὶ γὰ νὰ βγάλλῃ καὶ τὸ ψωμί του, ἐγίνε «γιατρός καὶ ριχτολόγος».

— Μὰ ἔλοι οἱ γιατροὶ γίνονται ἀπὸ ἀνάγκη;

— Ὅσο νὰ πῆς, τὸ γιατριλῆκι εἶναι εὐκολὴ δουλειά: κι ὕστερα τί ἄλλο μποροῦσε νὰ κάμῃ ἕνας γέροντας; πικρὰ νὰ ζητιανέψῃ, κάλλιο αὐτό...

Ἡ Μαλέκω δὲν ἐχτιμοῦσε καθόλου τοὺς γιατροὺς.

— Τί χρειάζονται οἱ γιατροὶ; ἔλεγε. Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει ν' ἀρρωσταλῆν' ἅμα τρώει τὸ σωστό, πίνει τὸ σωστό, κοιμάται στὴν ὥρα του καὶ δουλεύει μὲ μέτρο, δὲν ἀρρωσταίνει ποτέ. Δὲ σοῦ λέω, εἶναι κι' ἀρρώστεις, ποὺ ἐρχονται χωρὶς νὰ φταίῃ κανεὶς: τυχαίνει καμμιά βολά, μακρυὰ πὸ δῶ, νὰ τὸν χτυπήσῃ κανέναν τέλικό, νὰ τὸν πιάσῃ κακὸ μάτι, νὰ πατήσῃ φειδοκόκκαλο. Μ' αὐτὲς τίς ἀρρώστεις οἱ γιατροὶ δὲν τίς ξέρουν καὶ δὲν μποροῦν νὰ τίς γιατρέψουν. Ἐμεῖς ἔχομε τὰ βοτάνια μας, ξέρομε καὶ τὰ ξόρκια ἀπὸ τοὺς παλιούς καὶ τὰ γιατρεύομε ἅλα. Οἱ ἀρρώστεις ποὺ γιατρεύουνε οἱ γιατροὶ εἶναι αὐτὲς ποὺ περνᾶνε καὶ μοναχὲς τους: ἄς γιατρέψουν καὶ τὸ χτικιό! Ἄκουσες κανέναν χτικια-

ἀμένο νὰ γίνῃ καλά; Παιδεύεται, παιδεύεται: μὲ γιατροὺς καὶ μὲ γιατρικά, ἀλλὰ ἐρχεται ἡ ὥρα του καὶ πεθαίνει. Ὅσο γὰ τίς θέρμες ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκε τὸ θερμασόχορτο: αὐτὸ εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ κινίνο.

Κι ὡστόσο τὰ κάστανα φένονται, ἡ παχειὰ ἄσπρη τουλοῦπα τελειώνει καὶ ἡ Μαρίνα μὲ τὴ Μαλέκω τῆς πέφτουνε καὶ κοιμῶνται.

Οἱ ΜΕΡΕΣ περνοῦν γλήγορα καὶ χαρούμενα. Τὰ μικρὰ, σκοτεινὰ σπῆτια μὲ τίς βρεγμένες γυαλιστερὲς στέγες καὶ τὰ ἀνοιχτὰ παράθυρα, σὰν μάτια ποὺ ἀνοίξαν ἔτσι ἀπὸ τὸ σάστιμα γὰ κάτι ποὺ ἀκουσαν, εἶναι ἀρκετὰ διασκεδαστικά!

— Καλη-μέρα, Λάμπη, τί κάνεις αὐτοῦ;

— Φοῦρνο!

— Τί τὸν θέλεις τὸ φοῦρνο;

— Ἄν ἔχω φοῦρνο, θὰ φένω ψωμιά, κι ἂν φένω ψωμιά, θὰ ἔχω κι ἄλεύρια, κι ἂν ἔχω ἄλεύρια, θὰ εἶμι πλούσιος.

— Ὁρατα! κι ὕστερα;

— Ὑστερα;.. Δὲ μούπες πῶς ἅμα γίνω πλούσιος θὰ μὲ παντρευτῆς;

— Ἄ, ναί! Μὰ γὰ τὴν ὥρα δὲν ἔχεις οὔτε τὸ φοῦρνο.

— Κύτταξε κει!

Κι' ἔδειξε μιὰ παλιὰ σκούφια ἀπάνω ἀπὸ χῶμα. Ἡ Μαρίνα ἐσήκωσε μὲ τὴν κρυνένια βέργα ποὺ κρικοῦσε, τὴ σκούφια. Πέντε σταχτερά κεφκλάκια, μὲ πλατεῖα ἀνοιχτὰ κίτρινα στόματα, σηκώθηκαν ἀπὸ τὴ φωλιά!

— Δὲ σοῦ εἶπα νὰ μὴ ξαναπάρῃς φωλιά;

— Γὰ σένα τὴν πῆρα; εἶπε μὲ παράπονο ὁ μικρὸς, τινάζοντας τὰ χῶματα ἀπὸ τὰ χέρια του.

— Σ' εὐχαριστῶ. Νὰ τὴν πᾶς ἀμέσως ἐκεῖ ποὺ τὴν ἤρως. Ἄλλοιως δὲ θὰ σὲ πάρω οὔτε ἔταν θάποχτήσης ἀληθινὸ φοῦρνο!

(*) Συνέχεια καὶ τέλος, βλ. σελ. 140.

— Τι λέει ή Φωτεινή να τηρῶς, γέροντα, κι ὄχι τί λὲς ἐσύ! εἶπε σάν ἄγρια ή Μαλέκω' και ξανάπε γλυκά:

— Θέλεις, Φωτεινή μου, να σὲ φέρωμε στὸ κῆπο μας;

Ἡ Φωτεινή δὲν ἐμίλησε. Ἄνοιξε πιὸ πολὺ τὰ μεγαλωμένα, μαύρα, λαμπερὰ μάτια της και τὰ κάρφωνα σαστισμένα πότε στὰ κοκκινισμένα μάτια τοῦ γέρου και πότε στὰ χαμηλωμένα μάτια της γριάς.

— Αὐτὸ λέμε μεις πὼς εἶναι τὸ καλύτερο.

Και τὴν ἔφεραν τὸ ἴδιο βράδυ κάτω ἀπὸ τὴ συκαμιά.

Τὴν ἴδια ὥρα ποὺ ὁ πάππος της Φωτεινῆς ἔδρισκε πὼς «μπήκαν στὴν ἀνοιξη», ὁ Δημήτρης, πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι και κάτω ἀπὸ τὴ βαλανιδιά, μυρρίζονταν τὸν ἀγέρα.

Ἔβλεπε τὸ σκοτεινιασμένο οὐρανὸ, ἄκουε κάποια παράξενη βοή και δὲ σύχαζε.

— Σάν ἀσκημα τὴν ἔχοι' ἀπόψε.

Συλλογίστηκε και πέρασε βιαστικὸς τὸ ποτάμι. Μόλις εἶχε ἀναιθεῖ τὸν ἀνήφορο μὲ τὰ πλατάνια, και τὸ ποτάμι ἐφούσκωσε, θόλωσε κι ἔγινε ἀδιάδατο. Τὰ νερὰ ἔλο κι ἀνέβαιναν. Μὲ μιὰς ὁ οὐρανὸς φωτίστηκε σὲ χίλιες μεριῆς και δίχως κανένα μήνυμα, δίχως ψιχάλα, ἀνοιξε δάκρυος, ἔλυωσε κι ἐχύθηκε μονοκόμματος ἀπάνω στὴ γῆς. Οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν φλίνονταν πὼς θὰ βούλιαζαν.

Ἡ Μαρίνα ξύπνησε τρομαγμένη.

— Μαλέκω, Μαλέκω μου, τί εἶναι;

— Μπόρα, παιδί μου, θὰ διαβῆ.

— Ἀκούς τὸ ποτάμι πὼς ἀχάει παράξενα;

— Ποιὸς ξέρε; τί βροντὰ καταιδάξει, αὐριο θὰ ἴδουμα.

Ἡ Μαρίνα ἔκρυψε τὸ κεφάλι της κάτω ἀπὸ τὰ σκεπάσματα κι ἔσφιγγε τὰ μάτια της μὲ τὰ χέρια, γιὰ νὰ μὴν αἰσθάνεται τὴ φοβερὴ ἀδιάκοπη λάμψη τῆς ἀστραπῆς.

Τὴν ἴδια ὥρα ὁ Δημήτρης ἔβγαζε τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὴ γράβα, ποὺ κρύφτηκε και κύτταξε τὸ ποτάμι.

Εἶχε πλατύνει σὰ θάλασσα και τὰ νερὰ του ἔλο κι ἀνέβαιναν.

Ὀλάκερα πλατάνια κατέβαζε στὰ φρισμένο του κατρακύλισμα, και βράχους και κούτσουρα. Αὐτὰ ἐσκάλωναν στὰ ὀρθὰ πλατάνια, ποὺ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ὄχτου ποὺ ἔστεκαν, βρέθηκαν, ὅπως σηκώθηκαν τὰ νερὰ,

στὴ μέση τοῦ ποταμοῦ. Ἦστερα ἔρχονταν ἄλλα, χτυποῦσαν μὲ ὀρμὴ ἀπάνω στὰ πρῶτα και τὰ ἔπερναν κάτω μὲ ἀχούς και μὲ κρότους δαιμονισμένους.

Δεύτερη ἀστραπή, τρίτη, τέταρτη, ὁ οὐρανὸς καλεται ἔλος.

Ὁ Δημήτρης κύτταξε τὸ χωράφι του, δὲν μπόρεσε νὰ τὸ βρῆ. Μέσα στὰ θολὰ νερὰ ἀπάνω σ' ἓνα πλατάνι, κρέμονταν μιὰ μαύρη φλοκωτὴ κάπα. Ἦτανε ή δική του.

— Ἀ! πάει και τὸ χωράφι!

Μιὰ φοβερὴ λάμψη φώτισε περισσότερο τὴν ἄγρια φύση, ἓνας δυνατὸς κεραυνὸς ἀντήχησε και ή γῆ σείστηκε.

— Φεῖδι ποὺ μὰς ἔφαγε! γέροντα, φώναξε ή Μαλέκω της Φωτεινῆς' σήκω! ή κοπέλλα μας! . .

Ὁ γέρος πετάχτηκε ὄξω, ἔτρεξε στὴ συκαμιά, ἔρπαξε τὴν ἄρρωστη στὴν ἀγκαλιά του και τὴν ἔσφιγγε ἀπάνω του σὰ γιὰ νὰ τὴ ζεστάνῃ.

Ἦτανε παγωμένη, μὰ ἀνάπνεε ἡσυχά.

Στάθηκαν κι οἱ δυὸ γέροι ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ ἔρχονταν ή βροχὴ και τὴν προφύλαγαν μὲ τὰ κορμιά τους. Ἡ συκαμιά βρογοῦσε και στρυφογύριζε σὰ νὰ τὴν ἔδερναν πόνοι γέννας.

Τὸ νερὸ ἔτρεχε ἀπάνω στὴ γῆ σάν ποτάμι. Οἱ γέροι ἐπῆραν τὴν ἀγγοινιά τους στὰ γόνατα κι ἔσκυβαν ἀπὸ πάνω της, γιὰ νὰ βιασῆνε αὐτοὶ τὰ νερὰ ποὺ χύνονταν ἀπὸ τὰ κλωνάρια τῆς συκαμιάς.

— Ἐχάθηκαμε! ψιθύρισε ή γριά.

Ἡ ἄρρωστη ἀνοιξε τὰ μάτια της.

Ἄστραψε. Ὁ γέρος χαμογελοῦσε.

— Αἱ, Φωτεινή, ὁ καιρὸς ποὺ σάρῆσει.

Μὰ τὰ μάτια του ἦτανε σάν νάστριζαν αἶμα. Κάποιον ἐκαταριότανε μέσα στὰ δόντια του. Ἡ γριά ἐδέονταν.

— Εἰ. . . εἶμα; καλύτερα, πολὺ καλύστερα. . . ψιθύρισε ή ἄρρωστη' και τὰ μάτια της μεγάλα, τρομαγμένα, ἐκύτταζαν ἀδιάκοπα μέσα 'στὸ φῶς τῆς ἀστραπῆς τὸν πάππου και τὴ Μαλέκω, μὲ λαχτάρω.

ἮΣΤΕΡΑ σύχαζε ή μπόρα. Ἔτσι ξαφνικά ὅπως ἄρχισε ἔτσι και σύχαζε. Τὸ πρῶτ' ἔλα ἦταν ἀλλοιώτικα. Ὅλα γυμνά, κούτσουρα, μαύρα ἀπὸ τὸ μούσακεμα.

Τὸ ποτάμι ἔτρεχε ἀκόμα θεριεμένο. Καὶ τί δὲν κατέβαζε! Ὀλάκερες στάνες.

Τὰ πρόβατα σέρνονταν πινημένα τῶνα κοντὰ στ' ἄλλο σάν νὰ πῆγαιναν στὴ βοσκή.

Στὰ βουνὰ ἀπόμειναν οἱ πιστικοὶ μοναχὰ μὲ τίς γκλίτσες τους. Ὅλο τὸ χωριὸ κατέβηκε νὰ μαζέψῃ. Ἦστερα βγήκε ὁ ἥλιος, ὁ οὐρανὸς καθαρὸς ἐχαμογελοῦσε.

Ἡ Μαρίνα ἔτρεξε στὴ Φωτεινή. Τὸ σπῆτι ἀνοιχτὸ, ἔρημο, γεμάτο νερὰ. Ἡ Φωτεινή δὲν ἦταν ἐκεῖ.

— Μπᾶ; τί πανατῆ αὐτὸ;!

Ἦρε συλλογισμένη τὸν πλατὺ ἀνηφορικὸ δρόμο, ποὺ ἔφερνε στὸ σπῆτι της Μαλέκω της Φωτεινῆς.

Στὸ δρόμο δὲν ἀπάντησε κανένα. Προχώρησε γληγορώτερα. Στὸ βάθος ἐσχώρισε τὸν πάππου της Φωτεινῆς, ποὺ ἔβγαине ἀπὸ τὸ μαντρί του σκυφτὸς, ἀργός, κι ἀνέβαινε κατὰ τὸν Ἄϊ-Γιῶρη.

Πίσω του ἔρχονταν ή Μαλέκω της. Ἡ μύτη της ἀκουμποῦσε στὴ γῆ.

— Πὼς πάει ἔτσι; σὰ νὰ μυρίζεται τὸ χῶμα, συλλογίστηκε ή Μαρίνα, ἔτοιμη νὰ χαμογελάσῃ.

Κάτι βαρὺ κρατοῦσε ὁ πάππος στὰ χέρια του.

Ζύγωσε.

Μιὰ γυναῖκα, μιὰ γυναῖκα ντυμένη νυφιάτικα. Τὰ πόδια της ἐπλωμένα ἀργασάλευκα ἀπάνω και κάτω. Κάθε ποὺ κατέβαιναν, ἀγγίζαν τὴ γῆ, και τὰ λιθάρια τοῦ δρόμου της εἶχαν τραβήξει τίς κόκκινες πλουμιστὲς κάλτσες και κρέμονταν.

Κάτι της πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ σάν ἀστραπή.

Ἔτρεξε, ἔρπαξε τὸ γέρο ἀπὸ τὸ χέρι και τὸν σταμάτησε. Κύτταξε τὴν ἐσπλωμένη γυναῖκα στὸ πρόσωπο.

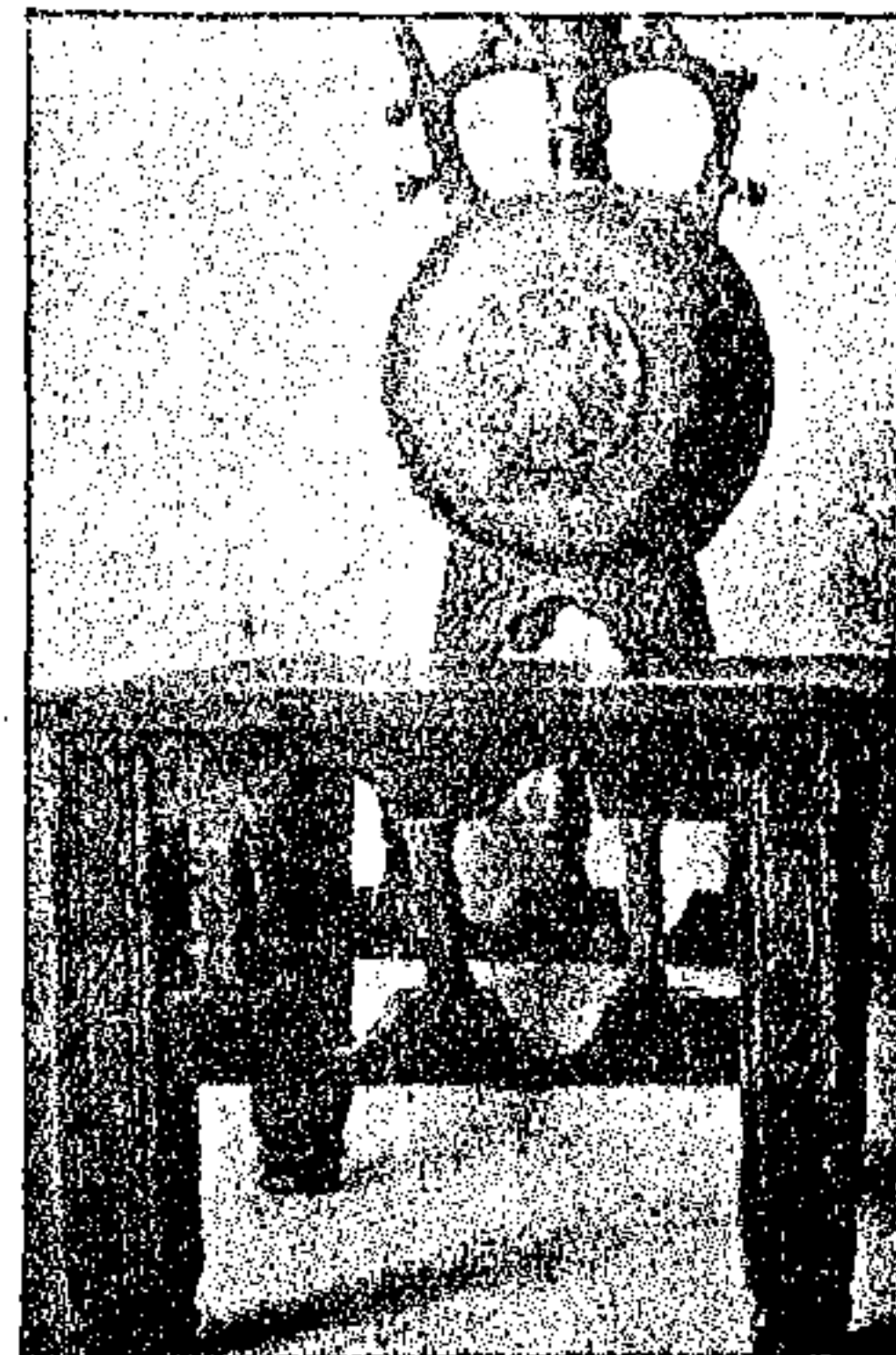
— ὦω!

Κι' ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της μέσα στὰ χέρια της.

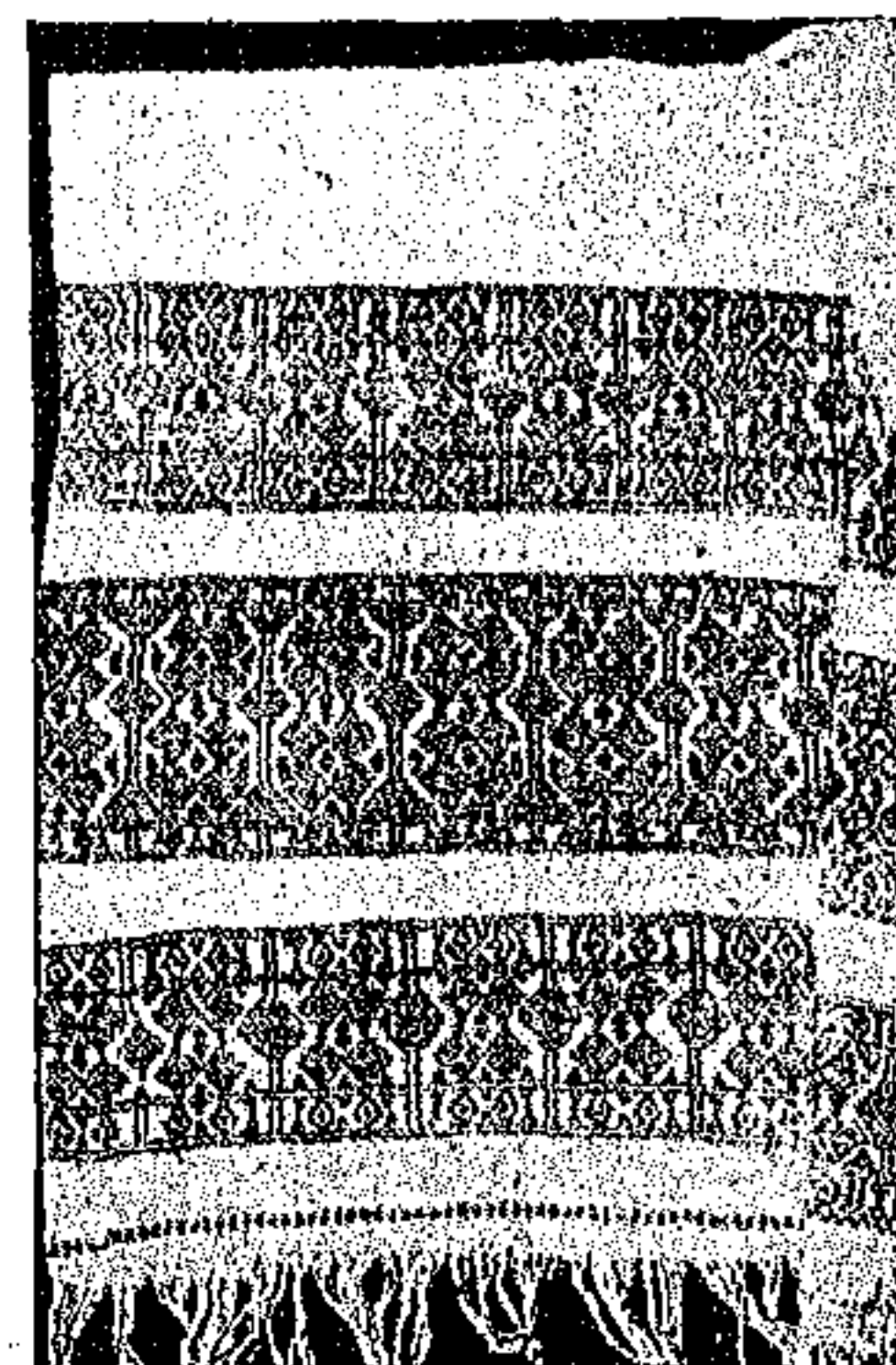
ΚΑΤΙΝΑ Γ. ΠΑΠΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ

[*18ε και σελ. 240.]

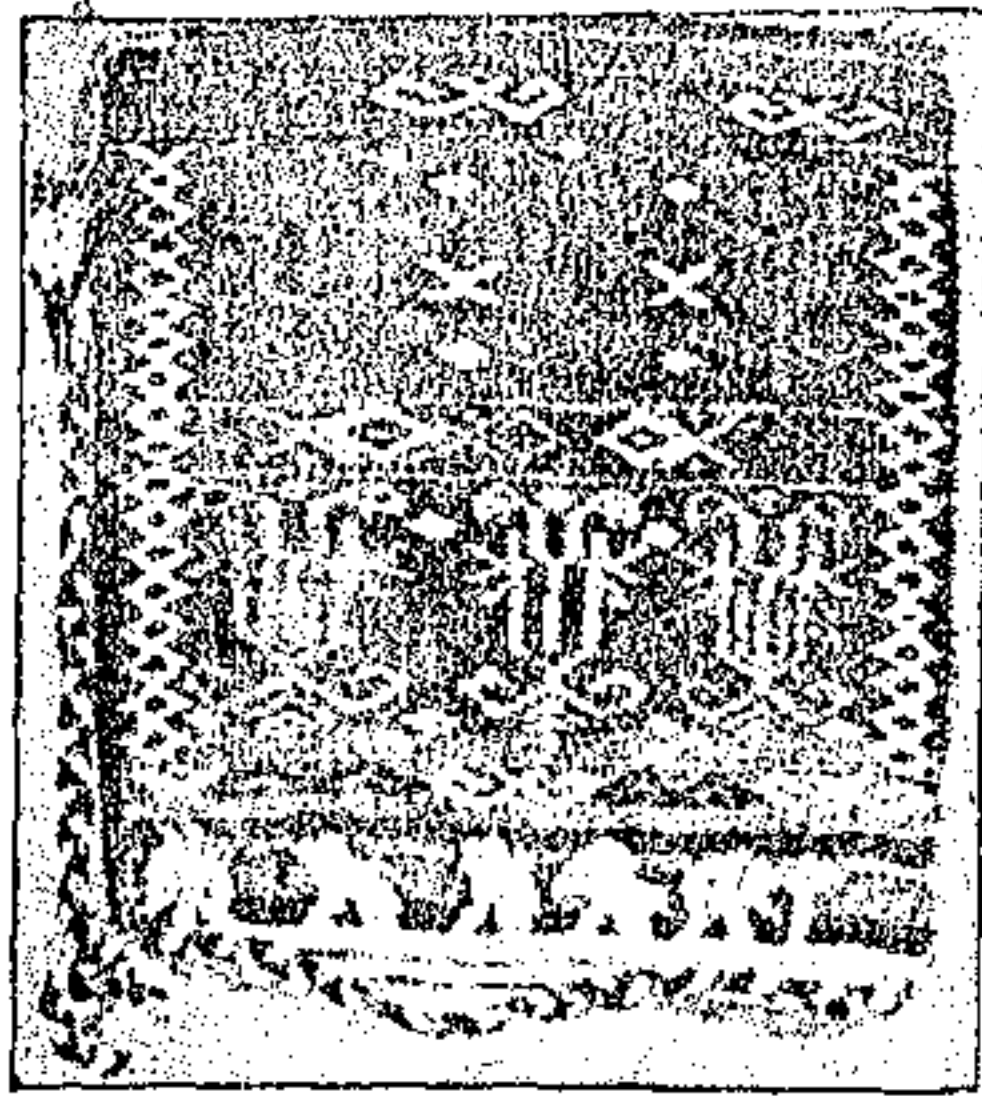

Ἐτραπέζι και κρουαντήρι

Ἐφαντὸ προσόφι

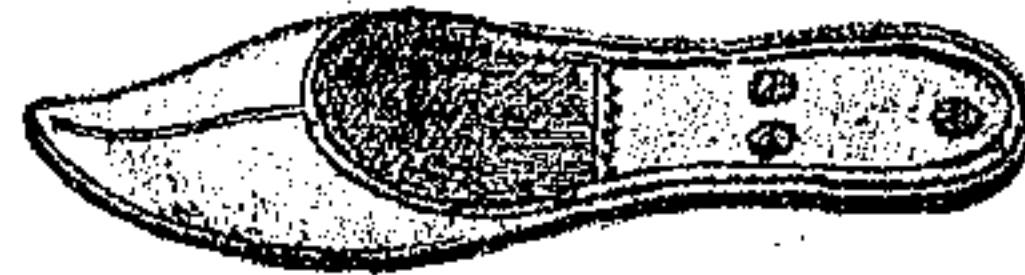
[Ίδε καὶ σελ. 285.]

Ταγέρη

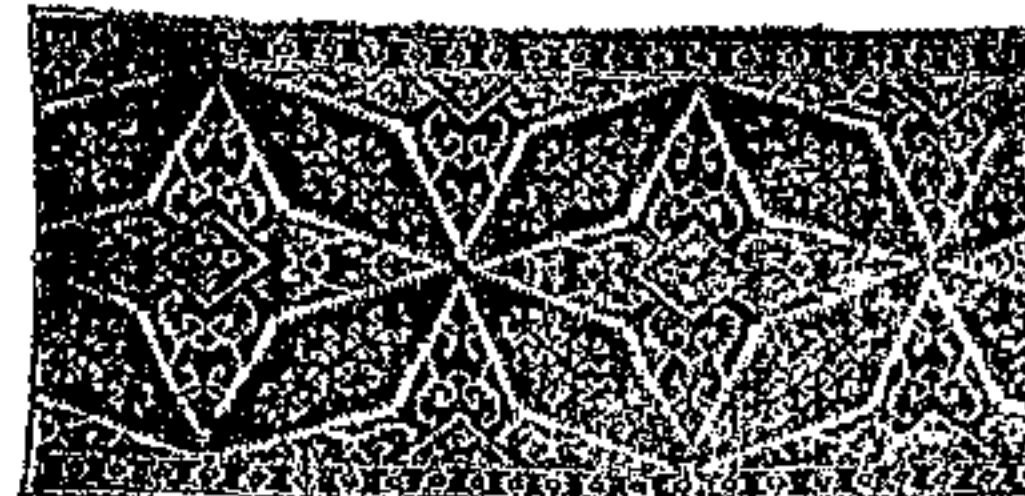
Σινί

Κουντούρα

Κουμιά

Κέντημα

ΣΤΡΟΦΕΣ

I

Νὰ σὲ ξεχάσω δὲν μπορῶ—κι' ἄς προσπαθῶ τόσον καιρὸ,
παληὰ μου ἀγάπη, ποῦσουνα κι' ἡ πρώτη,
κι' εἶναι στιγμὲς ποὺ λαχταρῶ : νᾶταν καὶ πάλι νὰ χαρῶ
τ' ὄνειρο ἐκεῖνο τῶμορφο ποὺ μοῦτερψε τὴ νειότη.

Καὶ σὲ μιὰν ἄλλη ἐνῶ μιῶ—κι' ἄλλα δυὸ μάτια ἐνῶ φιλῶ,
τὰ πέρνω γιὰ τὰ μάτια τὰ δικά σου
καὶ κάπου-κάπου λησμονῶ—καὶ μέσ' στὰ χᾶδια τὴν καλῶ
μὲ τὸ γλυκὸ ὄνομά σου

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΥΚΗΣ

Τὸ δεκαπενθήμερον

ΤΟ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

Ἡ καιροῦνες! Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀνθή αὐτές. Εἶναι φλόγες ποὺ ἀναπνέουσι στὴν χαρὰ τοῦ ἡλίου ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς. Καθὼς ἀνεβαίνει ὁ ἠλεκτριζὸς στὴν Ἀθήνα, περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ εἰδύλλια τῶν ἀττικῶν γρασιδιῶν, θαυμάζομε τὴν πορφύρῃ αὐτὴ χαρὰ ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρὸς μας. Ἐνα ἀμέτρητο πλῆθος παλαροῦνες, ἕνα ἀτέλειωτο κοκκινό-βόλημα. Παλαροῦνες ἀνάμεσα στὸ πρασινοχρῶσα στάχυα, πλάι στὸς φράχτες, μέσθι στὰ χαντάκια, παντοῦ. Κουνοῦν τὰ κόκκινα φέσια τους καὶ μοιάζουσι μὲ ἐξθρῆκὸ στράτευμα. Συντάγματα ὀλόκληρα Τούρκων ὑποθέτει πὼς βαδίζουσι κατὰ τοῦ Ἄστεως! Καθὼς κέρτουν οἱ καταρράκται τοῦ χρῶσοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐπάνω τους, ταῖς κάρνουσι νὰ πορφυρολαμπρίζουσι, ἀπαράλλαχτες μὲ μικρὰ κόκκινα καντήλια ποὺ ἀναψαν καὶ καίνε μέσα στὸ καταμεσίμερο. Ἡ πανήγυρις αὐτὴ τοῦ κοκκίνου, ἡ μέθῃ τοῦ πορφυροῦ ἀπλώνεται ὀλόγυρα ἀτελείωτη. Ὁ κάμπος κάτω ὡς τὸ Φάληρο εἶναι περιβεβλημένος πορφύραν καὶ βύσσον! Εἶναι πράγματι ἡ καλύτερα τοῦ ἐποχῆ αὐτῆ. Ἀργότερα ὁ ἡλιος γίνεται πυροπολητής, μουρολοτιέρας. Ἐκεῖ ποὺ ἐκεντοῦσε πρὶν ἡ Χλωρίς τὸ θαυμάσιο ἐργόχειρό της, δὲν μένει ἀργότερα παρὰ τὸ χρῶσα τῶν ξηρῶν χόρτων. Τὰ στάχυα κίτρινοῦσι, ἀρχίζει ὁ θερισμὸς καὶ τὸ γρασιδί γυμνώνεται καὶ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν κεφάλαν νεοσυλλέκτου, ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἵπσιαν ἐπέρασεν ἀσθηρὰ καὶ ἀμείλικτος ἡ φιλή μηχανὴ τοῦ κουρέως τοῦ λόγου. Τὸ βιτὸν πράσινο τῆς πρώτης βλαστήσεως ἀρχίζει νὰ χλομαίγη. Ἡ ἐσοχὴ χάνει τὴν ἐαρινὴν τῆς χάριν, τὸ γιορτάσι τῶν πρώτων ἀνθῶν τελειώνει. . .

Ἄς προβάλλομε λοιπὸν τὸ κεφάλι ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ τραινοῦ καὶ ἄς ἀπολαύσομε τὸ φούντωμα αὐτὸ τῶν πρώτων ἀνοιξιάτικων χυμῶν. Ἡ πεδιάς ἀπλώνεται μπρὸς στὰ μάτια μας σὺν ἕνα τεράστιο τελάρα, ἐπάνω εἰς τὸ ὀποῖον ἔχουσι κεντηθῆ ὅλες οἱ χάρες καὶ ὅλα τὰ μάγια τῆς ἀνοίξεως. Φτωχὰ, σεμνὰ, φοβισμένα μᾶς κυττάζουσι πίσω ἀπὸ ἕνα μισογκρεμισμένο φράχτη, μὲ τὰ γαλανὰ ἀγγελικά τους ματάκια, ἀγνωστα βιθυγάλαζα λουλουδία τοῦ ἀγροῦ. Μιὰ μέλισσα κέρπει ζαλισμένη ἀπὸ τὸ μεθύσι τῶν εὐωδιῶν μέσα στὴν κατάλευκη γυμνικὴ πιστάδα τοῦ κάλυκος ἐνὸς ἀγρίου κρίνου. Τὰ προνοητικὰ ἄλλα καὶ ἀπελπιστικῶς φιλέργα μυρμηγκία ἀνεβοκατεβαίνουσι προτομμένα προμηθείας στὴν κουφάλα μᾶς γέφυρας ἑλῆας. Ἄκου

ψηλὰ στὰ γλαδιὰ ὁ τζίτζικας! Παρακολουθεῖ τὸ χαμαλίκι αὐτὸ, τὴν ζωήσαν τῆς διαρκῆς ἐργασίας, καὶ σαρκάζει τραγουδώντας καὶ τσιρίζοντας. Ναι, γνωρίζομεν τί θὰ μᾶς πῆτε. Θὰ μᾶς ἐπενθυμίσετε τὸν μῦθον τοῦ γέρο-Αἰσώπου. Ὄταν ἀρχισεν ὁ χειμῶνας, ὁ τζίτζικας ἐπῆγε καὶ ζήτησε τροφήν ἀπὸ τοὺς μύρομυγκας. Καὶ αὐτοὶ; Σφιχτοὶ, τσιγκοῦνηδες, ἀκαρδοὶ, βρομο-Σάβλοκ, τὸν ἐδωξαν. Καὶ ὁ τραγουδιστὴς τοῦ καλοκαιριοῦ ἀπέθανε! Ἔ, λοιπὸν πὼς τὸ θέλετε; Ἀπέθανε σὺν ποιητῆς, μὴ καταδεχθεῖς νὰ ξαναζητιανέψη! ἀπέθανε μὲ τὸ τραγοῦδι στὸ στόμα. . .

Τὸ τραινο πρὶν τῶρα ἀνάμεσα ἀπὸ ἕνα κλύσιον Ἐλδοράδο. Ἄρχει νὰ σπύρετε καὶ θὰ μαζέψετε χρῶσα μὲ τις φούχτες. Χρῶσα; Ναι, χαρομηλάκι! Μαργαρίτες καὶ χαρομήλια. Μιὰ ὀλόκληρος ἔκτασις γεμάτη καθαρὸ χρῶσαφι. Ὑποθέτει πὼς αὐτὸς ὁ ἡλιος ἐθρομμάτισθη κ' ἐσκορπίσθη ἐκεῖ ἐπάνω. . . Τὸ ἀεράκι, ἀνασασμὸς τῶν ἀγγέλων, εἶναι ἐλαφρὰ ἀρωματισμένο καὶ χλιαρὸ. Διγοστό νερὸ τρέχει στὴν πλαγιὴν αὐλακίᾳ μ' ἕνα μουρομορητὸ μαθητοῦ ἀποστηθίζοντος τὸ μάθημά του. . . Ἐνα ἄλογο γυρίζει γύρω ἀπὸ ἕνα μαγκανοπήγαδο ποὺ στριγγαλίζει σὺν μέγαιρα. . . Ἐνα χελιδόνι τραβᾶει φτερουγίζοντας τεράστιες τζίφρες ἐπάνω στὸ γαλαξοπίνακα τοῦ οὐρανοῦ. . . Μιὰ γίδα, —τύπος λογίας κυρίας, —καταβροχθίζει διάφορα παληόφυλλα, φύλλα κουνουπιδιῶν καὶ φύλλα στράτσου. . .

Κι' αἱ τελευταῖες πρὸς τὴν ξηρασίαν τοῦ Θησειοῦ καιροῦνες ἀνεμοσαλεύουσι, σὺν γὰ μᾶς χαιρετοῦν, σὺν γὰ μᾶς στέλνουσι φλογερὰ πύρινα ἀεροφιλήματα. . .

[«Σφαῖρα» Πειραιῶς] ΧΑΡΗΣ ΣΤΑΜ.

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Χωρὶς Θέατρον

Ὁ θεατρικὸς κριτικὸς τῆς «Νέας Ἑστίας» ἐπιστοποίησε ἤδη τὸ θλιβερόν γεγονός: Φέτος τὸ καλοκαίρι δὲν θὰ ἔχομεν Ἑλληνικὸν δραματικὸν θέατρον εἰς τὰς Ἀθήνας, οὔτε κἂν ἂσο εἴχαμεν τὰ περυσμένα καλοκαίρια. . . Πραγματικῶς, θὰ λείψουσι φέτος οἱ κυριώτεροι παράγοντες τῆς κάποιας θεατρικῆς κινήσεως ποὺ ἐσημειώνετο κ' ἐδῶ ἄλλοτε: Ἡ Μαρίνα Κοτοπούλη καὶ ἡ Κυβέλη. Κουρασμένες κ' οἱ δυὸ, θάναπαυθοῦν. «Θάσος Κυβέλης» δὲν θὰ γίνῃ. Ὅσον διὰ τὸν «Θάσον Μαρίνας Κοτοπούλη»,

ΠΡΟΝΟΜΙΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Οί συνδρομηταί τής «ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ», είτε ετήσιοι, είτε εξάμηνοι, έχουσι τὸ προνόμιον ν' ἀγοράζουσι τὰ βιβλία τοῦ Ἐκδοτικοῦ μας Οἴκου, — λογοτεχνικά, ἐπιστημονικά, παιδαγωγικά κτλ. ἐκτὸς τῶν σχολικῶν, — μὲ ἔκπτωσησιν

20 %

ἐπὶ τῶν τιμῶν τοῦ καταλόγου. Εἰδικὸν κατάλογον τῶν ἐκδόσεών μας θὰ στείλωμεν ἐντὸς ὀλίγου πρὸς ὅλους. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ βουλόμενοι δύνανται νὰ ζητήσουσι τὸν Γενικὸν κατάλογον τοῦ Βιβλιοπωλείου μας καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ ἐκλέξουσι μόνον βιβλία ἐκδομένα ἀπὸ ἡμᾶς.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Οἶκος μας ἔχει ἐκδώσει μέχρι τῶδε ἔργα τῶν διαπρεπεστέρων Ἑλλήνων λογοτεχνῶν καὶ ἐπιστημόνων, Παλαμᾶ, Καρκαβίτσα, Νιρβάνα, Ξενοπούλου, Πολίτη, Κουρτίδου, Στρατήγη, Λυκούδη, Λάμψα, Γεωργακάκι κ.τ.λ.

Οἱ ἐγγράφοντες πέντε ἐτησίους συνδρομηταί εἰς τὴν «ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑΝ» καὶ ἐμβάζοντες τὸ ἀντίτιμον, δικαιούνται νὰ λάβουσι

ΒΙΒΛΙΑ ΔΩΡΕΑΝ

κατ' ἐκλογήν τῶν ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις μας, ἀξίας 100 ΔΡΑΧΜΩΝ. (Οἱ ἐγγράφοντες πέντε ἐξαμήνους συνδρομηταί 50 δραχμῶν βιβλία, δέκα ἐτησίους 200 δραχμῶν βιβλία, καὶ καθεξῆς).

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", - ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 44 - ΑΘΗΝΑΙ

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΓΙΑΒΕΡΤ—ΠΟΛΙΤΟΥ.

Ἐγγειρίδιον Ἀρχαιολογίας τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἑλλήνων. Τόμος Α', Ἐκδοσις Β' μετὰ προσθηγῶν. Σελίδες 581. Δρ. 150.—

CONRAD—ΓΕΩΡΓΑΚΑΚΗ.

Παιδαγωγική. Τόμος Β', Ἐκδοσις Α', Σελ. 470. » 70.—

Κ. ΠΑΠΑΖΑΧΑΡΙΟΥ.

Λογιστική. Μέρους Β', Τμήμα Α', Σελίδες 368. » 100.—

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ.

Τυχεροὶ καὶ Ἄτυχοι » 30.—

Λάουρα, τὸ κορίτσι ποὺ σκοτάνει ἐκδ. Β' » 30.—

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ.

Ἐῶθμοι Περίπατοι » 12.50

ΚΟΥΣ - ΜΙΚ.

Ἡ Δύγαμος τῆς Αὐθιγοβολῆς » 15.—

Κ. ΠΑΛΑΜΑ.

Θάνατος Παλληκαριοῦ, Ἐκδοσις Γ' » 15.—

ΠΑ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ.

Πολιτική. » 12.50

Ταχυδρομικὰ εἰς βάρους τοῦ παραγγέλλοντος.

Mon Caprice

Ἡ Στερεωτέρα ΚΑΛΤΣΑ τοῦ κόσμου. — Ἀποφεύγετε τὰς ἀπομιμήσεις
Ἡ γνησία Mon Caprice ἔχει κάθε ζεῦγος τὸ μοντάρισμά της καὶ τὴν λέξιν :

MARQUE DÉPOSÉE

μὲ κόκκινα γράμματα

Πωλεῖται εἰς τὰ ἐλεγκτότερα καταστήματα. Γενικὸς ἀντιπρόσωπος δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα

διὰ τὴν χονδρικήν πώλησιν : **Θ. Π. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ**

Ὁδὸς Ἐρμού, 21 καὶ Βουλῆς γωνία.

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ," 44, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ - ΑΘΗΝΑΙ.

ΕΞΕΔΟΘΗ

Γ. ΓΙΑΒΕΡΤ, Μετάφρασις Ν. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β' μετὰ προσθηκῶν

ΣΕΛΙΔΕΣ 584

ΤΙΜΑΤΑΙ :	Ἐν Ἀθήναις ἄδετον	Δρ.	150
»	» δεδεμένον	»	175
»	Διὰ τῆς Ἐπαρχίας ἄδετον	»	160
»	» δεδεμένον	»	185
»	Διὰ τὸ Ἐξωτερικὸν ἄδετον	»	170
»	» δεδεμένον	»	195

